ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ

พระมหารังสรรค์ ธมฺมรโส (แสงสีสม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

RELATION OF KAMMA AND REINCARNAION INFLUENCING ON THE RECALL OF PREVIOUS LIFE

PHRAMAHA RANGSAN THAMMARASO (SAENGSEESOM)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for The Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

....

(พระศรีสิทธิมุนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์...ประธานกรรมการ

(พระมหาทวี มหาปญฺโญ)

....กรรมการ

(พระมหาบาง เขมานนฺโท)

....กรรมการ

(พระครูภาวนาโพธิคุณ)

....กรรมการ

(รศ.ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน)

....กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระมหาบาง เขมานนฺโท	ประธานกรรมการ
	พระครูภาวนาโพธิคุณ	กรรมการ
	ดร.ประยูร แสงใส	กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ
ผู้วิจัย	: พระมหารังสรรค์ ธมฺมรโส (แสงสีสม)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	
	: พระมหาบาง เขมานนฺโท ป.ธ.๕, B.A.(Pāli), M.A.(Phil), M.A.(Bud), Ph.D.(Phil).
	: พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล) พธ.บ., M.A., M.Phil., Ph.D.
	: ดร.ประยูร แสงใส ป.ธ.๔.,พ.ม.,พธ.บ.,M.A., P.G.DIP.In Journalism Ph.D.
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๑

บทคัดย่อภาษาไทย

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ ซึ่งเหตุผลที่ศึกษาเรื่องนี้ ก็เพราะว่าหลักกรรมเป็นหลักคำสอนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทั้งดีและชั่วของคนในสังคมไทย โดยการศึกษานี้ ได้มุ่งเน้นศึกษากรณีการระลึกชาติได้ของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นพยานบุคคลสำคัญ ที่แสดงให้เห็นว่ากรรมและการเกิดใหม่ หรือการเวียนว่ายตายเกิดนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง

ในงานวิจัยได้แสดงให้ทราบถึงความหมายและประเภทของกรรม ตลอดถึงการให้ผลของกรรม ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ในพระไตรปิฎก อรรถกถาและในทรรศนะของนักปราชญ์ พร้อมทั้ง วิเคราะห์เพื่อหาเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัวอย่างทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศระลึกชาติได้

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่า การที่บุคคลต่าง ๆ ระลึกชาติได้นั้น ล้วนเกิดมาจากเหตุปัจจัยตามที่ได้แสดงไว้ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และในทรรศนะของนักปราชญ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งสิ้น อีกทั้ง ยังทำให้ค้นพบเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบอีกว่า บุคคลที่มีความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ตลอดถึง เรื่องราวการระลึกชาติได้ของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นเครื่องยืนยันว่ากรรมและการให้ผลของกรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง จะเป็นผู้ที่มีหิริโอตัปปะ กล่าวคือ ความอายชั่วกลัวบาปสูง ตลอดถึง ทำให้บุคคลที่มีความลังเลสงสัย และยังไม่เชื่อหลาย ๆ คน เมื่อได้ศึกษาเรื่องนี้แล้ว หมดความสงสัยและมีความเชื่อเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ได้ลด ละ เลิก การกระทำที่ไม่ดี ที่ตนเองเคยทำมาก่อนลงได้ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไปด้วย

Thesis Title : Relation of Kamma and Reincarnation Influencing on the Recall of Previous Life

Researcher : Phramaha Rangsan Thammaraso (Saengseesom)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Bang Khemanantho, Pãli 5, B.A.(Pãli), M.A.(Phil), M.A.(Bud), Ph.D.(Phil).

: Phrakrubhãvanãbodhikun (Somchai Kantasilo) , B.A., M.A., M.Phil., Ph.D.

: Dr Prayoon Saengsai , Pãli 4., M.A., P.G.DIP. In Journalism Ph.D.

Date of Graduation : March 24, 2008

ABSTRACT

The main purposes of this thesis were to study the relation of Kamma and reincarnation influencing on the recall of previous life. This study was considerably done because Kamma was the religious instruction influencing on Thai people's bad and good behaviour. In this study, all attention focused on a case study of many persons' recall of

their previous life. These people were known as a great witness to show that Kamma and reincarnation or a circle of human life really arose on this earth.

This research referred to the deed's meanings, types, effects, relation between an action and a rebirth, and conditions of recollecting the previous lives as found in the Canon, the Commentaries and the Buddhist scholar's views. It also dealt with an analysis to find out what the important elements made both the exemplified Thai and foreigners reminiscent of their previous lives.

It was found that many persons' recall of previous life came from causes and effects as said in the Canon, the Commentaries and the scholars' views in Thailand and foreign countries. A new cause to make a person recall his previous life was also found in this research.

Moreover, it was found that a person believing deeds, their effects and recall of previous confirming deeds and their effects, i.e. the round of life in existences as it was really seen would be in a moral shame and fear, i.e. they would be conscious not to do badness. It would make unbelievable skeptics believe deeds and effects more and more without any doubt after they had already studied these special stories. Finally, it would make these learned people go far away from bad actions they had ever done before.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ตามความคาดหมายและทันเวลา ก็เพราะความเมตตานุเคราะห์ของคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระมหาบาง เขมานนฺโท พระครูภาวนา-โพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล) และดร.ประยูร แสงใส ซึ่งเป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ช่วยดูแลตรวจสอบความถูกต้องและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมา

ขออนุโมทนาขอบคุณในเมตตาธรรมของพระมหานิพนธ์ มหาธมฺมรกฺขิโต พระมหาสำราญ กมฺมสุทฺโธ กัลยาณมิตรที่ช่วยจัดหาข้อมูล ให้กำลังใจ และแนะนำในการเขียนวิทยานิพนธ์ อีกทั้ง พระมหาศักธินันท์ ธีรนนฺโท เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษาที่ช่วยเหลือในการจัดส่งเอกสารและติดต่อกับทางมหาวิทยาลัยฯ

ขออนุโมทนาบุญกองมรดกคุณฉวี ทัศนปรีดา คุณยายปุ่นผา หันสกุล และคุณวิทย์ – คุณกันยรัตน์ เมฆวรากุล ที่ช่วยสนับสนุนทุนการศึกษาครั้งนี้ ตลอดถึงบุคคลผู้ระลึกชาติได้ที่ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งเจ้าของเรื่องราวการระลึกชาติ ที่ผู้วิจัยได้นำมาเรียบเรียงประกอบในการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ทุกท่าน

อานิสงส์ที่เกิดจากการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ตลอดถึงบูชาพระคุณของบิดามารดา ครู อุปัชฌาย์และคณาจารย์ทุกท่าน ขอให้ทุกท่านที่กล่าวนามมาทั้งหมด จงมีความเจริญงอกงามไพบูลย์ในบวรพระพุทธศาสนา จนกระทั่งบรรลุมรรค ผล นิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ โดยทั่วกัน ทุกท่านทุกคน

พระมหารังสรรค์ ธมฺมรโส (แสงสีสม)

มกราคม ๒๕๕๑

สารบัญ

คำอธิบายสัญลักษณ์และอักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้าตามลำดับ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕-๑๖/๒๘-๒๙. หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๑๕-๑๖ หน้า ๒๘-๒๙ และพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกํ ๒๕๐๐ ก็มีนัยดุจเดียวกัน

ส่วนในคัมภีร์อรรถกถา ใช้อ้างอิงจากอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๖ โดยกล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/และหน้า เช่น ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๑๕๙-๑๖๑. หมายถึง ขุททกนิกาย ชาดกอรรถกถา เล่มที่ ๕๖ หน้า ๑๕๙-๑๖๑.

พระสุตตันตปิฎก

สํ.ส. (บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฏก สํยุตฺตนิกาย สคาถวคฺคปาลิ (ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)
องฺ ฉกฺก. (บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฏก องฺคุตฺตรนิกาย ฉกฺกนิปาตปาลิ (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
สํ.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)

องฺ ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.ปญฺจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ ฉกฺก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
อภิ. วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ชา.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย ชาดกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ม.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑
บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักกรรม เป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวพุทธเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความเชื่อเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรมจึงทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข โดยมีหลักเชื่อว่า ถ้าบุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี และตรงกันข้าม ถ้าทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบแทนเช่นเดียวกัน ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว”[๑] ส่วนความหมายของกรรม คือ การกระทำของบุคคลที่แสดงออกทางกายทางวาจาและทางใจ การกระทำทั้งสามทางนี้ ที่สำคัญที่สุดคือทางจิตใจ เพราะการกระทำทางกาย วาจา ล้วนเกิดจากจิตใจเป็นผู้สั่งการทั้งสิ้น และการสั่งการของจิตที่แสดงออกทางกาย วาจา อาจจำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ กรรมดีกระทำแล้วให้ผลดี ไม่ร้อนใจในภายหลัง ส่วนกรรมชั่วกระทำแล้วให้ผลชั่ว คือร้อนใจภายหลัง[๒] ฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าบุคคลจะกระทำดีหรือชั่วนั้น ย่อมมีสาเหตุมาจากจิตใจก่อนเสมอ หากไม่มีจิตเป็นผู้สั่งการหรือไม่มีเจตนาแล้ว ย่อมไม่มีผลแห่งกรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐ สำเร็จแล้วด้วยใจ หากคนมีใจชั่วก็จะพูดหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามตนไปดุจล้อเกวียนที่หมุนตามเท้าโค และตรัสอีกว่า หากบุคคลมีใจดีแล้วก็จะพูดหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามไปดุจเงาติดตามตัวฉะนั้น”[๓]

อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า สรรพสิ่งย่อมเกิดมาจากเหตุและดับไปก็เพราะเหตุ โดยทรงอ้างถึงหลักปฏิจจสมุปบาทว่าเป็นของลึกซึ้งยิ่งนัก สัตว์ทั้งปวงต้องยุ่งเหยิง วุ่นวาย ต้องเวียนเกิดเวียนตายก็เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดซึ่งปฏิจจสมุปบาทนี้ หมู่สัตว์

---

[๑] สํ.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

[๒] ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕-๑๖/๒๘-๒๙.

[๓] ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑-๒/๒๓–๒๔.

จึงยุ่งเหมือนขอดด้ายของช่างหูก เป็นปมนุงนังเหมือนกระจุกด้าย เหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง เมื่อตายแล้วมักไม่ข้ามพ้นอบาย ทุคติ วินิบาตและสงสาร[๔]

เรื่องกรรมและการเกิดใหม่นั้นถือว่ามีความสัมพันธ์กันมาก เนื่องจากอวิชชาเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องเกิดใหม่อยู่ในสังสารวัฏแห่งความทุกข์ ชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันชาติเป็นผลมาจากกรรมในอดีตชาติ และกรรมในปัจจุบันชาติย่อมส่งผลถึงชีวิตมนุษย์ในอนาคตชาติ (ภพหน้า) ด้วยกรรมดี คือ การกระทำที่มีเจตนามุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของศาสนา ย่อมทำให้มนุษย์ได้รับผลดี คือ เกิดวิชชาหรือความรู้แจ้งในธรรมชาติของมนุษย์ตามความเป็นจริง เมื่อนั้นอวิชชาย่อมปลาสนาการไป และมนุษย์ย่อมหลุดพ้นจากสังสารวัฏในที่สุด ส่วนการกระทำความชั่ว คือ การกระทำที่มีเจตนาสวนทางกับเป้าหมายสูงสุดของศาสนา ย่อมทำให้มนุษย์ติดอยู่ในสังสารวัฏต่อไป[๕] ในบางกรณีอาจมีคำถามว่าทำไมสัตว์ทั้งหลายจึงเกิดมาไม่เหมือนกันอย่างเช่น สาเหตุที่คนเราเกิดมาบางคนรวย บางคนยากจน บางคนพิกลพิการไม่สมประกอบก็มี เนื่องจากการอบรมสั่งสมของกรรมที่กระทำไว้ในอดีตไม่เหมือนกัน เกิดจากกรรมพันธุ์ประการหนึ่ง[๖] และเกิดจากสิ่งแวดล้อมประการหนึ่ง เหมือนพืชพันธุ์ที่มียางเหนียวจิตวิญญาณของมนุษย์เราก็เช่นเดียวกัน[๗]

โดยทั่วไป เมื่อคนเราประสบกับปัญหาหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็มักจะพูดกันว่าเป็นกรรมของคนนั้น แต่ที่จริงเมื่อพิจารณาแล้วควรพูดว่า เป็นผลของกรรมหรือวิบากกรรมของผู้นั้น ที่ได้กระทำไว้แล้วในอดีตโดยไม่เกี่ยวว่าจะจำได้หรือไม่ ส่วนกระบวนการสั่งสมกรรม เกิดมาจากจิตซึ่งเป็นสภาพธรรม อันกรรมกิเลสสั่งสมวิบากเอาไว้หากปราศจากทวาร คือ ช่องทางให้เกิดกรรมแล้ว ก็ย่อมไม่มีวิบากจิตในชีวิตประจำวัน นั่นคือต้องอาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งผลที่ตามมามี ๒ ลักษณะ คือ โลกธรรมฝ่ายดี เช่น มีลาภได้ตำแหน่ง เป็นต้น และโลกธรรมฝ่ายเลว เช่น คนนินทา เสื่อมตำแหน่งการงาน เป็นต้น แต่ทั้งสองฝ่ายนั้น ต้องอาศัยจิต และวิบากจิตทั้งสิ้น และเรื่องกรรม วิบากกรรม เป็นสิ่งไม่ควร

---

[๔] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๕/๕๗.

[๕] ราเชนทร์ สิงหเรศร์, “การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์พระเวท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), บทคัดย่อ.

[๖] ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๔๕-๓๕๐.

[๗] สุชีพ ปุญญานุภาพ. หัวข้อที่ ๔ “**ทำไมเกิดมาไม่เหมือนกัน**”, www. Dhamathai.org./๒๔ กันยายน ๒๕๔๐.

คิด เพราะรู้ได้ยากและไม่ควรคาดเดาตามตรรกศาสตร์ วิบากกรรมซึ่งเป็นผลกรรมที่มีกำลังย่อมปรากฏให้รู้ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย[๘]

ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าจิตวิญญาณมีอยู่จริง และการจุติปฏิสนธิของจิตวิญญาณเหล่านั้นก็ต้องไปสู่ภพอันเหมาะสมแก่ตน กล่าวคือ ขึ้นอยู่ที่กรรม โดยกรรมบางชนิดที่สะสมไว้ในภวังคจิต ให้ผลเป็นรูปธรรมในชาติหน้า ซึ่งเรียกว่า "อุปปัชชเวทนียกรรม" เหตุนั้น พฤติกรรมของมนุษย์จึงจัดว่าเป็นกรรมด้วยเหมือนกัน และย่อมมีผลหรือวิบากที่เป็นผลของกรรมถูกสะสมไว้ในจิต (วิบากจิต) เป็นตัวกำหนดว่าคนจะไปเกิดในภพภูมิใด เนื่องจากได้ทำกรรมไว้มากทั้งดีและชั่วจนจำไม่ได้ก็มี ก่อนที่คนเราจะดับจิตตายไปจากโลกนี้ จิตของคนเราเมื่อระลึกถึงกรรมใด ก็จะไปเกิดในภพใหม่ตามพลังของกรรมนั้น เหตุดังนั้น กรรมที่คนเราทำมานานแล้ว และหลงลืมไปแล้ว เมื่อนึกขึ้นมาได้ถึงกรรมชั่วนั้น จิตย่อมเศร้าหมอง จึงมีอบายเป็นเบื้องหน้า หากเคยสร้างบุญกุศลเอาไว้ จิตก็จะคิดแต่เรื่องที่ดีแช่มชื่นเบิกบาน จึงมีสุคติโลกสวรรค์เป็นเบื้องหน้า[๙]

กรรมและการให้ผลของกรรม เป็นเรื่องที่ชาวพุทธไทยต่างให้ความสนใจ และมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาว่าเป็นไปได้หากวงจรของปฏิจจสมุปบาทยังคงวนเวียนอยู่ และไม่ถูกตัดขาดโดยการบรรลุเป็นพระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์ เนื่องจากความสัมพันธ์กันในหลายเหตุปัจจัยที่สืบต่อกันจนแทบหาจุดเริ่มต้น และปลายเหตุไม่ได้ ฉะนั้น แม้ในการตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า ก็มีทั้งการระลึกชาติแต่ปางหลังได้ รู้กำเนิดของสรรพสัตว์ คือ รู้วาระแห่งกรรมและผลกรรมของสัตว์นั้นเอง โดยเรียกว่า ปุพเพนิวาสานุสติญาณ และจุตูปปาตญาณ[๑๐] ตามลำดับ อีกทั้งจิตนิยาม กรรมนิยามและธรรมนิยามทั้ง ๓ ส่วนนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการเกิดใหม่แห่งพืช[๑๑] คือ จิตของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยมีความสัมพันธ์กับกรรมเก่า กรรมใหม่ กรรมของบุคคล และ

---

[๘] สุจินต์ บริหารวนเขตต์, **จิตตสังเขป** : ปรมัตถธรรมสังเขป บทที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๑–๑๗๓.

[๙]พระครูวินัยธรสุเทพ อกิญฺจโน (ทับทิมเทศ), "การศึกษาเชิงเคราะห์เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๙.

[๑๐] ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๗๕.

[๑๑] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,** พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙๔.

กรรมส่วนรวมที่บุคคลได้ปฏิบัติหน้าที่การงานร่วมกัน วิบากกรรมนั้นมีทั้งส่งผลในระยะใกล้ก็มี ระยะไกลข้ามภพข้ามชาติก็มี และให้ผลในปัจจุบันชาติก็มี แล้วแต่เหตุปัจจัยที่ไปสนันสนุน กรรมนั้น ๆ ให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรม

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว แหล่งกำเนิดใหม่ของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งปวง มีอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) การเกิดในโลกของโอปปาติกะ (๒) การเกิดในโลกมนุษย์ การเกิดในโลกของโอปปาติกะนั้น คือ การเกิดผุดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ แต่เกิดโดยอาศัยอดีตกรรม ได้แก่ พวกสัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดา และพรหม ผู้ที่ตายไปเกิดในโลกของโอปปาติกะ ถือว่าเป็นชีวิตที่เกิดใหม่ ไม่ใช่เป็นชีวิตที่ยังไม่เกิด เป็นชีวิตที่ไม่ประกอบด้วยวัตถุอย่างโลกมนุษย์ เป็นชีวิตที่ละเอียด ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีขนาดจำกัด ไม่กินเนื้อที่ ไม่ต้องอาศัยธรรมชาติ ไม่ต้องอาศัยอาหารเหมือนกับมนุษย์และสัตว์...[๑๒] ส่วนการเกิดของมนุษย์เป็นแบบชลาพุชะ คือ ถือกำเนิดในมดลูก โดยอาศัยส่วนประกอบการร่วมหลับนอนของบิดามารดา มารดามีระดู และมีสัตว์ที่จะมาปฏิสนธิในครรภ์ของมารดานั้น[๑๓] จึงสรุปได้ว่า เมื่อวงจรของสังสารวัฏ คือ กิเลส เป็นเหตุให้ทำกรรม กรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาแล้ว แสดงออกทางกาย วาจาและใจ ก่อให้เกิดวิบาก ซึ่งเป็นผลลัพธ์อันเกิดจากกรรม อันเป็นเหตุปัจจัยแห่งการเกิดยังคงมีอยู่ตราบใด ตราบนั้น การเวียนว่ายตายเกิดใหม่ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ก็ยังคงมีอยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ว่าจะตายเกิดในลักษณะใดก็ตาม เว้นแต่บุคคลผู้สามารถทำลายอาสวะกิเลส อันเป็นกระแสแห่งสังสารวัฏ คือ การบรรลุพระนิพพานได้แล้วเท่านั้น จึงไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดในภพใด ๆ อีก

ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยพุทธ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมยังเป็นที่ยุติได้ยาก เนื่องจากคนในสังคมชาวพุทธส่วนหนึ่งยังลังเลสงสัยไม่มั่นใจในเรื่องกฎแห่งกรรม ว่ากรรมจะให้ผลหรือไม่ เช่น เมื่อตนทำความดีไปแล้ว แต่ผลของความดีไม่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันชาติ กลับไม่ร่ำรวยเหมือนคนที่ฉ้อโกงหรือคอรัปชั่นต่อหน้าที่การงาน กรรมกลับไม่ให้ผล คนที่ทำงานตามหน้าที่กลับถูกกลั่นแกล้ง คนดีกลับถูกมองว่าทำงานเพื่อหวังผลประโยชน์ใส่ตน แต่คนเลวกลับได้รับการยกย่องว่าเป็น

---

[๑๒] พระมหาทวี ฐานวโร (อ่อนปัสสา), "ปาณาติบาตกับปัญหาจริยธรรมในพุทธปรัชญา". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖.

[๑๓] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๑.

คนมีอำนาจ มีความสามารถในการทำงาน สิ่งเหล่านี้ เป็นเพียงตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่า กรรมมีการให้ผลในระยะที่ต่างกัน หากเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือเกิดมิจฉาทิฏฐิแล้ว[๑๔] ย่อมปฏิเสธว่า กรรมดีไม่มี กรรมชั่วไม่มี นรกสวรรค์ไม่มี นิพพานก็ไม่มี บุญกุศลต่างๆ ที่ทำไปก็ไร้ผลไม่มีความหมายใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตให้เจริญงอกงามเลย หากเห็นอย่างนี้ จัดเป็นความเห็นผิดอย่างรุนแรง แม้การปฏิบัติก็ผิดไปด้วย บางคนก็รอให้โชคหรือรอเทวดาบันดาลให้เป็นไปต่างๆ นานา เรียกสั้นว่า ๆ "ลัทธิรอผลดลบันดาล" ก็มี เนื่องมาจากขาดความใฝ่รู้ด้านวัฒนธรรมในสังคมของตนและวัฒนธรรมสังคมยุคใหม่[๑๕] จึงควรจะศึกษาและทำความเข้าใจกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างถ่องแท้ ตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของกรรมและการให้ผลของกรรม คือการเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ โดยเฉพาะกรณีที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติได้ของบุคคลตัวอย่าง ทั้งนี้ เพราะการระลึกอดีตชาติของบุคคลตัวอย่าง จะเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้คนในสังคมมีความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมที่ว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" เพิ่มมากขึ้น แล้วจะได้เร่งปฏิบัติตนเพื่อละกรรมชั่ว ทำกรรมดี สร้างบุญบารมี เพื่อความเห็นชอบและเชื่อในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างถูกต้องสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากรรมและการให้ผลของกรรมในพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ

---

[๑๔] ม.มู. (ไทย) ๑๒/๕๓/๔๒.

[๑๕] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปุตฺโต), **"จะอยู่อย่างเป็นเหยื่อหรือจะขึ้นตนเหนือไปนำเขา"**.วารสารร่มโพธิ์แก้ว, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๖ พุทธศักราช ๒๕๓๙ : ๒๒.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย มุ่งศึกษาความหมายและประเภทของกรรมและการให้ผลของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ภพและภูมิซึ่งเป็นผลแห่งกรรมที่บุคคลจะต้องไปเกิดใหม่ เพราะกรรมที่ตนเองกระทำทั้งกรรมดีและชั่ว ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ และเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้จากพระไตรปิฎก และของบุคคลตัวอย่างที่มีประสบการณ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ทรรศนะของนักปราชญ์ และจากบุคคลผู้มีประสบการณ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลดีทางจริยธรรมที่จะเกิดขึ้นเพราะความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ที่เกิดจากอิทธิพลของการระลึกชาติ

๑.๔ คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

ความสัมพันธ์ หมายถึง ความเกี่ยวข้องผูกพันกันในฐานะของเหตุและผล ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ความสัมพันธ์ของกรรมและการให้ผลของกรรม

กรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจาและใจที่ประกอบด้วยเจตนา แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ กรรมดี กรรมชั่ว และไม่ดีไม่ชั่ว

การเกิดใหม่ หมายถึง การจุติจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การเกิดของสัตว์ผู้ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในกามภพ รูปภพ และอรูปภพ

อิทธิพล หมายถึง อำนาจที่บันดาลให้เกิดความเป็นไปต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง อำนาจของกรรมที่บันดาลให้เกิดการระลึกชาติได้

การระลึกชาติ หมายถึง การที่บุคคลสามารถจดจำเรื่องราวในอดีตชาติของตนเองได้ และสามารถพิสูจน์หลักฐานต่างๆ ได้ เช่น บุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน สิ่งของเครื่องใช้ที่ตนเองเคยใช้ในอดีตชาติ เป็นต้น

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัย ได้ศึกษางานวิจัย ตำรา วิทยานิพนธ์ เอกสาร ทั้งที่เป็นสิ่งตีพิมพ์ และเอกสารทางอินเตอร์เน็ต ดังต่อไปนี้

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ได้กล่าวถึงเรื่องการเกิดใหม่ว่า "คนเราเมื่อตายไปแล้วก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกในสังสารวัฏ ด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา หาที่สิ้นสุดมิได้ จนกว่าจะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงต้องกลับมาเกิดในมนุษยโลกนี้บ้าง ในภูมิ ๔ ก็มี" ดังความตอนหนึ่งในหนังสือโลกทีปนีว่า

คนเราทั้งหลายนั้น ครั้นเมื่อตายไปแล้ว หากว่าแล้วกันไปก็หมดเรื่องราว แต่นี่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ตราบใดที่ยังมีกิเลสตัณหาอยู่ ก็ต้องเวียนเกิดว่ายตายอยู่ในวัฏสงสารไม่มีที่สิ้นสุด สถานที่ที่เราต้องไปเวียนเกิดเวียนตาย ซึ่งเรียกว่า "วัฏสงสาร"นั้น มีอยู่หลายที่หลายแห่ง จะเรียกว่า โลกหนึ่งๆ ก็ได้...อันที่จริงสัตว์ที่จะตายไปเกิดนั้น ก่อนที่จะตายลงไป จริงๆ ย่อมต้องเกิดมีอารมณ์ขึ้นก่อน อารมณ์นี้ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับเป็นมัคคุเทศก์ชี้ทางบอกให้ผู้ตายรู้ล่วงหน้าว่า ตนจักไปเกิดในโลกใด มีสุขหรือทุกข์อย่างไร จักเกิดเป็นมนุษย์หรือโลกอื่นต่อไป[๖]

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงเรื่องกรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักปฏิจจสมุปบาท ไว้ในหนังสือ "พุทธธรรม" โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฏฏะ ๓ คือ เมื่อคนเรามีกิเลสแล้ว ก็ต้องทำกรรม และเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นด้วย ดังความตอนหนึ่งว่า

กรรมเป็นเพียงส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท เห็นได้ชัดเมื่อแยกส่วนในกระบวนการนั้นออกเป็น ๓ วัฏฏะ คือ กิเลส กรรม และวิบาก หลักปฏิจจสมุปบาท แสดงถึงกระบวนการทำกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งหมด ตั้งต้นแต่กิเลสที่เป็นเหตุให้ทำกรรม จนถึงวิบากอันเป็นผลที่จะได้รับ เมื่อเข้าใจปฏิจจสมุปบาทดีแล้ว ก็เป็นอันเข้าใจหลักกรรมชัดเจนไปด้วย[๗]

พระครูภาวนาวิสุทธิ์ (จรัล ฐิตธมฺโม) ได้กล่าวถึงเรื่องการเกิดใหม่ในหนังสือ "กฎแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม ๒" ไว้ว่า

---

[๖] พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), **โลกทีปนี,** (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕) หน้า ๑๔.

[๗] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๑.

มนุษย์เรามี ๒ ส่วนประกอบหลัก คือ รูปร่างกายวัตถุที่ต้องแตกสลายไปตามกาลเวลา และจิตใจหรือวิญญาณ โดยเข้าใจกันว่าเป็นอมตะ คือไม่ตาย ไม่แตกดับ แต่อันที่จริงพระพุทธองค์ทรงสอนว่าเป็นลักษณะการทำงานของจิตที่ต่อเนื่องไม่ขาดสาย จึงดูเหมือนเป็นอมตะ และอีกอย่างหนึ่งจิตใจก็ล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ไม่ได้เลย จะเทียบกับคนย้ายจากบ้านที่จะพังหาได้ไม่ ยิ่งกว่านั้น ความเข้าใจว่าการที่ไปเกิดได้ก็ไปแต่จิตหรือวิญญาณเท่านั้น ก็เป็นความเข้าใจผิด เพราะยังมีรูปอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า กัมมชรูป คือ รูปอันเกิดแต่กรรมก็ร่วมในการปฏิสนธิด้วย[๑๘]

พร รัตนสุวรรณ แห่งสำนักค้นคว้าทางวิญญาณได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเกิดใหม่ว่า

วิญญาณเป็นต้นกำเนิดของชีวิต เป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดชีวิตใหม่ เป็นอำนาจหรือพลังงานอย่างหนึ่ง ที่เป็นนามธรรม วิญญาณเกิดดับและเกิดใหม่อยู่เสมอทุกขณะและจงสังเกตว่า ถ้าโลหิตไม่ไปเลี้ยงสมอง ความรู้สึกก็จะดับ ถ้าในระบบของเซลล์ไม่มีการกินการย่อย การเผาผลาญอยู่เสมอทุกขณะ ความรู้สึกก็ดับวูบลง[๑๙] เพราะฉะนั้น วิญญาณ จึงมีอยู่ในชีวิตทุกเซลล์ เป็นปัจจัยให้เกิดพฤติกรรมของชีวิต เป็นอำนาจที่ควบคุมการเจริญเติบโตของชีวิตให้เป็นไปแบบใดแบบหนึ่งตามกรรมพันธุ์[๒๐]

เสถียร โพธินันทะ ได้กล่าวถึงการที่บุคคลสามารถระลึกชาติได้ไว้ในหนังสือ “เวียนว่ายตายเกิด” โดยได้กล่าวไว้ว่า เกิดจากเหตุปัจจัย ๒ สถาน คือ

สถานที่ ๑ เกิดจากอำนาจสะกดของคนอื่นหรืออำนาจบันดาลของผู้ที่มีกระแสจิตสูงกว่า บันดาลให้เห็นเป็นไป อย่างองคุลีมาลตอนที่ถูกพระพุทธเจ้าทรมานให้กลับใจมาเลื่อมใส พระพุทธเจ้าท่านสะกดองคุลีมาลให้ระลึกชาติ คือชาติก่อนองคุลีมาลเกิดเป็นพยายมราช แล้วเบื่อหน่ายในหน้าที่ เบื่อหน่ายเหลือเกิน แล้วอธิษฐานใจไว้ว่า การทำหน้าที่

---

[๑๘] พระครูภาวนาวิสุทธิ์ (จรัล ฐิตธมฺโม), **กฎแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม ๒”,** (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๔๑–๔๓.

[๑๙] พร รัตนสุวรรณ, **คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒,** พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๒), หน้า ๖๓–๖๔.

[๒๐] พร รัตนสุวรรณ, **พุทธวิทยา เล่ม ๑,** พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๔.

เป็นตุลาการพิพากษาบาปโทษของสัตว์นรกน่าเบื่อหน่าย ทำมาตั้งหลายร้อยหลายพันปีแล้ว ถ้ากระไร ชาติหน้าขอให้ได้เกิดทันเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ใดองค์หนึ่ง ให้ได้สดับธรรมของพระองค์ แล้วให้ได้รู้ได้เห็นธรรมของพระองค์ด้วยเถิด...และสถานที่ ๒ เกิดจากตัวเราเอง คือ ความประทับใจในอารมณ์เก่าอย่างรุนแรงในเหตุการณ์ก่อนจะตายในชาติที่แล้ว เป็นเหตุให้เราระลึกได้ในชาตินี้[๒๑]

พร รัตนสุวรรณ ได้กล่าวไว้ถึงสิ่งที่เป็นเหตุปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้บุคคลสามารถระลึกชาติได้ในหนังสือ "ตายแล้วเกิด" โดยได้กล่าวว่า

อย่าเข้าใจว่า สิ่งที่ช่วยให้วิญญาณระลึกเหตุการณ์ในอดีตได้มีเพียงสมองเท่านั้น ที่จริงยังมีปัจจัยทางนามธรรมอีกหลายอย่าง ที่เป็นปัจจัยให้วิญญาณมีความจำและให้ระลึกเหตุการณ์ในอดีตได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ สมาธิ และคุณสมบัติพิเศษบางประการของวิญญาณ ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ฝึกสมาธิได้ดีเป็นพิเศษ และผู้ที่มีคุณสมบัติพิเศษบางประการ จึงสามารถระลึกชาติได้[๒๒]

พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวํโส (ดอกรัก) ได้กล่าวไว้ในบทคัดย่อวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยปัจจุบัน" ผลการศึกษา พบว่า "กรรมและสังสารวัฏมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องถึงกัน และเรื่องกรรมนี้มีผลต่อความเชื่อของชาวไทยพุทธเป็นอย่างยิ่งในเชิงบวก คือ ทำให้ผู้ที่เชื่อประพฤติตนอยู่ในสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ"[๒๓]

พระอุทัย จิรธมฺโม (เอกสะพัง) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน" โดย

---

[๒๑] เสถียร โพธินันทะ, **เวียนว่ายตายเกิด,** มูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ท่าพระจันทร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมืองพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๔๔-๔๕

[๒๒] พร รัตนสุวรรณ, **ตายแล้วเกิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๖), หน้า ๔๙.

[๒๓] พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวํโส (ดอกรัก), "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ข.

กล่าวว่า "พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งกรรมวาที คือ พูดเรื่องกรรมเป็นหลัก และเป็นกฎธรรมชาติ ธรรมดา เพราะสรรพสิ่งในโลกล้วนอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม" ดังความตอนหนึ่งว่า

เมื่อกล่าวถึงกรรม ถือว่าเป็นกฎธรรมชาติ และเปรียบกรรมกับพืชที่ปลูกชนิดใดไว้ก็ย่อมได้รับผลชนิดนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลและเวลา กรรมดีจึงให้ผลดี กรรมชั่วจึงให้ผลชั่ว แม้คำสอนในพระพุทธศาสนาที่ทนต่อการพิสูจน์นั้น เรื่องกรรมเป็นเรื่องที่ลึกลับและสับสน เป็นอจินไตย ยากในปัญญาขั้นโลกีย์จะเข้าใจได้ แต่ผู้มีปัญญาสุขุม ก็พิจารณาเห็นว่าสรรพสิ่งล้วนอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมลิขิต โดยเฉพาะชีวิตของมนุษย์ ดังพระพุทธองค์ได้รับขนานพระนามว่า "กรรมวาที" เพราะทุกชีวิตต้องเป็นไปตามกระบวนการของกรรม และรับผิดชอบต่อกรรมที่กระทำไว้นั้น[๒๔]

นัฏกร อาชวะบูล ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง "เจ้ากรรมนายเวร" โดยกล่าวว่า "ความเชื่อเรื่องกรรมนั้น คนไทยพุทธเชื่อว่ามีจริงและส่งผลให้ชีวิตเป็นไปตามกรรม เช่น คนจะร่ำรวยในปัจจุบันได้ เพราะกรรมในอดีตที่สนับสนุน แม้คนยากจนก็เช่นกัน" ดังความตอนหนึ่ง ดังนี้

คนไทยพุทธส่วนมาก มีความเชื่อเรื่องกรรมเก่าและกรรมใหม่ โดยเชื่อว่าเนื่องจากกรรมเป็นตัวผลักดัน จึงทำให้วิถีชีวิตของคนเราแตกต่างกันไป และมีไม่น้อยที่พยายามอ้างเอาเรื่องกรรมเวร ไปสอดคล้องกับเรื่องความรัก และยังนำไปตัดสินเรื่องความจนความรวย โดยเชื่อว่า คนที่ร่ำรวยเนื่องจากชาติก่อนทำดีไว้มาก แม้การพลัดพรากกันก็เชื่อว่าเป็นเพราะกรรมเวร[๒๕]

---

[๒๔] พระอุทัย จิรธมฺโม (เอกสะพัง), "ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕, ๑๑๙.

[๒๕] นัฏกร อาชะวะบูล, "ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก

๒. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์ในอินเตอร์เน็ต รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. ศึกษารวบรวมข้อมูลหนังสือของบุคคลตัวอย่างที่ระลึกชาติได้

๔. สัมภาษณ์บุคคลตัวอย่างที่ระลึกชาติได้ จำนวน ๒ รูป/คน คือ พระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ และน.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนจำนวน ๒ คน คือ นายจรัส เลิศธนวรากุล ผู้ใหญ่บ้าน ม.๓ ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ และนายอภัย ดอนศรี ผู้ใหญ่บ้าน ม.๑๒ ต.ขัวเรียง อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป

๑.๖.๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑. เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งจากด้านตำรา เอกสาร งานวิจัย และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. แยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้น ตามจุดประสงค์ของการศึกษาวิจัย

๓. รวบรวมเพื่อนำเสนอผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงกรรมและการให้ผลของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ

บทที่ ๒

กรรมและการให้ผลของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

กรรมและการให้ผลของกรรม เป็นหลักคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งชาวพุทธทุกคนควรศึกษา เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากว่าได้มีชาวพุทธไทยจำนวนมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน เข้าใจความหมายของกรรมและผลกรรมคลาดเคลื่อนผิดไปจากความหมายที่ถูกต้อง เช่น ประการแรก คนโดยมากมองกรรมไปในแง่ตัวผล คือเป็นผลของการกระทำ เพราะฉะนั้น จึงพูดว่าก้มหน้ารับกรรม คำว่ากรรมในที่นี้เป็นผล ประการต่อไป มักพูดถึงกรรมโดยมุ่งเอาแง่ชั่วแง่ไม่ดี เรื่องร้าย ๆ อย่างที่ว่าก้มหน้ารับกรรม หรือว่ากรรมของสัตว์ ก็หมายถึงแง่ไม่ดีทั้งนั้น คือเป็นเรื่องร้าย ๆ เป็นเรื่องทุกข์ เรื่องโศก เรื่องภัยอันตราย ความวิบัติ เหตุร้ายนานา[๑] นอกจากนี้ ยังเข้าใจว่ากรรมคือผลของความชั่วร้ายที่เราได้กระทำไว้แต่ชาติปางก่อน เชื่อว่ากรรมเป็นกฎสำเร็จรูปตายตัว ที่เราไม่มีโอกาสแก้ไข หรือทำอะไรไม่ได้ และเชื่อว่าทำอย่างใด ต้องได้รับอย่างนั้นไม่มีเปลี่ยนแปลง[๒] อีกทั้ง กำลังสับสนและไม่ค่อยมั่นใจการให้ผลของกรรม เพราะเห็นบุคคลบางคนทำชั่วมาโดยตลอด กลับได้ผลดีมากมาย เต็มไปด้วยลาภ ยศ สุข สรรเสริญ แต่ในทางตรงกันข้าม บุคคลบางคนทำความดีมาโดยตลอด กลับได้รับแต่ผลร้ายเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานต่าง ๆ เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ถูกใส่ความให้ร้าย และเจ็บป่วยอยู่เสมอ ๆ[๓]

ดังนั้น เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดถึงเพิ่มความเชื่อมั่นในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งแรกที่ควรศึกษาเพื่อความเข้าใจในเบื้องต้นก่อน คือความหมายและประเภทของกรรมตาม

---

[๑] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.) หน้า ๓-๔.

[๒] เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

[๓] วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

นัยแห่งพระไตรปิฎกและอรรถกถา เมื่อเข้าใจความหมายและประเภทของกรรมดีแล้ว จึงค่อยศึกษาการให้ผลของกรรมเป็นลำดับ สืบต่อไป

๒.๑ ความหมายและประเภทของกรรม

จากการศึกษาความหมายของกรรมในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ทำให้ทราบว่า กรรม เป็นคำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา จะแสดงออกทางกายก็ตาม วาจาก็ตาม หรือใจคิดก็ตาม จัดเป็นกรรมทั้งนั้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า "เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ"[๔] แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เจตนานั่นเองเราเรียกว่ากรรม บุคคลจงใจแล้วจึงกระทำ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ[๕] และกรรมนั้นก็ไม่ได้หมายถึงเฉพาะกรรมชั่ว ที่บุคคลทำไว้ในอดีตตามที่คนทั่วไปเข้าใจเท่านั้น แต่หมายถึงกรรมทั้งดีและชั่ว ที่บุคคลได้ทำไว้ทั้งในอดีต ปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย คือ ถ้าพูดถึงการกระทำเมื่อไรก็เมื่อนั้นแหละ จะเป็นอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้น ๆ เป็นกรรมทั้งสิ้น[๖]

นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงความหมายของกรรมไว้ ๒ ขั้น คือ กรรมขั้นหยาบ และกรรมขั้นละเอียด ดังนี้

๑) **กรรมขั้นหยาบ** หมายถึง กรรมที่เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงแล้ว คนทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายได้ทันที กรรมขั้นหยาบนี้ ทรงหมายถึง "อาชีพการงานที่บุคคลทำ" ดังข้อความในวาเสฏฐสูตร ที่ตรัสไว้ว่า " บุคคลเป็นชาวนาก็เพราะกรรม เป็นโจรก็เพราะกรรม เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม เป็นกษัตริย์ก็เพราะกรรม"[๗] หมายความว่า นายคนนี้ เขาดำนา หว่านข้าว ไถนา เขาก็เป็นชาวนา การงานที่เขาทำนานั่นเอง ทำให้เขาเป็นชาวนา คือ เป็นไปตามการกระทำหรืออาชีพการงานของเขา เป็นขั้นที่มองดูอย่างหยาบ[๘]

---

[๔] องฺ. ฉกฺก. (บาลี) ๒๒/๖๓/๓๙๕.

[๕] องฺ ฉกฺก. (ไทย) ๒๒/๖๓/ ๕๗๗.

[๖] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๔๖.

[๗] ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๒.

[๘] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๔๖.

๒) **กรรมขั้นละเอียด** หมายถึง กรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งพระพุทธองค์ทรงหมายถึง เจตนา ดังพระพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า “เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ”[๙] เจตนา ตัวความคิดจงใจ เจตจำนง ความตั้งจิตคิดมุ่งหมาย เป็นตัวกรรม เมื่อบุคคลจงใจ มีเจตนาอย่างใดแล้วก็แสดงออกมาเป็นการกระทำทางกายบ้าง แสดงออกมาทางวาจาเป็นการพูดบ้าง นี้คือความหมายของกรรมที่ค่อย ๆ มองละเอียดเข้ามา[๑๐]

กรรมนั้น มีหลายประเภท แต่แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ ๒ กลุ่ม[๑๑] คือ ประเภทของกรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก และประเภทของกรรมตามนัยแห่งอรรถกถา ดังนี้

ก. ประเภทของกรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกสามารถจำแนกหรือแบ่งกรรมออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ ๒ ประเภทบ้าง ๓ ประเภทบ้าง ๔ ประเภทบ้าง[๑๒] ดังนี้

๑. กรรม ๒ ประเภท จำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมที่เป็นมูลเหตุ ได้แก่

๑) **อกุศลกรรม** กรรมที่เป็นอกุศล การกระทำที่ไม่ดี หรือกรรมชั่ว หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ

๒) **กุศลกรรม** กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี หรือกรรมดี หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ

๒. กรรม ๓ ประเภท จำแนกตามทวาร คือทางที่ทำกรรม หรือทางแสดงออกของกรรมได้แก่

๑) **กายกรรม** กรรมทำด้วยกาย หรือการกระทำทางกาย

๒) **วจีกรรม** กรรมทำด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา

๓) **มโนกรรม** กรรมทำด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ

---

[๙] องฺ.ฉกฺก. (บาลี) ๒๒/๖๓/๓๙๕.

[๑๐] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๔๗.

[๑๑] เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, หน้า ๒๐.

[๑๒] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๐.

๓. กรรม ๔ ประเภท จำแนกตามสภาพที่สัมพันธ์กับวิบากหรือการให้ผล ได้แก่

๑) **กรรมดำ มีวิบากดำ** ได้แก่ กายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขาร ที่มีการเบียดเบียน ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท และดื่มสุราเมรัย

๒) **กรรมขาว มีวิบากขาว** ได้แก่ กายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขาร ที่ไม่มีการเบียดเบียน ตัวอย่างคือ การประพฤติตามกุศลกรรมบถ ๑๐

๓) **กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว** ได้แก่ กายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขารที่มีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง เช่น การกระทำของมนุษย์ทั่ว ๆ ไป

๔) **กรรมไม่ดำ ไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว** เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ได้แก่ เจตนาเพื่อละกรรมทั้งสามอย่างข้างต้น หรือว่าโดยองค์ธรรม ได้แก่ โพชฌงค์ ๗ หรือมรรคมีองค์ ๘[๑๓]

จากการศึกษาประเภทของกรรมในพระไตรปิฎก ทำให้ทราบว่าในบรรดากรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นทั้งหมด กรรมที่จัดว่าสำคัญที่สุด คือมโนกรรม เหตุที่มโนกรรมสำคัญที่สุด ก็เพราะว่าเป็นจุดเริ่มต้น คนคิดก่อนแล้วจึงพูดจึงกระทำ คือแสดงออกทางกายและวาจา[๑๔] ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว

ข. ประเภทของกรรมตามนัยแห่งอรรถกถา

คัมภีร์อรรถกถา หมายถึง คัมภีร์ที่พระเถระผู้เป็นพหูสูตแต่งขึ้นในภายหลัง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายความในพระไตรปิฎก อรรถกถาที่แสดงเรื่องกรรมและเป็นที่นิยมกันมากที่สุดในยุคหลัง ๆ คือ **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** ซึ่งแต่งโดยพระพุทธโฆสาจารย์ ในคัมภีร์นี้ ท่าน

---

[๑๓] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

[๑๔] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๖๑.

ได้แบ่งกรรมไว้ถึง ๑๒ ประเภท[๑๕] หรือกรรมสี่ ๓ หมวด มีหัวข้อและความหมายโดยย่อดังนี้[๑๖]

หมวดที่ ๑ ว่าโดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาที่ให้ผล

๑) **ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม** กรรมให้ผลในปัจจุบันคือภพนี้ ได้แก่กรรมดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่กระทำในขณะแห่งชวนจิตดวงแรก ในบรรดาชวนจิตทั้ง ๗ แห่งชวนวิถีหนึ่งๆ พูดเป็นภาษาวิชาการว่า ได้แก่ชวนเจตนาที่หนึ่ง กรรมนี้ให้ผลเฉพาะในชาตินี้เท่านั้น ถ้าไม่มีโอกาสให้ผลในชาตินี้ ก็กลายเป็นอโหสิกรรม ไม่มีผลต่อไป เหตุที่ให้ผลในชาตินี้ เพราะเป็นเจตนาดวงแรก ไม่ถูกกรรมอื่นครอบงำ เป็นการปรุงแต่งแต่เริ่มต้น จึงมีกำลังแรง แต่ไม่ให้ผลต่อจากชาตินี้ไปอีก เพราะไม่ได้การเสพคุ้น จึงมีผลเล็กน้อย ท่านเปรียบว่าเหมือนพรานเห็นเนื้อ หยิบลูกศรยิงไปทันที ถ้าถูกเนื้อก็ล้มที่นั่น แต่ถ้าพลาด เนื้อก็รอดไปเลย

๒) **อุปปัชชเวทนียกรรม** กรรมให้ผลในภพที่จะไปเกิดคือในภพหน้า ได้แก่กรรมดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่กระทำในขณะแห่งชวนจิตดวงสุดท้ายในบรรดาชวนจิตทั้ง ๗ แห่งชวนวิถีหนึ่ง ๆ พูดเป็นภาษาวิชาการว่า ได้แก่ชวนจิตที่ ๗ กรรมนี้ให้ผลเฉพาะในชาติถัดจากนี้ไปเท่านั้น ถ้าไม่มีโอกาสให้ผลในชาติหน้า ก็กลายเป็นอโหสิกรรม ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเป็นเจตนาท้ายสุดของชวนวิถี เป็นตัวให้สำเร็จความประสงค์ และได้ความเสพคุ้นจากชวนเจตนาก่อน ๆ มาแล้ว แต่ในเวลาเดียวกัน ก็มีกำลังจำกัด เพราะเป็นขณะจิตที่กำลังสิ้นสุดชวนวิถี

๓) **อปราปริยเวทนียกรรม** กรรมให้ผลในภพต่อ ๆไป ได้แก่กรรมดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่ทำในขณะแห่งชวนจิตทั้ง ๕ ในระหว่างคือในชวนจิตที่ ๒-๖ แห่งชวนวิถีหนึ่ง ๆ พูดเป็นภาษาวิชาการว่า ได้แก่ ชวนเจตนาที่สองถึงที่หก กรรมนี้ให้ผลได้เรื่อยไปในอนาคต เมื่อเลยจากภพหน้าไปแล้ว คือได้โอกาสเมื่อใด ก็ให้ผลเมื่อนั้น ไม่เป็นอโหสิกรรม ตราบเท่าที่ยังอยู่ในสังสารวัฏ ท่านเปรียบเหมือนสุนัขไล่เนื้อ ตามทันเมื่อใด ก็กัดเมื่อนั้น

๔) **อโหสิกรรม** กรรมเลิกให้ผล ได้แก่กรรมดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ซึ่งไม่ได้โอกาสที่จะให้ผลภายในเวลาที่จะออกผลได้ เมื่อผ่านล่วงเวลานั้นไปแล้ว ก็ไม่ให้ผลอีกต่อไป

---

[๑๕] เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, หน้า ๒๒.

[๑๖] ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค,** พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖๙-๓๗๐.

หมวดที่ ๒ ว่าโดยกิจ คือจำแนกการให้ผลตามหน้าที่

๕) **ชนกกรรม** กรรมแต่งให้เกิด หรือกรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด ได้แก่ กรรมคือเจตนาดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่เป็นตัวทำให้เกิดขันธ์ที่เป็นวิบาก ทั้งในขณะที่ปฏิสนธิและในเวลาที่ชีวิตเป็นไป (ปวัตติกาล)

๖) **อุปัตถัมภกกรรม** กรรมสนับสนุน ได้แก่กรรมพวกเดียวกับชนกกรรม ซึ่งไม่สามารถให้เกิดวิบากเอง แต่เข้าช่วยสนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจากชนกกรรม ทำให้สุขหรือทุกข์ที่เกิดขึ้นในขันธ์ ซึ่งเป็นวิบากนั้นเป็นไปนาน

๗) **อุปปีฬกกรรม** กรรมบีบคั้น ได้แก่กรรมฝ่ายตรงข้ามกับชนกกรรม ซึ่งให้ผลบีบคั้นผลแห่งชนกกรรมและอุปัตถัมภกกรรม ทำให้สุขหรือทุกข์ที่เกิดขึ้นในขันธ์ ซึ่งเป็นวิบากนั้น ไม่เป็นไปนาน

๘) **อุปฆาตกรรม** ได้แก่กรรมฝ่ายตรงข้ามที่มีกำลังแรง เข้าตัดรอนความสามารถของกรรมอื่นที่มีกำลังน้อยกว่าเสีย ห้ามวิบากของกรรมนั้นขาดไปเสียทีเดียว แล้วเปิดช่องแก่วิบากของตน เช่น ปิตุฆาตกรรมของพระเจ้าอชาตศัตรู ตัดรอนกุศลกรรมของพระองค์เสีย เป็นต้น

หมวดที่ ๓ ว่าโดยปากทานปริยาย คือจำแนกตามแง่ที่ยักเยื้องกันคือ ลำดับความแรงในการให้ผล

๙) **ครุกรรม** กรรมหนัก ได้แก่กรรมที่มีผลแรงมาก ในฝ่ายดีได้แก่สมาบัติ ๘ ในฝ่ายชั่วได้แก่ อนันตริยกรรม มีมาตุฆาต เป็นต้น ย่อมให้ผลก่อนและครอบงำกรรมอื่น ๆ เสีย เปรียบเหมือนห้วงน้ำใหญ่ไหลบ่ามาท่วมทับน้ำน้อยไป

๑๐) **พหุลกรรม หรืออาจิณณกรรม** กรรมทำมากหรือกรรมเคยชิน ได้แก่กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ประพฤติมาก หรือทำบ่อย ๆ สั่งสมเคยชินเป็นนิสัย เช่น เป็นคนมีศีลดี หรือเป็นคนทุศีล เป็นต้น กรรมไหนทำบ่อยทำมากเคยชิน มีกำลังกว่าก็ให้ผลได้ก่อน เหมือนนักมวยปล้ำลงสู้กัน คนไหนแข็งแรงเก่งกว่า ก็ชนะไป กรรมนี้ต่อเมื่อไม่มีครุกรรม จึงจะให้ผล

๑๑) **อาสันนกรรม** กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย ได้แก่กรรมที่กระทำหรือระลึกขึ้นมาในเวลาใกล้ตาย จับใจอยู่ใหม่ ๆ ถ้าไม่มีกรรม ๒ ข้อก่อน ก็จะให้ผลก่อน

กรรมอื่น ๆ เปรียบเหมือนโคแออัดอยู่ในคอก พอนายโคบาลเปิดประตูออก โคใดอยู่ริมประตูคอก แม้เป็นโคแก่อ่อนแอ ก็ออกไปได้ก่อน

๑๒) **กตัตตากรรม** หรือกตัตตาวาปนกรรม กรรมสักว่าทำ ได้แก่กรรมที่ทำด้วยเจตนาอันอ่อน หรือมิใช่เจตนาอย่างนั้น ๆ โดยตรง เป็นกรรมที่เบา เปรียบเหมือนลูกศรที่คนบ้ายิงออกไป ต่อเมื่อไม่มีกรรมสามข้อก่อน กรรมนี้จึงจะให้ผล

กรรม ๑๒ นี้ เรียกได้ว่าเป็นมติของพระอรรถกถาจารย์โดยแท้ แม้ว่าจะมีบางข้อที่ได้เค้าความเดิมจากพระบาลี คือพระไตรปิฎก[๑๗] และการแบ่งกรรมออกเป็น ๑๒ ประเภทนี้ ช่วยทำให้ผู้ศึกษาเรื่องกรรมมองเห็นภาพของกรรมชัดเจนยิ่งขึ้น[๑๘]

๒.๒ การให้ผลของกรรม

หลักกรรม หรือกฎแห่งกรรมมีอยู่ว่า "บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น"[๑๙] แต่เนื่องจากกรรมบางอย่าง หรือการกระทำบางคราวไม่มีผลปรากฏชัดในทันที ผู้มีปัญญาน้อยจึงมองไม่เห็นผลแห่งกรรมของตน จึงทำให้สับสน และเข้าใจไขว้เขว[๒๐] จนกลายมาเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุด[๒๑] การแก้ปัญหาในเรื่องนี้ ที่เหมาะสมและถูกต้องที่สุด คือการกลับไปศึกษาหาคำตอบจากพระพุทธพจน์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในที่ต่างๆ หลายนัย แต่ในงานวิจัยนี้ จะขอนำมากล่าวเฉพาะพระสูตรที่เห็นว่ามีความสำคัญและตรงกับประเด็นที่ศึกษาเท่านั้น

---

[๑๗] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๒๒๐.

[๑๘] เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, หน้า ๒๒.

[๑๙] องฺ. ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

[๒๐] วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, หน้า ๔.

[๒๑] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๘๗.

๒.๒.๑ กรรมชั่ว-กรรมดีในชาติก่อน ให้ผลชั่ว-ผลดีในชาตินี้

ในจูฬกัมมวิภังคสูตร[๒๒] พระพุทธองค์ทรงตอบปัญหาของสุภมาณพ ถึงเหตุที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดมาเป็นมนุษย์มีความแตกต่างกัน เช่น อายุสั้น อายุยืน โรคมาก โรคน้อย ผิวพรรณทราม ผิวพรรณผ่องใส เป็นต้น เพราะกรรมของตนที่ทำไว้ในอดีตชาติ ส่งผลในปัจจุบันชาติ ดังนี้

สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทรามและดี

สุภมาณพ กราบทูลว่า ข้อความที่ทรงแสดงนั้นยังย่อนัก ขอให้ทรงแสดงโดยพิสดาร เพื่อเขาจักได้เข้าใจโดยแจ่มแจ้ง

พระพุทธองค์จึงทรงแสดงปัญหาทั้ง ๑๔ ข้อ โดยพิสดาร แต่ในที่นี้จะขอย่อความโดยจัดเป็น ๗ คู่ ดังนี้

คู่ที่ ๑ คนที่มีอายุสั้น ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบฆ่าสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีอายุสั้น

ส่วนคนที่มีอายุยืน ก็เพราะเมื่อชาติก่อน เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีอายุยืน

คู่ที่ ๒ คนที่มีโรคมาก ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบเบียดเบียนสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโรคมาก

ส่วนคนที่มีโรคน้อย ก็เพราะเมื่อชาติก่อน เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโรคน้อย

คู่ที่ ๓ คนที่มีผิวพรรณทราม ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบโกรธ ผูกพยาบาท และปองร้าย ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต

---

[๒๒] ม.อุ.(ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๖/๓๔๙-๓๕๕.

นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีผิวพรรณทราม

ส่วนคนที่มีผิวพรรณผ่องใส ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่ชอบโกรธ ผูกพยาบาท และปองร้าย ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีผิวพรรณผ่องใส

คู่ที่ ๔ คนที่เกิดมามีอำนาจน้อย ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้มีใจริษยา ในลาภสักการะและการบูชาของบุคคลอื่น ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีอำนาจน้อย

ส่วนคนที่มีอำนาจมาก ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่มีใจริษยา ในลาภสักการะและการบูชาของบุคคลอื่น ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีอำนาจมาก

คู่ที่ ๕ คนที่มีโภคะน้อย ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโภคะน้อย

ส่วนคนที่มีโภคะมาก ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบให้ข้าว น้ำ ผ้า เป็นต้น แก่สมณะหรือพราหมณ์ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีโภคะมาก

คู่ที่ ๖ คนที่เกิดในตระกูลต่ำ ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้กระด้าง เย่อหยิ่ง ไม่สักการะ เคารพและนับถือ ผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเกิดในตระกูลต่ำ

ส่วนคนที่เกิดในตระกูลสูง ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่กระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมสักการะ เคารพและนับถือ ผู้ที่ควรแก่สักการะ เคารพและนับถือ ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น

หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเกิดในตระกูลสูง

คู่ที่ ๗ คนที่มีปัญญาทราม ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่เหล่านั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีปัญญาทราม

ส่วนคนที่มีปัญญามาก ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบเข้าหาสมณะหรือพราหมณ์ เพื่อสอบถามถึงสิ่งที่เป็นอกุศล กรรมอะไรที่ทำแล้ว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ให้เกิดทุกข์ตลอดไป และกรรมอะไรที่ทำแล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขตลอดไป ด้วยผลแห่งกรรมดีนั้น หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ได้ไปเกิดในที่นั้น ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีปัญญามาก

จากการศึกษาจูฬกัมมวิภังคสูตร ทำให้ทราบว่าพระสูตร ๆ นี้ เป็นพระสูตรที่แสดงถึงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ที่ตรงไปตรงมาที่สุด ทำให้หายสงสัยและเข้าใจยิ่งขึ้นว่า การที่มนุษย์เกิดมาแล้วมีความแตกต่างกัน เช่น อายุสั้น อายุยืน โรคมาก โรคน้อย ร่ำรวย ยากจน เป็นต้น ก็เพราะกรรมชั่วและดีในชาติก่อน ที่แต่ละคนได้ทำไว้ไม่เหมือนกันหรือเท่ากัน ได้ให้ผลในชาตินี้นั่นเอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า คนเราจะต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไปจนตาย เช่น คนที่เกิดมาในครอบครัวที่ยากจน มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นยากลำบาก ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะต้องเป็นคนยากจน เพราะกรรมชั่วในชาติก่อนให้ผลไปจนตาย ทั้งนี้ ก็เพราะว่าอดีตกรรมที่ทำหน้าที่นำสัตว์ทั้งหลาย ให้มาเกิดเป็นมนุษย์ในชาตินี้ ในกรรม ๑๒ พระอรรถกถาจารย์เรียกกรรมตัวนี้ว่า**ชนกกรรม** คือ กรรมแต่งให้เกิด[๒๓] เมื่อนำมาเกิดแล้ว ก็จะหยุดให้ผลคือหมดหน้าที่[๒๔] ในชาตินี้ ดังนั้น หากชาตินี้เขามีความขยันขันแข็งในการทำงาน งานหนักก็เอา งานเบาก็สู้ เมื่อหาทรัพย์มาได้ก็รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักเก็บออมตลอดถึงรู้จักปรับปรุงพัฒนาอาชีพที่ทำให้เจริญก้าวหน้าขึ้น เขาก็จะสามารถพลิกสถานะภาพจากคนที่เกิดมายากจน กลับกลายเป็นเศรษฐีในชาตินี้ได้ เพราะกรรมดีที่เขาทำ คือ ขยัน

---

[๒๓] ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค,** พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๙๗๐.

[๒๔] เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, หน้า ๒๔.

ทำงาน รู้จักใช้จ่าย รู้จักเก็บออม ได้ให้ผลดีแก่เขาในชาตินี้ ดังเช่น เมื่อคืนวันอาทิตย์ที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๖ สถานีโทรทัศน์ ITV ได้นำประวัติชีวิตการต่อสู้ของคุณสญชัย อึ้งสมรรถโกษา มาออกอากาศในรายการ “สู้แล้วรวย” ว่า จากเด็กผู้ชายคนหนึ่งที่กำพร้าพ่อแม่มาตั้งแต่ตัว เล็ก ๆ ต้องอาศัยอยู่กับพี่ชาย และพายเรือขายของในคลองอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งก้าวสู่ความเป็นเจ้าของกิจการแสงทองโทรทัศน์ อันใหญ่โตถึง ๓ แห่งด้วยกัน เพราะความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นสร้างสรรค์ เป็นต้น[๒๕]

ส่วนคนที่เกิดมาในครอบครัวที่ร่ำรวย มีความเป็นอยู่สุขสบาย ไม่ยากลำบาก ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะต้องเป็นคนร่ำรวย เพราะกรรมดีในชาติก่อนให้ผลไปจนตาย กล่าวคือ ถ้าในชาตินี้เขาประมาท ใช้จ่ายทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมากมายนั้นในทางที่ผิด เช่น นำไปเลี้ยงเพื่อนชั่ว เล่นการพนัน ซื้อสิ่งเสพติด เป็นต้น อีกทั้ง ไม่ประกอบอาชีพทำการงานใด ๆ เพื่อแสวงหาทรัพย์มาเพิ่ม ในที่สุดทรัพย์ที่มีอยู่มากมายนั้น ก็ย่อมที่จะหมดลงได้ ทำให้ต้องเปลี่ยนสถานะจากเดิมที่เกิดมาร่ำรวย กลับกลายเป็นคนยากจน เพราะกรรมชั่วที่ตนเองทำในปัจจุบัน ได้ให้ผลชั่วในชาตินี้ ตามกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”[๒๖]

เพราะฉะนั้น บุคคลจึงต้องยอมรับ แต่ไม่ควรยอมจำนนต่อผลแห่งกรรมชั่ว ในชาติก่อน ที่ได้ให้ผลในชาตินี้ โดยเฉพาะในเรื่องชาติกำเนิดที่ได้เกิดมาทราม และไม่ควรหลงระเริงตั้งตนอยู่ในความประมาท หากได้เกิดมาดีในชาตินี้ แต่ทั้งที่เกิดมาทรามและเกิดมาดีเป็นคนในชาตินี้ ก็ควรจะใช้โอกาสนี้ทำแต่กรรมดี เพื่อให้ผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ ช่วยผันแปรสถานะเดิมที่เกิดมาทราม ให้กลับกลายเป็นดีและมีความสุขในชาติปัจจุบัน อีกทั้งเพื่อให้ผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ ช่วยสนับสนุนให้ผู้ที่มีความสุข ความเจริญเพราะเกิดมาดีแล้ว มีความสุข ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น ในชาตินี้ ทั้งนี้ ก็เพราะว่า บุคคลไม่ได้เป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วเพราะชาติกำเนิด แต่จะเป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วเพราะกรรมดีกรรมชั่วที่ตนทำนั่นเอง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสเหตุที่ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์ (เป็นคนดีคนชั่ว) ก็เพราะกรรมที่ตนทำแก่วาเสฏฐมานพและภารทวาชมานพ ว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่

---

[๒๕] พระมหาชัยพร ชยวโร, **ธรรมะมหาเศรษฐี**, (กรุงเทพมหานคร : ไพลิน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

[๒๖] องฺ. ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ แต่บุคคลจะเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม”[๒๗]

๒.๒.๒ กรรมชั่ว-กรรมดีในชาตินี้ ให้ผลชั่ว-ผลดีในชาตินี้

ในบรรดาพระสูตรที่แสดงถึงกรรมและการให้ผลของกรรม ที่ตรงไปตรงมาและชัดเจน นอกเหนือจาก**จูฬกัมมวิภังคสูตร**แล้ว ก็ยังมีพระสูตรอีกสูตรหนึ่ง ที่แสดงถึงกรรมและการให้ผลของกรรมไว้อย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ผลของกรรม ซึ่งเป็นที่สงสัยของคนจำนวนมาก เช่น บางคนทำกรรมดีอยู่เสมอ ๆ แต่ได้รับผลชั่ว ส่วนคนที่ทำชั่วมาโดยตลอด กลับได้รับผลดี ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะอะไร พระสูตร ๆ นี้ จะให้ความกระจ่างในเรื่องเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี พระสูตรที่ว่า ก็คือ**มหากัมมวิภังคสูตร** ซึ่งในพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างละเอียด ทั้งกรรมในอดีตที่ให้ผลในปัจจุบัน กรรมปัจจุบันที่ให้ผลในปัจจุบัน และกรรมในปัจจุบันที่จะให้ผลในอนาคต คือชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไป อีกทั้ง เรื่องของความเชื่อ ที่บุคคลต่างๆ ล้วนมีความเชื่อในสิ่งที่ตนเองได้สัมผัสมาเท่านั้นว่าถูก ของคนอื่นที่เห็นผิดไปจากตน ถือว่าผิดหมด แก่พระอานนท์

แต่ในที่นี้ จะขอนำมากล่าวเฉพาะที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา ซึ่งมีใจความแห่งพระสูตรโดยย่อ ดังนี้[๒๘]

๑) บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้ คนที่ชอบฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . .และเป็นมิจฉาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมชั่วที่เขาทำไว้ในชาติก่อนหรือในภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะมิจฉาทิฏฐิที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้จะตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมชั่วอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

๒) บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้ คนที่ชอบฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . .และเป็นมิจฉาทิฏฐิหลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติ

---

[๒๗] ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๑.

[๒๘] ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๐๓/๓๖๖-๓๖๗.

ก่อนหรือในภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะสัมมาทิฏฐิที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้จะตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมชั่วอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

๓) **บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้** คนที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . .และเป็นสัมมาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ชาติก่อนหรือในภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะสัมมาทิฏฐิที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้จะตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมดีอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

๔) **บรรดาคน ๔ จำพวกในโลกนี้** คนที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์. . .และเป็นสัมมาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะบาปกรรมที่เขาทำไว้ในชาติก่อนหรือในภายหลังให้ผล หรือว่าเพราะมิจฉาทิฏฐิที่เขายึดมั่นในเวลาใกล้ตายให้ผลก็ได้ แต่คนที่ทำกรรมดีอย่างนั้น เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ก็มี ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปก็มี

จากการศึกษามหากัมมวิภังคสูตร ทำให้ทราบว่าพระสูตรฯ นี้ เป็นพระสูตรที่แสดงถึงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด กล่าวคือในพระสูตรนี้ ได้แสดงถึงกรรมที่บุคคลทำไว้ในอดีตให้ผลในอนาคต คือชาติหน้า กรรมที่ทำในชาตินี้ให้ผลในชาตินี้ และกรรมที่ทำในชาตินี้ ซึ่งจะให้ผลในชาติหน้าและชาติต่อไป อีกทั้งในพระสูตรนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าคนที่ทำแต่กรรมชั่วในปัจจุบัน เมื่อตายไปแล้วต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรกทุกคน เป็นเรื่องที่ยังไม่แน่ และคนที่ทำแต่กรรมดีในปัจจุบัน เมื่อตายไปแล้วต้องไปเกิดในสวรรค์ทุกคน ก็เป็นเรื่องที่ยังไม่แน่อีกเหมือนกัน ทั้งนี้ ก็เพราะว่ามีกรรมที่ทำไว้ชาติก่อน ๆ มาเป็นตัวแปรร่วมด้วย เช่น คนที่ทำแต่กรรมชั่วในชาตินี้ บางคนตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ก็มี เพราะกรรมดีที่ทำไว้ในชาติก่อน ๆ ให้ผลเป็นสุขก่อนกรรมชั่ว ที่เขาทำในชาตินี้ ส่วนคนที่ทำแต่กรรมดีในชาตินี้ บางคนตายแล้วไปเกิดในอบายก็มี เพราะกรรมชั่วที่ทำไว้ในชาติก่อน ๆ ให้ผลเป็นทุกข์ก่อนกรรมดี ที่เขาทำในชาตินี้นั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีกรรมอีกตัวหนึ่งซึ่งเป็นกรรมปัจจุบันที่บุคคลทำในขณะใกล้จะดับจิตหรือเวลาจวนเจียนใกล้จะตาย ที่พระอรรถกถาจารย์ท่านเรียกว่า “อาสันนกรรม”[๒๙] มาเป็นตัว

---

[๒๙] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๒๒๐.

แปรนำบุคคลผู้ทำกรรมชั่ว หรือกรรมดีมาโดยตลอดในชาตินี้ ให้ไปเกิดในสรรค์หรือไปเกิดในอบายเพิ่มขึ้นอีกตัวหนึ่งด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลผู้ทำกรรมชั่วมาโดยตลอดในชาตินี้ ในเวลาใกล้จะตาย จิตไปยึดเหนี่ยวกรรมดีที่ตนเคยทำแม้เล็กน้อย อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยผลแห่งอาสันนกรรมดีนี้ ก็จะส่งให้เขาไปเกิดในสวรรค์ ส่วนผู้ที่ทำกรรมดีมาโดยตลอดในชาตินี้ ในเวลาใกล้จะตาย จิตไปยึดเหนี่ยวกรรมชั่วที่ตนเคยทำแม้เล็กน้อย อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยผลแห่งอาสันนกรรมชั่วนี้ ก็จะส่งให้เขาไปเกิดในอบาย

ฉะนั้น การมองกรรมและการให้ผลของกรรม จึงไม่ควรมองแต่กรรมในชาตินี้ที่ทำอย่างสม่ำเสมอมาโดยตลอดอย่างเดียว แต่ควรมองกรรมในชาติก่อนและกรรมในชาตินี้ที่ทำในเวลาใกล้จะตายร่วมด้วย ทั้งนี้ ก็เพราะว่ากรรมทั้งหลาย มีโอกาสที่จะให้ผลได้เสมอ เมื่อถึงคราวที่จะให้ผลนั่นเอง

อีกประการหนึ่ง พระสูตร ๆ นี้ เป็นพระสูตรที่ให้ความกระจ่างในปัญหาซึ่งคนในอดีตและปัจจุบันหลาย ๆ คน มีความสงสัยในเรื่องที่ว่า ทำไมคนบางคนที่หมั่นทำแต่กรรมดี กลับต้องได้รับผลตรงกันข้าม คือต้องประสบกับปัญหาความทุกข์ยากลำบากต่างๆ มากมาย เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ถูกใส่ร้าย ถูกคดโกง และต้องเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ตลอดถึงต้องประสบอุบัติเหตุจนร่างกายพิการหรือเสียชีวิต เป็นต้น แต่ทำไมคนบางคนที่ทำแต่กรรมชั่วมาโดยตลอด เช่น ฉ้อโกง คอรัปชั่นต่อหน้าที่การงาน ฆ่าคนตาย เป็นต้น กลับได้รับผลตรงกันข้าม คือมีความเป็นอยู่สุขสบาย ร่ำรวย ได้รับการยกย่อง และมีคนนับหน้าถือตาเพิ่มมากขึ้น

เมื่อได้ศึกษาข้อความในพระสูตรนี้แล้ว จะทำให้ความสงสัยต่าง ๆ หมดไป ทำให้ทราบว่าการให้ผลของกรรมในแต่ละบุคคลนี้ ย่อมจะให้ผลไม่เหมือนกันหรือเท่ากัน เช่น คนที่หมั่นทำแต่กรรมดีในชาตินี้ กลับได้รับแต่ความทุกข์ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่ากรรมชั่วที่เขาได้ทำไว้ในชาติก่อน มีกำลังแรงกว่ากรรมดีที่เขากำลังทำอยู่ในชาตินี้ กรรมชั่วนั้นจึงแซงให้ผลเป็นทุกข์ก่อน ส่วนผลแห่งกรรมดีที่เขาทำในชาตินี้ ก็จะให้ผลได้ในชาตินี้เช่นเดียวกัน เมื่อผลแห่งกรรมชั่วในชาติก่อนหมดหรืออ่อนตัวลง หรือว่าถ้ากรรมดีที่เขาทำนั้นเป็นครุกรรม คือกรรมหนักฝ่ายกุศล ได้แก่การเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุมรรคผลทำลายสังโยชน์ ๑๐ ในระดับต่ำหรือระดับสูง ระดับใดระดับหนึ่งได้ จนสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่งในพระอริยบุคคล ๔ ประเภท ครุกรรมนี้ก็จะให้ผลเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือกรรมที่ให้ผลในชาตินี้ฝ่ายกุศล มีกำลังแรงกว่าผลแห่งกรรมชั่วทั้งปวงในชาติก่อน ๆ และ

ชาตินี้ที่เขาทำ แต่ถึงแม้ว่ากรรมดีที่มิใช่ครุกรรมฝ่ายกุศล ซึ่งเขาได้ทำในปัจจุบันยังไม่ให้ผลในชาตินี้ ผลแห่งกรรมดีนี้ก็จะไม่สูญหายไปไหน กล่าวคือ ถ้ายังไม่ให้ผลในชาตินี้ ก็จะตามไปให้ผลแก่เขาในชาติหน้าหรือชาติต่อไปอย่างแน่นอน

ในฝ่ายคนที่ทำแต่กรรมชั่วในชาตินี้ กลับได้รับแต่ความสุข ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่ากรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อน มีกำลังแรงกว่ากรรมชั่วที่เขากำลังทำอยู่ในชาตินี้ กรรมดีนั้น จึงแซงให้ผลเป็นสุขก่อน ส่วนกรรมชั่วที่เขาทำในชาตินี้ ก็จะให้ผลเช่นเดียวกัน เมื่อผลแห่งกรรมดีในชาติก่อนหมดหรืออ่อนตัวลง หรือว่าถ้ากรรมชั่วที่เขาทำในชาตินี้เป็นครุกรรม คือกรรมหนักฝ่ายอกุศล ได้แก่การทำอนันตริยกรรม ๕ มีการฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าให้ห้อพระโลหิต และทำพระภิกษุสงฆ์ผู้สามัคคีให้แตกความสามัคคี อย่างใดอย่างหนึ่ง ครุกรรมนี้ ก็จะให้ผลเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือกรรมที่ให้ผลในชาตินี้ฝ่ายอกุศล มีกำลังแรงกว่าผลแห่งกรรมดีทั้งปวงในชาติก่อน ๆ และชาตินี้ที่เขาทำ กล่าวคือ ผู้ทำอนันตริยกรรม ๕ นี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง จะไม่สามารถบรรลุมรรคผลใด ๆ ได้ ในชาตินี้ หลังจากตายไปแล้ว ก็ต้องไปเกิดในนรกอเวจี เสวยวิบากแห่งการทำอนันตริยกรรม เป็นระยะเวลายาวนานหลายแสนกัปแสนกัลป์

เพราะฉะนั้น บุคคลจึงไม่ควรท้อแท้ใจและประมาทในกรรม นั่นคือ ผู้ที่ทำกรรมดีอยู่ในชาตินี้ แต่ยังไม่ได้รับผลดี ก็ไม่ควรท้อแท้ใจ ขอให้หมั่นทำกรรมดีเรื่อย ๆ ไป ไม่นานนัก เมื่อผลแห่งกรรมชั่วในชาติก่อน ๆ หมดหรืออ่อนกำลังลง กรรมดีที่ทำในชาตินี้ก็จะให้ผล ส่วนผู้ที่ทำกรรมชั่วอยู่ แต่ได้รับผลดี ก็อย่าหลงระเริงชะล่าใจ แต่ควรกลับตัวกลับใจ เลิกทำกรรมชั่ว มาเร่งสร้างกรรมดี อย่าหลงผิด โดยคิดว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” เพราะในขณะนั้น ผลแห่งกรรมดีในชาติก่อนกำลังให้ผลอยู่ แต่ถ้าผลแห่งกรรมดีนี้หมดหรืออ่อนกำลังลง ผลแห่งกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ ก็จะให้ผลชั่วทันที และถ้าเป็นเช่นนี้ ทุกอย่างก็คงจะสายเกินแก้ไปเสียแล้ว

๒.๒.๓ ชีวิตกับความตาย

คำว่า "ชีวิต"[๓๐] ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมชาติที่เลี้ยงรักษาสหชาตธรรมให้เป็นอยู่ หรือดำรงอยู่ตลอดฐิติขณะ มี ๒ อย่าง คือ รูปชีวิตและนามชีวิต คำว่า "รูปชีวิต" ก็คือ รูปธรรมที่รักษาสหชาตธรรมของรูปธรรมให้ทรงอยู่ได้ ส่วนคำว่า "นามชีวิต" หรือ "นามเจตสิก" ได้แก่ ชีวิตินทรีย์เจตสิกรักษานามธรรม ที่เกิดร่วมกันให้สถิตดำรงอยู่ ซึ่งชีวิตทั้งสองนี้ ทำหน้าที่รักษารูปนามให้เป็นอยู่ได้ ถ้าขาดลงเมื่อใดเราก็สมมุติเรียกว่า "ตาย" และที่ท่านเรียกว่า "ชีวิตินทรีย์" นั้น ก็เพราะเหตุว่าชีวิตทั้งสองนี้ เป็นอินทรีย์คือเป็นใหญ่ในการรักษาสหชาตธรรมนั่นเอง

ฉะนั้น ในทางปรมัตถสภาวะนี้ ท่านอธิบายถึงสภาวะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมว่า เป็นไปในลักษณะเช่นนี้ หาได้มีสัตว์ตายหรือบุคคลตายไม่ แต่มันเป็นการสิ้นสุดของสันตติในปัจจุบันภพต่างหาก รูปนามจึงไม่เที่ยง เป็นทุกข์และอนัตตา เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ ย่อมจะปลดเปลื้องอุปาทาน คือความยึดมั่นในสัตว์บุคคลได้ ย่อมไม่มีความเห็นผิดในขันธ์ ๕ อีกต่อไป และเมื่อนั้นแหละย่อมจะถึงซึ่งความสิ้นทุกข์ได้[๓๑]

เมื่อได้ทราบความหมายของคำว่า "ชีวิต" แล้ว สิ่งที่ควรทราบต่อไปก็คือ "ชีวิตเกิดจากอะไร" ซึ่งเรื่องนี้ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่าชีวิตเกิดจาก "กรรม วิญญาณ และตัณหา"[๓๒] เพราะฉะนั้น การที่คนทั่วไปยังต้องเกิดกันอีกเรื่อย ๆ ไป ก็เพราะยังมีกรรม วิญญาณและตัณหา ส่วนพระอรหันต์ไม่ต้องเกิดอีกต่อไป เพราะได้ละกิเลส คือตัณหาจนหมดสิ้นแล้ว ถึงแม้ท่านจะยังไม่ดับขันธ์นิพพาน ยังมีชีวิตและทำกรรมอยู่ กรรมที่ทำก็ไม่ก่อให้เกิดวิบากเป็นบุญบาปอีก เป็นแต่เพียงกิริยาการกระทำเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ชีวิตก็ไม่มีพื้นที่ที่จะเกิด ส่วนวิญญาณอันเป็นพืชพันธุ์แม้จะยังมีอยู่ แต่เมื่อไม่มีกรรมอันเป็นพื้นที่ และไม่มีตัณหาอันเป็นเชื้อ วิญญาณนั้นก็ปฏิสนธิอีกไม่ได้ ต้องดับสูญไปเหมือนกับต้นไม้ ถ้าไม่มีพื้นที่ที่จะปลูก ไม่มีน้ำรด ก็ปลูกไม่ได้ ในที่สุดต้นไม้นั้นก็ต้องตายไม่มีโอกาสที่จะเกิดงอกงามอีกต่อไป

---

[๓๐] กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ, **ตายแล้วไปไหน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๓.

[๓๑] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๔.

[๓๒] องฺ. ติก. (ไทย) ๒๐/๗๘/๓๐๒.

เหตุปัจจัยที่สร้างชีวิตทั้ง ๓ นี้ เหตุปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ ตัณหาอันเป็นตัวกิเลส ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมก็ต้องได้รับผลกรรม เมื่อได้รับผลกรรม ก็ต้องเกิดอีก และเพราะยังมีกิเลสเมื่อเกิดแล้ว ก็เป็นเหตุให้ทำกรรมอีก วนเวียนอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าจะละกิเลสได้เด็ดขาด ท่านจึงเรียกการเวียนเกิดเวียนตายอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนี้ว่า "วัฏฏะ" แปลว่า วน มี ๓ อย่าง คือกิเลสวัฏฏะ วนคือกิเลส กัมมวัฏฏะ วนคือกรรม วิปากวัฏฏะ วนคือวิบาก (ผลของกรรม)[๓๓]

เมื่อชีวิตคนได้เกิดขึ้นมาแล้ว ก็จะดำรงอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วในที่สุดก็ต้องแตกสลาย คือ ถึงแก่ความตาย ซึ่งคำว่า "ความตาย" นี้ ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก มาจากคำว่า "มรณะ" ซึ่งแปลว่า ความตาย มีอยู่ทั้งสิ้น ๑๐ ศัพท์[๓๔] และมีความหมายเหมือนกันหมด คือ "ตาย" โดยมีทั้งตายที่เป็นบัญญัติและปรมัตถ์[๓๕]

แต่จะนำมาแสดงในที่นี้เพียงศัพท์เดียว คือคำว่า "ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์"[๓๖] หมายความว่า ชีวิตของคนเราในแต่ละคนนี้ จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปกับส่วนที่เป็นนาม และทั้ง ๒ ส่วนนี้ ก็จะมีผู้ทำหน้าที่ดูแลรักษาเพื่อให้สถิตดำรงอยู่ได้ ผู้ดูแลรักษารูปเรียกว่า "รูปชีวิต" หมายถึง ชีวิตที่เป็นรูปที่อนุบาลรักษาสหชาตรูป คือรูปที่เกิดร่วมกันให้สถิตดำรงอยู่ ส่วนผู้ดูแลรักษานาม เพื่อให้สถิตดำรงอยู่ได้เรียกว่า "นามชีวิต" หรือ "นามเจตสิก" หมายถึง ชีวิตินทรีย์เจตสิกรักษานามธรรมที่เกิดร่วมกันให้สถิตดำรงอยู่[๓๗]

แต่ว่าการที่คนเราจะตาย หรือความตายจะเกิดขึ้นแก่คนเราได้นั้น ก็เพราะชีวิตทั้งสอง คือรูปชีวิตกับนามชีวิต ซึ่งมีหน้าที่รักษารูปและนามให้เป็นอยู่ได้นี้ มันได้ขาดลง เมื่อมันขาดลงรูปและนามที่เกิดร่วม ก็ต้องสิ้นสุดลงด้วยเช่นเดียวกัน ความขาดลงของรูปชีวิตและนามชีวิตของผู้ยังมีกิเลส ในภพชาติต่าง ๆ นี้นี่เอง ที่สมมุติเรียกว่า "ตาย" หรือ "ความตาย"

---

[๓๓] สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนิท เขมจารี), **ชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๒๑), หน้า ๖.

[๓๔] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๙๓/๑๖๔.

[๓๕] กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ, **ตายแล้วไปไหน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, หน้า ๑๘.

[๓๖] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๙๓/๑๖๔.

[๓๗] กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ, **ตายแล้วไปไหน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, หน้า ๒๓.

ส่วนคำว่า "ตาย" หรือ "มรณะ" ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านให้คำจำกัดความไว้ว่า "ความตาย" คือ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ที่เนื่องอยู่ในภพอันเดียว[๓๘] หมายความว่า ที่เรียกว่า "ความตาย" นี้ ได้แก่การที่ชีวิตของคนผู้ยังมีกิเลสได้ขาดลงในภพหนึ่ง ๆ ก็เรียกว่า "ตาย" ทีหนึ่ง และที่เรียกว่า "ตาย" นี้ ก็ตายเฉพาะส่วนรูป ส่วนนามนั้นไม่ตาย กล่าวคือรูปที่เกิดจาก ดิน น้ำ ไฟ ลม มาประชุมกันนี้ เมื่อเกิดมาแล้วก็มีชีวิตอยู่เป็นคนได้ชั่วคราว เมื่อสิ้นกรรมหรือถูกกรรมเข้าตัดรอนในภพชาตินี้แล้ว มันก็แยกออกจากกัน น้ำไปอยู่ส่วนน้ำ ดินไปอยู่ส่วนดิน ลมไปอยู่ส่วนลม ไฟก็ไปอยู่ส่วนไฟ ชีวิตของคนเรา เมื่อรูปและนามแยกออกจากกันอย่างนี้ ก็สมมุติเรียกว่า "ตาย" ซึ่งเป็นการสิ้นสุดของชีวิตในภพชาติหนึ่ง ๆ

ส่วนนามหรือจิตนั้น เพราะยังไม่สิ้นกิเลส เมื่อตายคือแยกออกจากรูปหรือกายนี้แล้ว ก็จะไปสร้างชีวิตใหม่ต่อไป ชีวิตที่สร้างขึ้นใหม่นี้ ก็อาศัยอยู่ได้นานบ้างไม่นานบ้างตามอำนาจแห่งกรรม คล้ายกับคนสร้างบ้านอยู่ ถ้าใช้วัสดุก่อสร้างที่มีคุณภาพดี บ้านก็ทนอยู่ได้นาน แต่ถ้าใช้วัสดุก่อสร้างที่คุณภาพต่ำ บ้านก็พังเร็ว ซึ่งเมื่อบ้านพังแล้ว เจ้าของบ้านก็ต้องย้ายไปสร้างบ้านหลังใหม่ต่อไป ลักษณะจิตของผู้ที่ยังมีกิเลสก็คล้าย ๆ กันนี้ กล่าวคือ ตราบใดที่จิตยังไม่สิ้นกิเลส จิตนี้ก็จะสร้างชีวิตใหม่เรื่อยไป นั่นคือ การเวียนเกิดเวียนตายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

สำหรับสาเหตุแห่งการตายนั้นมีอยู่ ๔ ประการ[๓๙] ดังนี้

๑) ตายเพราะสิ้นอายุ หมายถึง อายุขัยของคน ๆ หนึ่ง มีประมาณ ๘๐ ปี เมื่ออายุ ๘๐ ปี ก็ต้องตาย เปรียบเหมือนกับดังตะเกียงเมื่อไส้หมดก็ต้องดับ

๒) ตายเพราะสิ้นบุญ หมายถึงคนที่หมดบุญที่จะอยู่เป็นคนอีกต่อไป ถึงแม้จะยังไม่สิ้นอายุขัย ก็ต้องตาย เปรียบเหมือนกับตะเกียงเมื่อน้ำมันหมด ถึงไส้ยังมีอยู่ก็ต้องดับ

๓) ตายเพราะสิ้นอายุและบุญพร้อมกัน เปรียบเหมือนกับตะเกียงที่หมดทั้งไส้และน้ำมันพร้อมกันจึงต้องดับ

๔) ตายเพราะกรรมมาตัดรอน เปรียบเหมือนกับตะเกียงที่ไส้และน้ำมันยังมีอยู่ แต่ถูกลมแรงพัดจึงต้องดับ เช่น บุคคลที่ตายเพราะประสบอุบัติเหตุ

---

[๓๘] ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๙๕.

[๓๙] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๓๙๕.

สาเหตุแห่งการตายทั้ง ๔ นี้ เมื่อกล่าวโดยกาลมี ๒ อย่าง คือ กาลมรณะกับอกาลมรณะ กาลมรณะ หมายถึง การตายเพราะสิ้นอายุขัย ตายเพราะสิ้นบุญ และตายเพราะสิ้นอายุและบุญพร้อมกัน ส่วนอกาลมรณะ คือ การตายเพราะถูกกรรมเข้ามาตัดรอน[๔๐]

จากการศึกษาเรื่องชีวิตกับความตาย ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้ทราบว่าการที่ชีวิตของคนต้องเกิดและต้องตายนั้น ไม่ได้เกิดและตายเพราะอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าผู้วิเศษตนใดบันดาลให้เป็นไปเลย แต่การที่ชีวิตของคนต้องเกิดและตายนั้น ล้วนเป็นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น เหตุปัจจัยนั้น ก็คือ “กรรม” นั่นเอง ดังพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้คนต้องเกิดอีกว่า “ดูก่อนอานนท์ เพราะเหตุฉะนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณชื่อว่าเป็นพืช ตัณหาชื่อว่าเป็นยาง. . . เพราะธาตุอย่างเลว เพราะธาตุอย่างกลาง เพราะธาตุอย่างประณีตของสัตว์ พวกที่มีอวิชชาเป็นเครื่องปิดกั้น ตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในกามภพ รูปภพและอรูปภพจึงมีต่อไป”[๔๑] และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แสดงถึงสาเหตุแห่งการตายของคน ๔ ประการ คือ ตายเพราะสิ้นอายุขัย ตายเพราะสิ้นบุญ ตายเพราะสิ้นอายุขัยและสิ้นบุญพร้อมกัน และตายเพราะกรรมมาตัดรอน

๒.๒.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์

สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงมนุษย์ ที่ยังหนาแน่นไปด้วยกิเลสคือตัณหา เมื่อตายแล้ว ก็ยังจะต้องไปเกิดอีกเรื่อย ๆ ไป ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า “ตัณหา เป็นเหตุนำให้ไปเกิดอีก”[๔๒] ส่วนจะไปเกิดในกำเนิดใด กำเนิดหนึ่งใน ๔ กำเนิดนั้น[๔๓] ขึ้นอยู่กับกรรมและผลของกรรม กำเนิด ๔ ที่ว่าก็คือ ๑.ชลาพุชะ เกิดในครรภ์ ๒.อัณฑชะ เกิดในไข่ ๓. สังเสทชะ เกิดในสิ่งปฏิกูลเน่าเหม็น และ ๔.โอปปาติกะ เกิดอุบัติขึ้นเอง โดยไม่ต้องอาศัยครรภ์มารดา

แต่ในงานวิจัยนี้ จะขอกล่าวถึง**ชลาพุชะ** เกิดในครรภ์ เฉพาะการเกิดเป็นมนุษย์เท่านั้น ซึ่งในเรื่องนี้ ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า การที่ชีวิตหนึ่งจะเกิดขึ้นเป็นมนุษย์ในครรภ์ของมารดาได้ เป็นการยากอย่างยิ่ง ดังพระพุทธพจน์ว่า “การเกิดเป็นมนุษย์ เป็นการ

---

[๔๐] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๓๙๕.

[๔๑] องฺ. ติก. (ไทย) ๒๐/๗๘/๓๐๒.

[๔๒] วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

[๔๓] ม.มู (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑.

ยาก"[๔๔] ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า การก่อกำเนิดของชีวิตหนึ่ง จะเกิดขึ้นในครรภ์ของมารดาได้ จะต้องอาศัยความถึงพร้อมด้วยปัจจัยถึง ๓ ประการ ดังพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อปัจจัย ๓ ประการ ประชุมกันเข้า การตั้งครรภ์ก็มีขึ้น คือ หากมารดาบิดาอยู่ร่วมกัน แต่มารดายังไม่มีระดูและสัตว์ที่จะมาเกิดยังไม่ปรากฏ การตั้งครรภ์ก็ไม่เกิดขึ้น หากมารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู แต่สัตว์ที่จะมาเกิดยังไม่ปรากฏ การตั้งครรภ์ก็ไม่เกิดขึ้น ภิกษุทั้งหลาย แต่ว่า เมื่อใดก็ตามที่มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน ๑ มารดามีระดู ๑ สัตว์ที่จะมาเกิดก็ปรากฏ ๑ เพราะความประชุมพร้อมแห่งปัจจัย ๓ ประการอย่างนี้ การตั้งครรภ์จึงเกิดขึ้น ภิกษุทั้งหลาย มารดาย่อมประคับประคองครรภ์นั้นด้วยท้อง เป็นเวลาเก้าเดือนบ้าง สิบเดือนบ้าง เมื่อล่วงไปเก้าเดือน หรือสิบเดือน มารดาก็คลอดทารกผู้เป็นภาระหนักนั้น ด้วยความห่วงกังวลอันยิ่งใหญ่และเลี้ยงทารกผู้เป็นภาระหนักนั้นซึ่งเกิดแล้ว ด้วยโลหิตของตน ด้วยความห่วงกังวลอันยิ่งใหญ่ อีกเช่นกัน[๔๕]

จากข้อความที่เป็นพระพุทธพจน์ ซึ่งแสดงถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ว่าต้องอาศัยความถึงพร้อมของปัจจัยทั้ง ๓ ประการนี้ ทำให้ผู้มีวิจัยได้ทราบว่า การที่คู่สมรสบางคู่ไม่สามารถมีบุตรได้ ทั้ง ๆที่ ทั้งสองฝ่ายมีความสมบูรณ์ทางกายภาพ กล่าวคือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงไม่มีผู้ใดเป็นหมัน ตลอดทั้ง ขณะที่มีเพศสัมพันธ์กันนั้น ฝ่ายหญิงก็อยู่ในช่วงที่สรีระร่างกายมีความพร้อมที่จะสามารถให้กำเนิดบุตรได้ ซึ่งสังเกตได้จากการที่มีระดู (ประจำเดือน) แต่ฝ่ายหญิงก็ไม่ตั้งครรภ์ ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะว่าปัจจัยแห่งการเกิดเป็นมนุษย์นั้น ไม่ครบทั้ง ๓ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดปัจจัยที่ ๓ คือ การที่สัตว์ผู้จะมาเกิดในครรภ์นั้นไม่ปรากฏในขณะที่ทั้งคู่มีความสัมพันธ์กันทางเพศ

อีกประการหนึ่ง จากพระพุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นว่าในพระพุทธศาสนาถือว่าเมื่อปัจจัยแห่งการเกิดเป็นมนุษย์ทั้ง ๓ ได้มาหลอมรวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวในครรภ์ของมารดา กล่าวคือ มีการรวมตัวกันขึ้นระหว่างไข่ของมารดากับเชื้อของบิดา (ตามหลักของวิชาแพทย์และชีววิทยา) และสัตว์ที่จะเกิดนั้นถูกกำลังแห่งกรรมซัดให้มาเกิดในครรภ์ การเกิดเป็นมนุษย์ในครรภ์ของมารดาก็เริ่มขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว หมายความว่า พระพุทธศาสนา ถือว่า

---

[๔๔] ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๒/๔๐.

[๔๕] ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๐๘/๔๔๓-๔๔๔.

ชีวิตของมนุษย์คนหนึ่งที่มีสถานภาพเป็น**บุคคล**ซึ่งมีสิทธิ เสรีภาพทางสังคมและการเมือง เหมือนอย่างมนุษย์หรือคนที่อยู่นอกครรภ์ ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕ บัญญัติไว้ว่า "สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย"[๔๖] ได้เริ่มขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว นับตั้งแต่ปัจจัยแห่งการเกิดเป็นมนุษย์ทั้ง ๓ นี้ ได้มาหลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวในครรภ์ของมารดา ซึ่งเรื่องความเป็นมนุษย์ เริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อไรนี้ รศ.ดร.สมภาร พรมทา ได้กล่าวสรุปไว้ในงานประชุมวิชาการเรื่อง "ความตายกับการตาย: มุมมองจากศาสนาและวิทยาศาสตร์" ซึ่งจัดขึ้นที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๒-๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๗ ไว้ว่า "ความเป็นมนุษย์ เริ่มต้นตั้งแต่องค์ประกอบสามอย่างของการตั้งครรภ์ หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวแล้วกลายเป็นกลละ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือความเป็นมนุษย์เริ่มต้นที่กลละ การทำลายกลละเท่ากับฆ่ามนุษย์"[๔๗]

ดังนั้น ถ้าหากว่ามีการทำลายมนุษย์ในครรภ์ของมารดา ที่ในปัจจุบันเรียกว่า "การทำแท้ง" ไม่ว่ามารดาที่ตั้งครรภ์แล้วนั้น จะมีอายุครรภ์กี่วันกี่เดือน หรือด้วยเหตุผลความจำเป็นใด ๆ ก็ตาม เช่น หญิงสาวที่รักสนุกมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรจนตั้งครรภ์ หรือกรณีที่มีการตรวจครรภ์ แล้วพบว่าทารกที่อยู่ในครรภ์มีความผิดปรกติ ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่มารดาได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการทำเช่นนี้ เป็นปาณาติบาต กล่าวคือ การทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงหรือจะเรียกง่ายๆ ตามภาษาชาวบ้านว่า การทำแท้ง ก็คือการฆ่ามนุษย์หรือฆ่าคนให้ตายนั่นเอง

๒.๒.๕ ภพและภูมิที่เกี่ยวข้องกับการเกิดใหม่

ภพและภูมิโดยทั่วไป หมายถึง สถานที่เกิด และที่อยู่ของสัตว์ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายเอาเฉพาะมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์ผู้ที่ยังมีกิเลสจะต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ตามอำนาจของกรรมที่ตนได้ทำไว้ ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงภพภูมิว่ามีมากมาย แต่เมื่อ

---

[๔๖] สมชาย บำรุงทรัพย์, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์** (ฉบับปรังปรุง), (ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘.

[๔๗] โสรัจจ์ หงศ์ลดารมณ์, **ความตายกับการตาย : มุมมองจากศาสนากับวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๒.

จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ แล้ว ก็มี ๒ ประเภท คือทุคติภูมิ และสุคติภูมิ[๔๘] แต่ในงานวิจัยนี้ ภพ[๔๙] หมายถึง โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ภูมิ[๕๐]หมายถึง ชั้นที่เกิด และชั้นแห่งจิต ดังนี้

๑. อบายภูมิ ๔ ภาวะหรือที่อันปราศจากความเจริญ[๕๑]

๑) นิรยะ นรก, สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุขความเจริญ, ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย

๒) ติรัจฉานโยนิ กำเนิดดิรัจฉาน, พวกมืดมัวโง่เขลา

๓) ปิตติวิสัย แดนเปรต, ภูมิแห่งผู้กระหายไร้สุข

๔) อสุรกาย พวกอสูร, พวกหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง

๒. คติ ๕ ที่ไปเกิดของสัตว์, แบบการดำเนินชีวิต[๕๒]

๑) นิรยะ นรก, สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุขความเจริญ, ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย

๒) ติรัจฉานโยนิ กำเนิดดิรัจฉาน, พวกมืดมัวโง่เขลา

๓) ปิตติวิสัย แดนเปรต, ภูมิแห่งผู้กระหายไร้สุข

๔) มนุษย์ ชาวมนุษย์

๕) เทพ พวกเทพ ได้แก่ภูมิ ๒๖ ตั้งแต่จาตุมหาราชิกา ขึ้นไปทั้งหมด

๓. วิญญาณฐิติ ๗ ภูมิเป็นที่ตั้งแห่งวิญญาณ[๕๓]

๑) สัตว์บางพวก มีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน เช่น พวกมนุษย์ เทพบางเหล่า วินิปาติกะ(เปรต) บางเหล่า

---

[๔๘] ฟื้น ดอกบัว, **แนวความคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏ:การเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

[๔๙] พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๙๘.

[๕๐] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๐๗.

[๕๑] ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๓/๔๖๗.

[๕๒] ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๓๐๑.

[๕๓] ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๒๒/๓๓๕-๓๓๖.

๒) สัตว์บางพวก มีกายต่างกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น เหล่าเทพจำพวกพรหม ผู้เกิดในภูมิปฐมฌาน

๓) สัตว์บางพวก มีกายอย่างเดียวกัน แต่มีสัญญาต่างกัน เช่น พวกเทพอาภัสสระ

๔) สัตว์บางพวก มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น พวกเทพสุภกิณหะ

๕) สัตว์บางพวก ผู้เข้าถึงชั้นอากาสานัญจายตนะ

๖) สัตว์บางพวก ผู้เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ

๗) สัตว์บางพวก ผู้เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ

๔. สัตตาวาส ๙ ภพเป็นที่อยู่แห่งสัตว์[๕๔]

๑) สัตว์บางพวก มีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน เช่น พวกมนุษย์ เทพบางเหล่า วินิปาติกะ(เปรต) บางเหล่า

๒) สัตว์บางพวก มีกายต่างกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น เหล่าเทพจำพวกพรหม ผู้เกิดในภูมิปฐมฌาน

๓) สัตว์บางพวก มีกายอย่างเดียวกัน แต่มีสัญญาต่างกัน เช่น พวกเทพอาภัสสระ

๔) สัตว์บางพวก มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น พวกเทพสุภกิณหะ

๕) สัตว์บางพวก ไม่มีสัญญา ไม่เสวยเวทนา เช่น เหล่าเทพจำพวกอสัญญีสัตว์

๖) สัตว์บางพวก ผู้เข้าถึงชั้นอากาสานัญจายตนะ

๗) สัตว์บางพวก ผู้เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ

๘) สัตว์บางพวก ผู้เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ

๙) สัตว์บางพวก ผู้เข้าถึงชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ

๕. ภูมิ ๓๑ ชั้นแห่งจิต, ระดับจิตใจ, ระดับชีวิต[๕๕]

๑. อบายภูมิ ๔ ภาวะหรือที่อันปราศจากความเจริญ

---

[๕๔] ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๔๑/๓๕๔-๓๕๕.

[๕๕] ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๓๐๑.

๑) นิรยะ นรก, สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุขความเจริญ, ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย

๒) ติรัจฉานโยนิ กำเนิดดิรัจฉาน, พวกมืดมัวโง่เขลา

๓) ปิตติวิสัย แดนเปรต, ภูมิแห่งผู้กระหายไร้สุข

๔) อสุรกาย พวกอสูร, พวกหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง

๒. กามสุคติภูมิ ๗ กามาวจรภูมิที่เป็นสุคติ, ภูมิที่เป็นสุคติซึ่งยังเกี่ยวข้องกับกาม

๑) มนุษย์ ชาวมนุษย์

๒) จาตุมหาราชิกา สวรรค์ชั้นที่ท้าวมหาราช ๔ ปกครอง

๓) ดาวดึงส์ แดนแห่งเทพ ๓๓ มีท้าวสักกะเป็นใหญ่

๔) ยามา แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์

๕) ดุสิต แดนแห่งเทพผู้เอิบอิ่มด้วยสิริสมบัติของตน

๖) นิมมานรดี แดนแห่งเทพผู้ยินดีในการเนรมิต

๗) ปรนิมมิตวสวัตดี แดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้

ภูมิทั้ง ๑๑ ใน ๒ หมวดนี้ รวมเป็น กามาวจรภูมิ ๑๑

๓. รูปาวจรภูมิ ๑๖ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป, ชั้นรูปพรหม)

ก. ปฐมฌานภูมิ ๓ (ระดับปฐมฌาน)

๑) พรหมปาริสัชชา พวกบริษัทบริวารมหาพรหม

๒) พรหมปุโรหิตา พวกปุโรหิตมหาพรหม

๓) มหาพรหมา พวกท้าวมหาพรหม

ข. ทุติยฌานภูมิ ๓ (ระดับทุติยฌาน)

๔) ปริตรตาภา พวกมีรัศมีน้อย

๕) อัปปมาณาภา พวกมีรัศมีประมาณไม่ได้

๖) อาภัสสรา พวกมีรัศมีสุกปลั่งซ่านไป

ค. ตติยฌานภูมิ ๓ ระดับตติยฌาน

๗) ปริตตสุภา พวกมีลำรัศมีงามน้อย

๘) อัปปมาณสุภา พวกมีลำรัศมีงามประมาณมิได้

๙) สุภกิณหา พวกมีลำรัศมีงามกระจ่างจ้า

ง. จตุตถฌานภูมิ ๓-๗ ระดับจตุตถฌาน

๑๐) เวหัปผลา พวกมีผลไพบูลย์

๑๑) อสัญญีสัตว์ พวกสัตว์ไม่มีสัญญา

จ. สุทธาวาส ๕ พวกมีที่อยู่อันบริสุทธิ์ หรือที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ คือ ที่เกิดของพระอนาคามี คือ

๑๒) อวิหา เหล่าท่านผู้ไม่เสื่อมจากสมาบัติของตน หรือผู้ไม่ละไปเร็ว, ผู้คงอยู่นาน

๑๓) อตัปปา เหล่าท่านผู้ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ใคร หรือผู้ไม่เดือดร้อนกับใคร

๑๔) สุทัสสา เหล่าท่านผู้งดงามน่าทัศนา

๑๕) สุทัสสี เหล่าท่านผู้มองเห็นชัดเจนดี หรือผู้มีทัศนาแจ่มชัด

๑๖) อกนิฏฐา เหล่าท่านผู้ไม่มีความด้อยหรือเล็กน้อยกว่าใคร, ผู้สูงสุด

๔. อรูปาวจรภูมิ ๔ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป, ชั้นอรูปพรหม

๑) อากาสานัญจายตนภูมิ ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สุด

๒) วิญญาณัญจายตนภูมิ ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีวิญญาณไม่มีที่สุด

๓) อากิญจัญญายตนภูมิ ชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร

๔) เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่

ปุถุชน พระโสดาบัน และพระสกทาคามี ย่อมไม่เกิดในสุทธาวาสภูมิ: พระอริยะไม่เกิดในอสัญญีภพ และในอบายภูมิ: ในภูมินอกจากนี้ ย่อมมีทั้งพระอริยะและมิใช่อริยะไปเกิด

ภพและภูมิทั้งหมดเหล่านี้ เป็นสถานที่ที่มนุษย์ผู้ยังมีกิเลสจะต้องไปเวียนว่ายตายเกิด คือไปเสวยผลแห่งอดีตกรรมและปัจจุบันกรรม ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ที่ตนได้ทำไว้ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ได้ว่า ภพและภูมิทั้งหมดนี้ เป็นการให้ผลของกรรมดีและกรรมชั่วที่มนุษย์ทั้งหลายได้เคยทำไว้ทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาตินั่นเอง หมายความว่า กรรมดี

และกรรมชั่วนั้น จะให้ผลโดยการนำมนุษย์ผู้ยังไม่สิ้นกิเลส สู่วงจรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิเหล่านี้ กล่าวคือ ถ้ากรรมดีให้ผล ก็จะนำไปเกิดในภพภูมิดีที่เรียกว่า "สุคติภูมิ" ได้แก่ การไปเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปาวจรภูมิ ๑๖ และอรูปาวจรภูมิ ๔ แต่ถ้ากรรมชั่วให้ผล ก็จะนำไปเกิดในภพภูมิที่ชั่วที่เรียกว่า "ทุคติภูมิ" ได้แก่ การไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มีนรกเป็นต้น การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิเหล่านี้ จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ผู้ยังไม่สิ้นกิเลสเรื่อยไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าเขาจะเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนดับกิเลสได้อย่างหมดสิ้น การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ ทั้งหมดเหล่านี้ จึงจะจบสิ้นลงอย่างสิ้นเชิง

จากการศึกษาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า คำว่า "กรรม" เป็นคำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำ หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ซึ่งเป็นตัวเหตุที่จะก่อให้เกิดผลดีและผลชั่ว จะเป็นการแสดงออกทางกาย วาจา หรือใจคิดก็ตาม จัดเป็นกรรมทั้งนั้น และกรรมนั้นก็ไม่ได้หมายถึงเฉพาะกรรมชั่วที่บุคคลทำไว้ในอดีต ตามที่คนทั่วไปเข้าใจเท่านั้น แต่หมายถึงกรรมทั้งดีและชั่ว ที่บุคคลได้ทำไว้ทั้งในอดีต ปัจจุบันและที่จะทำในอนาคตด้วย และยังทำให้ทราบว่าพระพุทธองค์ทรงแสดงความหมายของกรรมไว้ ๒ ขั้น คือ กรรมขั้นหยาบและกรรมขั้นละเอียด กรรมขั้นหยาบ คือกรรมที่เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงความหมายแล้ว คนทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายได้ทันที ซึ่งกรรมขั้นหยาบนี้พระพุทธองค์ทรงหมายเอาอาชีพการงานที่บุคคลทำ เช่น ถ้าบุคคลใดทำนา บุคคลนั้นก็เป็นชาวนา และถ้าบุคคลใดลักขโมย ปล้นทรัพย์ของคนอื่น บุคคลนั้นก็เป็นโจร เป็นต้น ส่วนกรรมขั้นละเอียด คือกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งหมายถึง "เจตนา" ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า "เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ"[๕๖] แปลว่า เรากล่าวว่าเจตนาเป็นตัวกรรม[๕๗] อีกทั้ง กรรมนั้นก็ยังสามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ๒ กลุ่ม คือ ประเภทของกรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎกและตามนัยแห่งอรรถกถา ดังนี้

๑. กรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก ประกอบด้วยกรรม ๒ ประเภทบ้าง ๓ ประเภทบ้าง ๔ ประเภทบ้าง โดยกรรม ๒ ประเภท จำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมที่เป็นมูลเหตุ ได้แก่ อกุศลกรรมและกุศลกรรม กรรม ๓ ประเภท จำแนกตามทวาร คือทางที่ทำกรรม หรือทางแสดงออกของกรรม ได้แก่ กายกรรม วจีกรรมและมโนกรรม กรรม ๔ ประเภท จำแนก

---

[๕๖] องฺ.ฉกฺก. (บาลี) ๒๒/๖๓/๓๙๕.

[๕๗] องฺ ฉกฺก. (ไทย) ๒๒/๖๓/ ๕๗๗.

ตามสภาพที่สัมพันธ์กับวิบากหรือการให้ผล ได้แก่ กรรมดำ มีวิบากดำ กรรมขาว มีวิบากขาว กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว และกรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว

๒. กรรมตามนัยแห่งอรรถกถา ประกอบด้วยกรรม ๑๒ ประเภท หรือกรรมสี่ ๓ หมวด ได้แก่ หมวดที่ ๑ ว่าโดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาที่ให้ผล ประกอบด้วย ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม อุปปัชชเวทนียกรรม อปราปริยเวทนียกรรมและอโหสิกรรม หมวดที่ ๒ ว่าโดยกิจ คือจำแนกการให้ผลตามหน้าที่ ประกอบด้วย ชนกกรรม อุปัตถัมภกกรรม อุปปีฬกกรรม และอุปฆาตกรรม หมวดที่ ๓ ว่าโดยปากทานปริยาย คือจำแนกตามแง่ที่ยักเยื้องกัน คือลำดับความแรงในการให้ผล ประกอบด้วย ครุกรรม พหุลกรรม อาสันนกรรมและกตัตตากรรม

ส่วนการให้ผลของกรรมนั้น ก็จะเป็นไปตามกฎแห่งกรรมที่ว่า "บุคคลทำกรรมใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้น"[๕๘] เพียงแต่ว่ากรรมบางอย่างทั้งดีและชั่วเมื่อทำแล้วยังไม่ปรากฏผลเป็นรูปธรรมทันที ต้องถึงเวลาจึงจะให้ผล แต่กรรมบางอย่างที่เป็นครุกรรมคือกรรมหนักทั้งดีและชั่ว เมื่อทำแล้วย่อมปรากฏผลที่เป็นรูปธรรมทันที กล่าวคือผู้ทำย่อมได้รับผลในชาติปัจจุบันนี้ ไม่ต้องไปรอรับผลในชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไป ซึ่งจากการศึกษาการให้ผลของกรรม ทำให้ทราบว่ากรรมนั้น จะให้ผลเป็นรูปธรรมในลักษณะใหญ่ ๆ ๒ ประการ คือ กรรมชั่ว-กรรมดีในชาติก่อน ให้ผลชั่ว-ผลดีในชาตินี้ และกรรมชั่ว-กรรมดีในชาตินี้ ให้ผลชั่ว-ผลดีในชาตินี้

แต่ว่ากรรมดีและชั่วทุกอย่างที่บุคคลทำแล้ว ย่อมให้ผลทางนามธรรมคือทางด้านจิตใจของผู้ทำในชาติปัจจุบันทันที กล่าวคือ ถ้าบุคคลใดทำกรรมชั่ว แม้จะไม่มีผู้ใดรู้เห็นหรือได้รับโทษทางกฎหมาย แต่เขาก็ย่อมได้รับผลแห่งความชั่วทางด้านจิตใจในชาติปัจจุบัน นั่นคือ จิตใจของผู้ทำกรรมชั่วย่อมเศร้าหมองทันที เมื่อได้ทำกรรมชั่ว ส่วนบุคคลที่ทำกรรมดีก็เป็นเช่นกัน กล่าวคือเมื่อทำกรรมดีแล้ว ถึงแม้จะไม่มีผู้ใดรู้เห็นหรือได้รับลาภ ยศ สุข สรรเสริญ อันเป็นผลทางรูปธรรม แต่เขาย่อมได้รับผลทางนามธรรมคือทางด้านจิตใจ นั่นคือจิตใจของผู้ทำกรรมดีย่อมบริสุทธิ์ผ่องใสทันที เมื่อได้ทำกรรมดี

สำหรับสถานที่ที่สัตว์คือมนุษย์ผู้ยังมีกิเลสจะต้องไปเวียนว่ายตายเกิด คือไปเสวยผลตามอำนาจแห่งกรรมดีและชั่วที่ตนทำนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ ๓๑ ภูมิ

---

[๕๘] องฺ. ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

โดยแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือทุคติภูมิและสุคติภูมิ ทุคติภูมิ หมายถึง การได้ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มีนรก เป็นต้น ส่วนสุคติภูมิ หมายถึง การได้ไปเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปาวจรภูมิ ๑๖ และอรูปาวจรภูมิ ๔ ซึ่งการเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิเหล่านี้ จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ผู้ยังไม่สิ้นกิเลสเรื่อยไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าเขาจะเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนดับกิเลสได้หมดสิ้น การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิทั้ง ๓๑ นี้ จึงจะจบสิ้นลงอย่างสิ้นเชิง

บทที่ ๓
ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมีชีวิตขึ้นในโลกนี้ ล้วนเกิดจากกรรมและต้องเป็นไปตามกรรมทั้งสิ้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” [๑] ซึ่งมีความหมายว่า สิ่งมีชีวิตทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสัตว์ไม่มีเท้า สัตว์ ๒ เท้า สัตว์ ๔ เท้า หรือมากกว่า ๔ จนกระทั่งแมลงทุกประเภท เป็นต้น รวมเรียกว่า สัตว์ทั้งนั้น แต่คำว่าสัตว์ กรรมและการเกิดใหม่ในงานวิจัยนี้ มุ่งเน้นที่มนุษย์ กรรมที่มนุษย์ทำและการเกิดใหม่ของมนุษย์เป็นสำคัญ จากข้อความในพระพุทธพจน์ทรงแสดงว่า มนุษย์ทุกคนล้วนมีกรรมเป็นของตัว เพราะว่ากรรมเป็นตัวกำหนดให้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ ถ้าทำกรรมดีไว้ ก็จะได้รับผลดีตอบแทน ถ้าทำกรรมชั่วไว้ก็จะได้รับผลชั่วตอบแทน ไม่มีมนุษย์คนไหนที่หนีกรรมพ้น เพราะว่ากรรมจะติดตามไปเหมือนล้อเกวียนที่หมุนไปตามรอยเท้าโค[๒] ดังนั้น ถ้าหากมนุษย์ผู้ที่ยังมีกิเลส เมื่อได้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ต้องไปเสวยผลแห่งกรรมทั้งดีและชั่วที่ตนได้ทำไว้ โดยการไปเกิดใหม่ในภพภูมิทั้ง ๓๑ ภพภูมิใดภพภูมิหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสุคติภพหรือทุคติภพ ตามผลแห่งกรรมดีและชั่วอยู่ร่ำไป ด้วยเหตุนี้ กรรมและผลกรรม จึงเป็นเหตุและผลของกันและกัน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ กรรมและผลกรรม มีความสัมพันธ์กันในฐานะของเหตุและผล

กรรมและการเกิดใหม่ก็เช่นเดียวกัน ต่างมีความสัมพันธ์กันในฐานะของเหตุและผล กล่าวคือ กรรมทั้งดีและชั่วที่มนุษย์ได้ทำไว้เป็นเหตุ การเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสุคติภพและทุคติภพเป็นผล แล้วก็จะเป็นอย่างนี้เรื่อยไป จนกว่าจะกำจัดกิเลสอันเป็นเหตุแห่งการเกิดลงได้หมดสิ้น การเกิดจึงจะสิ้นสุดลง ในเรื่องการเกิดของมนุษย์และรวมถึงสัตว์ทั้งหลายนี้ ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า การเกิดจะมีขึ้นมาได้ต้องอาศัยองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ **๑. กรรม** เปรียบเสมือนที่นา **๒. วิญญาณ** เปรียบเสมือนเมล็ดพืช **๓. ตัณหา** เปรียบเสมือนยางเหนียว[๓] เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการแล้ว การเกิดของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายก็จะมีขึ้น แล้วในบรรดาองค์ประกอบทั้ง ๓ นี้ องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดแห่ง

---

[๑] ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๖๖๐/๖๕๔.

[๒] สํ.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

[๓] องฺ.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๗/๓๐๐.

การเกิด ก็คือกิเลส เพราะวิญญาณเมื่อมีกิเลส ก็จะเป็นเหตุให้ทำกรรม และเมื่อทำกรรมก็ต้องได้รับวิบากหรือผลแห่งกรรม ซึ่งวิบากหรือผลแห่งกรรมนี้ ก็จะส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายไปเกิดใหม่ ในภพภูมิต่าง ๆ ตามกำลังแห่งกรรมดีและชั่ว แล้วเมื่อมาเกิดใหม่เพราะวิญญาณมีกิเลส ก็จะเป็นเหตุให้ทำกรรมอีก เมื่อทำกรรมก็จะต้องได้รับวิบากคือผลแห่งกรรมวนเวียนอย่างนี้เรื่อยไป จนกว่าจะละกิเลสได้เด็ดขาด การวนของกิเลส กรรม และวิบากนี้เป็นการแสดงถึงขบวนการทำกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งหมด ตั้งต้นแต่กิเลสที่เป็นเหตุให้ทำกรรม จนถึงวิบากอันเป็นผลที่จะได้รับ[๔] ซึ่งขบวนการที่แสดงถึงการทำกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งหมดโดยละเอียดนี้ ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า "ขบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท" และจากการศึกษาขบวนการนี้ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า กรรมและการเกิดใหม่นั้น มีความสัมพันธ์กันกับปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา จึงเห็นควรที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ต่อไป

๓.๑ ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท มาจากคำบาลีว่า "ปฏิจฺจสมุปฺปาท" ซึ่งประกอบด้วยคำว่า ปฏิจฺจ กับคำว่า สมุปฺปาท คำว่า ปฏิจฺจ แปลว่า อาศัย คำว่าสมุปฺปาท (แยกเป็น สํ ร่วม + อุปฺปาท เกิดขึ้น) แปลว่า การเกิดขึ้นร่วมกัน[๕] เมื่อรวมคำทั้ง ๒ เข้าด้วยกัน จึงแปลว่า การเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกัน การเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกันของอะไร คำตอบก็คือ การเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกันของอวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ ชรามรณะ[๖]

ปฏิจจสมุปบาทนี้ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ดังมีปรากฏในพระไตรปิฎกจำนวนหลายเล่ม แต่ที่จะกล่าวถึงในงานวิจัยนี้ เป็นหลักปฏิจจสมุปบาทที่แจงหัวข้อ หรือหลักประยุกต์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ภิกษุสงฆ์ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี มี ๒ ท่อน คือ ท่อน

---

[๔] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๕๑.

[๕] บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจสมุปบาท**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

[๖] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑.

แรกแสดงกระบวนการเกิดเรียกว่า "สมุทยวาร" เป็นการแสดงตามลำดับ จึงเรียกว่า "อนุโลมปฏิจจสมุปบาท" เทียบในอริยสัจเป็นข้อที่ ๒ คือ ทุกขสมุทัย ท่อนหลังแสดงกระบวนการดับ เรียกว่า "นิโรธวาร" เป็นการแสดงย้อนลำดับจึงเรียกว่า "ปฏิโลมปฏิจจสมุปบาท" เทียบในหลักอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ คือ ทุกขนิโรธ[๓] มีใจความ ดังนี้

๑) **สมุทยวาร** อนุโลมปฏิจจสมุปบาท

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ
โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ นี้เราเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท

๒) **นิโรธวาร** ปฏิโลมปฏิจจสมุปบาท

เพราะอวิชชาดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ

---

[๓] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๘๑.

เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
เพราะภพดับ ชาติจึงดับ

เพราะชาติดับ ชราและมรณะโสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้[๘]

จากการศึกษาหลักปฏิจจสมุปบาท ทำให้ทราบว่าปฏิจจสมุปบาทนี้ เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงขบวนการเกิด-ดับของสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่ต้องอาศัยกันและกันในการเกิด-ดับ ครอบคลุมกฎทุกกฎ จึงมีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น กฎแห่งเหตุผลบ้าง กฎแห่งสากลจักรวาลบ้าง กฎแห่งขบวนการชีวิตบ้าง สายโซ่แห่งชีวิตบ้าง เป็นต้น หรือในบาลีก็เรียก ปฏิจจสมุปบาทในชื่ออื่นก็มี เช่น อิทัปปัจจยา ปัจจยาการ เป็นต้น ปฏิจจสมุปบาทมีองค์ประกอบทั้งหมด ๑๒ หัวข้อ คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ และชรามรณะ ส่วนโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นเพียงตัวเกิดร่วม หรือตัวพลอยผสมเท่านั้น และองค์ประกอบทั้ง ๑๒ นี้ ล้วนเป็นปัจจัยแก่กันและกัน คือต่างอาศัยกันและกันเกิดขึ้น เช่น ปัจจัยให้ต้นไม้งอกขึ้น มิใช่หมายเพียงเมล็ดพืช แต่หมายถึง ดิน น้ำ ปุ๋ย อากาศ อุณหภูมิ เป็นต้น เป็นปัจจัยแต่ละอย่าง และการเป็นปัจจัยแก่กันและกันนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับก่อนหลังโดยกาละหรือเทศะ เช่น พื้นกระดานเป็นปัจจัยแก่การตั้งอยู่ของโต๊ะ เป็นต้น[๙]

นอกจากนี้ในคัมภีร์อรรถกถา[๑๐] ได้แสดงปฏิจจสมุปบาทแบบเข้าใจง่าย ๆ จะเรียกว่าแบบชาวบ้าน หรือแบบย่อก็ได้ โดยแยกประเภทองค์ ๑๒ ของปฏิจจสมุปบาท ตามหน้าที่ของมันในวงจรออกเป็น ๓ พวก เรียกว่า “วัฏฏะ ๓” หรือ“ไตรวัฏฏ์” ซึ่งแปลว่า วน ๓ คือกิเลสวัฏฏะ วน คือกิเลส กัมมวัฏฏะ วน คือกรรม วิปากวัฏฏะ วน คือวิบาก ดังนี้

๑) อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็น กิเลส คือตัวสาเหตุผลักดันให้คิดปรุงแต่งกระทำการต่าง ๆ เรียกว่า กิเลสวัฏฏ์

[๘] สํ.นิ. (ไทย) ๑๖/๑/๑-๓.

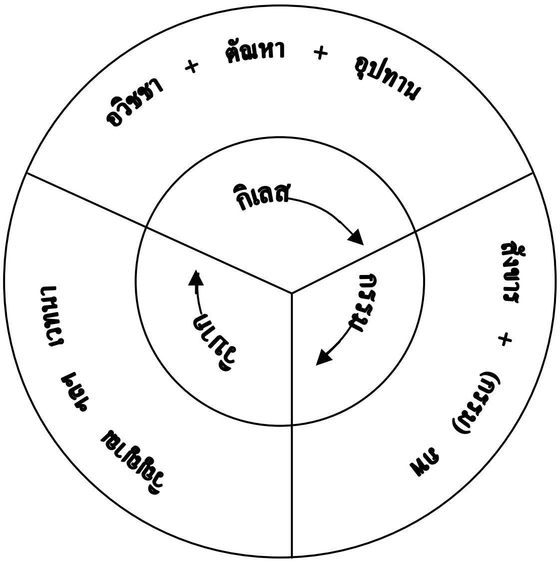
[๙] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๘๔.

[๑๐] ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๙๓๙-๙๔๐.

๒) สังขาร (กรรม) ภพ เป็น กรรม คือกระบวนการกระทำหรือกรรมทั้งหลายที่ปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไปต่าง ๆ เรียกว่า กรรมวัฏฏ์

๓) วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา เป็น วิบาก คือสภาพชีวิตที่เป็นผลแห่งการปรุงแต่งของกรรม และกลับเป็นปัจจัยเสริมสร้างกิเลสต่อไปได้อีก เรียกว่า วิปากวัฏฏ์[๑๑]

วัฏฏะทั้ง ๓ นี้ หมุนเวียนต่อเนื่องเป็นปัจจัยอุดหนุนแก่กัน ทำให้วงจรแห่งชีวิตดำเนินไปไม่ขาดสาย ซึ่งอาจเขียนเป็นภาพได้[๑๒] ดังนี้

จากภาพเมื่อแยกองค์ประกอบทั้ง ๑๒ ของปฏิจจสมุปบาท ออกเป็น ๓ พวก คือ ไตรวัฏฏ์แล้ว ก็แสดงให้เห็นว่ากรรมและการเกิดใหม่(วิบาก)นั้น มีความสัมพันธ์กันกับปฏิจจสมุปบาท ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเห็นได้ชัดเมื่อแยกส่วนในกระบวนการนั้นออกเป็น ๓ วัฏฏะ คือ กิเลส กรรม และวิบาก หลักปฏิจจสมุปบาทแสดงถึงกระบวนการทำกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งหมด ตั้งต้นแต่

[๑๑] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๐๔.

[๑๒] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๐๔.

กิเลสที่เป็นเหตุให้ทำกรรม จนถึงวิบากอันเป็นผลที่จะได้รับ เมื่อเข้าใจปฏิจจสมุปบาทดีแล้ว ก็เป็นอันเข้าใจหลักกรรมชัดเจนไปด้วย[๑๓] ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “บัณฑิตผู้เห็นปฏิจจสมุปบาท ฉลาดในกรรมและวิบาก ย่อมมองกรรมตามเป็นจริง”[๑๔]

๓.๒ ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักนิยาม ๕

กรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) นอกเหนือจากจะมีความสัมพันธ์กับปฏิจจสมุปบาท ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาทแล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่น ๆ อีก ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่ากรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) หรือกฎแห่งกรรมนี้ เป็นกฎธรรมชาติกฎหนึ่ง ที่ในภาษาบาลี เรียกว่า “นิยาม” แปลว่า กำหนดอันแน่นอน ทำนองหรือแนวทางที่แน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน[๑๕] กฎธรรมชาติหรือนิยามนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้แสดงเอาไว้ว่ามี ๕ อย่าง เรียกว่า นิยาม ๕[๑๖] จึงเป็นเรื่องที่ควรจะได้ศึกษาว่ากรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) หรือกฎแห่งกรรมนี้มีสัมพันธ์กันกับนิยาม ๕ ในแง่ใดได้บ้าง แต่ในเบื้องต้น ผู้วิจัยขอแนะนำให้ทราบก่อนว่า นิยามทั้ง ๕ มีดังนี้

๑) **อุตุนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ โดยเฉพาะความเป็นไปของธรรมชาติแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ เช่น เรื่องลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล ฝนตกฟ้าร้อง การที่ดอกบัวบานกลางวันหุบกลางคืน การที่ดินน้ำปุ๋ยช่วยให้ต้นไม้งาม การที่คนไอหรือจาม การที่สิ่งทั้งหลายผุพังเน่าเปื่อย เป็นต้น แนวความคิดของท่านมุ่งเอาความผันแปรที่เนื่องด้วยความร้อนหรืออุณหภูมิ

๒) **พีชนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ หรือที่เรียกกันว่าพันธุกรรม เช่น หลักความจริงที่ว่าพืชเช่นใดก็ให้ผลเช่นนั้น พืชมะม่วงก็ออกผลเป็นมะม่วง เป็นต้น

---

[๑๓] เรื่องดียวกัน. หน้า ๑๕๑.

[๑๔] ม.ม.(ไทย) ๒๕/๖๕๘/๖๕๔.

[๑๕] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๕๒.

[๑๖] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๕๒.

๓) **จิตตนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่ออารมณ์ (สิ่งเร้า) กระทบประสาท จะมีการรับรู้เกิดขึ้น จิตจะทำงานอย่างไร คือมีการไหวแห่งภวังคจิต ภวังคจิตขาดตอน แล้วมีอาวัชชนะ แล้วมีการเห็น การได้ยิน...มีสัมปฏิจฉันนะ สันตีรณะ...หรือเมื่อจิตมีคุณภาพอย่างนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกอะไรบ้างประกอบได้ หรือประกอบไม่ได้ เป็นต้น

๔) **กรรมนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือกระบวนการก่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำ หรือพูดให้จำเพาะลงไปอีกว่า กระบวนการแห่งเจตน์จำนงหรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน เช่น ทำกรรมดี มีผลดี ทำกรรมชั่ว มีผลชั่ว เป็นต้น

๕) **ธรรมนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างที่เรียกกันว่า ความเป็นไปตามธรรมดา เช่นว่า สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปเป็นธรรมดา คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา ธรรมดาของคนยุคนี้มีอายุขัยประมาณร้อยปี ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นธรรมดาของสิ่งทั้งหลายที่เป็นสภาพไม่เที่ยง ถูกปัจจัยบีบคั้น และไม่เป็นอัตตา ดังนี้เป็นต้น[๑๗]

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า ในบรรดาหลักธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะมีชื่อใด ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งสิ้น ทั้งนี้ เนื่องจากว่ามาจากหลักสัจธรรมเดียวกันและเป็นไปเพื่อจุดหมายเดียวกัน เพียงแต่ว่านำมาแสดงในชื่อต่าง ๆ กัน กรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) หรือกฎแห่งกรรมนี้ ก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ เป็นนิยามหนึ่งในนิยาม ๕ ที่ท่านเรียกว่า “กรรมนิยาม” ซึ่งกรรมนิยามกับอีก ๓ นิยาม ข้างต้น ย่อมรวมลงในนิยามที่ ๕ คือ ธรรมนิยามได้ทั้งหมด หรือจะกล่าวว่ากรรมนิยามกับอีก ๓ นิยาม ข้างต้น ล้วนจำแนกออกไปจากธรรมนิยามนั่นเอง หมายความว่า ธรรมนิยามมีความหมายครอบคลุมกฎธรรมชาติหมดทั้ง ๕ ข้อ

เพราะฉะนั้น กรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) หรือกฎแห่งกรรม จึงมีความสัมพันธ์กับนิยาม ๕ ในฐานะเป็นนิยามหนึ่งในนิยาม ๕ ซึ่งจำแนกออกไปจากธรรมนิยาม มีชื่อเรียกว่า กรรมนิยาม ซึ่งการที่พระอรรถกถาจารย์ท่านจำแนกกรรมนิยามออกจากธรรมนิยามนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ท่านจำแนกออกโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นหลักธรรมที่สามารถอธิบายเรื่องเหตุและผลให้ชาวบ้านและคนทั่วไปเข้าใจและมองเห็นได้ง่ายขึ้น เพราะการพูดถึงกรรม เป็นการพูดถึงกิริยาอาการ ซึ่งเป็นสิ่งที่หยาบ ปรากฏชัด เห็นง่ายเกี่ยวข้องอยู่เฉพาะหน้าทุกขณะทุกเวลา และสามารถยกเอาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ที่เกิด

[๑๗] ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๑๐๐.

ขึ้นกับคนทั้งในอดีตและปัจจุบัน ขึ้นมาเป็นตัวอย่างในการอธิบาย ซึ่งชาวบ้านและคนทั่วไปจะมีความเข้าใจได้ง่ายขึ้นนั่นเอง

๓.๓ ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักวิชชา ๓

วิชชา ๓ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ญาณ ๓ จัดเป็นความรู้ขั้นสูงในพระพุทธศาสนา มีปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่แสดงไว้เฉพาะหัวข้อธรรม และรายละเอียด เช่น สังคีติสูตร[๑๘] ภยเภรวสูตร[๑๙] เทวธาวิตักกสูตร[๒๐] มหาสีหนาทสูตร[๒๑] เป็นต้น แต่ในงานวิจัยนี้จะขอประมวลนำมาแสดงเฉพาะที่เป็นหัวข้อธรรมและรายละเอียด เพื่อแสดงความสัมพันธ์กับกรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) จำนวน ๒ พระสูตร คือ เฉพาะที่แสดงหัวข้อธรรมในสังคีติสูตร มีใจความว่า

> ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมมีประเภทละ ๓ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้วมีอยู่แล พวกเราทั้งหมดพึงสังคายนา ไม่พึงกล่าวแก่งแย่งกันในธรรมนั้น การที่พรหมจรรย์นี้จะพึงยั่งยืนตั้งอยู่นาน เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรมมีประเภทละ ๓ คือ (ในที่นี้ขอกล่าวถึงเฉพาะวิชชา ๓) วิชชา ๓ ประกอบด้วย
>
> ๑. วิชชาคือปุพเพนิวาสานุสติญาณ (ความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึกชาติก่อนได้)
>
> ๒. วิชชาคือจุตูปปาตญาณ (ความหยั่งรู้การจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย)
>
> ๓. วิชชาคืออาสวักขยญาณ (ความหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะแห่งอาสวะทั้งหลาย) [๒๒] และที่แสดงรายละเอียดในภยเภรวสูตร มีเนื้อความว่า

---

[๑๘] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๙๖/๒๔๗.

[๑๙] ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๔/๓๓.

[๒๐] ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๐๖/๒๑๘.

[๒๑] ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๑/๑๖๑.

[๒๒] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๗๕.

ดูก่อนพราหมณ์ เรานั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเครื่องยียวน ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสติญาณ เรานั้นย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกชาติหนึ่งบ้าง... ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนี้... ดูก่อนพราหมณ์ วิชชาที่หนึ่งนี้แล เราบรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาเสียได้ วิชชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดเสียได้ ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนเมื่อบุคคลไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลสให้เร่าร้อน ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น

เรานั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเครื่องยียวน ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวอย่างนี้ โน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย...เราย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต... ดูก่อนพราหมณ์ วิชชาที่สองนี้แล เราบรรลุแล้วในมัชฌิมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาเสียได้ วิชชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดเสียได้ ความสว่างก็บังเกิดขึ้น เหมือนเมื่อบุคคลไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลสให้เร่าร้อน ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเครื่องยียวน ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวอย่างนี้ โน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ ได้รู้ชัดตามเป็นจริงนี้ว่า นี้ทุกข์...เมื่อเรานั้นรู้เห็นอย่างนี้ จิตก็หลุดพ้น แม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ...ดูก่อนพราหมณ์ วิชชาที่สามนี้แล เราบรรลุแล้วในปัจฉิมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาเสียได้แล้ว วิชชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดเสียได้แล้ว ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนเมื่อบุคคลไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลสให้เร่าร้อน ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น[๒๓]

จากข้อความในพระสูตรข้างต้น ที่แสดงหัวข้อและรายละเอียดของวิชชา ๓ ทำให้ทราบว่ามีความสัมพันธ์กันกับกรรมและการเกิดใหม่(วิบาก) หรือที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยมักเรียกกันว่า "การเวียนว่ายตายเกิด" ในฐานะที่เป็นเครื่องตรวจสอบและยืนยันว่ากรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) หรือการเวียนว่ายตายเกิดของสัตวทั้งหลายนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ดัง

---

[๒๓] ม.มู. (ไทย) ๑๒/๕๒-๕๔/๔๑-๔๓.

พุทธพจน์ที่ตรัสแสดงถึงการเวียนว่ายตายเกิดของพระองค์ว่า "ดูก่อนพราหมณ์ เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ. . . ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสติญาณ เรานั้น ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกชาติหนึ่งบ้าง . . .ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนี้. . . ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว. . . ได้มาเกิดในภพนี้"[๒๔] เป็นต้น และที่ทรงตรัสถึงการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลายว่า "ดูก่อนพราหมณ์ เรานั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ . . . ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย . . .เราย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้"[๒๕]

๓.๔ ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับกรรมพันธุ์

ในจูฬกัมมวิภังคสูตร พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่สุภมาณพโดยย่อถึงความที่สัตว์ทั้งหลายซึ่งเกิดมาเป็นมนุษย์มีความแตกต่างกัน เช่น อายุสั้น อายุยืน มีโรคมาก มีโรคน้อย เป็นต้น ว่าเป็นเพราะกรรม มีใจความว่า "มานพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน"[๒๖] จากพระพุทธพจน์ที่ตรัสแก่สุภมาณพนี้ มีความหมายว่า การที่สัตว์ทั้งหลายได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้น เป็นเพราะกรรมที่ตนเองทำไว้ส่งผลให้เกิดเป็นมนุษย์ อีกทั้งเมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วมีความแตกต่างกัน คือเลวและดีต่างกัน ก็เป็นเพราะกรรมที่จำแนกหรือจัดสรรให้เป็นไป นอกจากนี้ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์เพราะกรรมแล้ว กรรมก็ยังคอยติดตามให้การสนับสนุนทำหน้าที่เป็นเสมือนพี่น้องเผ่าพันธุ์ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า "มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์"[๒๗] หรือกรรมพันธุ์ แปลว่า เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ ซึ่งคำว่า เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์นี้ หมายถึง "เรามีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นพี่น้อง ถ้าเรามีพี่น้องดีเราก็ดี ถ้าเรามีพี่น้องไม่ดีเราก็เดือดร้อน ถ้าเรามีกรรมดีเราก็เจริญ มีกรรมไม่ดีเราก็เดือดร้อน และเราทำ

---

[๒๔] อ้างแล้ว.

[๒๕] อ้างแล้ว.

[๒๖] ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๕๐.

[๒๗] อ้างแล้ว.

กรรมพันธุ์ไหนไว้ พันธุ์ของกรรมนั้นเป็นพันธุ์ไหน ถ้าเราทำพันธุ์ดีไว้เราก็ได้รับกรรมพันธุ์ดี ถ้าเราทำพันธุ์ไม่ดีไว้เราก็ได้รับพันธุ์ไม่ดี อย่างเราปลูกข้าวพันธุ์ใดไว้ พันธุ์ กข. หรือพันธุ์ไหน เราปลูกชนิดไหนก็ต้องได้รับผลชนิดนั้น เป็นพันธุ์อะไร สมมุติว่า เราสร้างกรรมพันธุ์ด่าเขาไว้ เมื่อด่าเขาไว้มาก เราก็ได้รับพันธุ์ด่า ถ้าเราสร้างกรรมพันธุ์ให้ทานเอาไว้ พันธุ์อันนี้ก็ทำให้เรามีความร่ำรวย มันแล้วแต่พันธุ์ของกรรม เป็นกรรมชนิดไหน พันธุ์ตัวนี้ แปลว่า พวกพ้องเผ่าพันธุ์ เชื้อสายที่เราหว่านลงไป เราทำลงไป”[๒๘] เพราะฉะนั้น กรรมพันธุ์ จึงมีความสัมพันธ์กับการเกิดใหม่ของมนุษย์ ในฐานะที่เป็นเครื่องจำแนกให้มนุษย์เลวและดีต่างกัน ดังพระพุทธพจน์ข้างต้นว่า “มานพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน. . .กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน”[๒๙]

๓.๕ ผลกรรมเก่าที่สัมพันธ์กับกรรมใหม่

กรรมนอกจากจะให้ผลโดยการนำสัตว์ (ในงานวิจัยนี้หมายเอาเฉพาะมนุษย์)ไปเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ ตามความเหมาะสมแห่งกรรมดีและกรรมชั่วที่ตนได้ทำไว้แล้ว ยังได้นำลักษณะประจำตัวที่แต่ละคนได้สั่งสมอบรมมาจนเคยชิน ที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “วาสนา”[๓๐](พฤติกรรมที่ทำอยู่บ่อย ๆ จนติดเป็นนิสัย) ในอดีตชาติหลายภพหลายชาติสืบต่อสัมพันธ์มายังปัจจุบันชาติด้วย วาสนานี้จะสังเกตได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแต่ละคนแสดงออกมาแตกต่างกัน ดังเรื่องของอุบาสกห้าคนที่พระอรรถกถาจารย์ได้แสดงไว้ในคัมภีร์พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๗ มีใจความว่า

> ในสมัยหนึ่งได้มีอุบาสกห้าคนฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ในขณะที่ฟังธรรมอยู่นั้นทั้งห้าคนก็แสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน หลังจากพระพุทธเจ้าแสดงธรรมจบลงแล้ว พระอานนท์จึงกราบทูลถามถึงพฤติกรรมของอุบาสกทั้งห้า

---

[๒๘] พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม,** พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๒ – ๔๓.

[๒๙] ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๕๐.

[๓๐] พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **เมืองไทยจะวิกฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๕๒.

พระพุทธเจ้าจึงตรัสเล่าอดีตชาติของอุบาสกทั้งห้าว่า อุบาสกสี่คนที่ไม่ตั้งใจฟังธรรมนั้น คนแรกเคยเกิดเป็นงู ๕๐๐ ชาติ คนที่สองเคยเกิดเป็นไส้เดือน ๕๐๐ ชาติ คนที่สามเคยเกิดเป็นลิง ๕๐๐ ชาติ คนที่สี่เคยเกิดเป็นหมอดู ๕๐๐ ชาติ เพราะฉะนั้น ในขณะที่ฟังธรรมจึงมีพฤติกรรมแปลก ๆ และไม่สนใจฟังธรรม ทั้งนี้ ก็เพราะความเคยชินในชาติกำเนิดเดิม ๆ ของตน ส่วนอุบาสกคนที่ห้าที่ตั้งใจฟังธรรม ก็เพราะความเคยชินในชาติกำเนิดเดิมของตน ๕๐๐ ชาติ ที่เคยเกิดเป็นพราหมณ์ผู้สำเร็จไตรเพท[๓๑]

จากเรื่องอุบาสก ๕ คน ทำให้ทราบว่าพฤติกรรมที่ทำอยู่บ่อย ๆ จนติดเป็นนิสัยในอดีตหลายภพชาติแล้วสัมพันธ์ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันชาติ ที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "วาสนา" ก็คือ "วิบาก" หรือผลของกรรมเก่า (อดีตกรรม) นั่นเอง ซึ่งกรรมเก่านี้จะมีอิทธิพลต่อกรรมใหม่ (ปัจจุบันกรรม) ด้วย กล่าวคือ จะทำให้บุคคลแสดงแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเดิมแปลก ๆ ที่ตนเคยกระทำมาแล้วจนเคยชินแต่อดีตชาติในปัจจุบันชาติ โดยไม่มีเจตนา ดังเช่น อุบาสกทั้ง ๕ ที่กล่าวข้างต้น ซึ่งได้แสดงอาการแปลก ๆ แตกต่างกันในขณะที่ฟังพระพุทธองค์ทรงแสดงเทศนา เรื่องวาสนาของบุคคลนี้ แม้ในปัจจุบันก็มีให้พบเห็นอยู่เสมอ ๆ ตัวอย่างเช่น หลวงพ่อคูณ วัดบ้านไร่ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วไปเลื่อมใสศรัทธา ท่านมีวาสนาชอบพูดคำสมัยพ่อขุน และมีท่านั่งพิเศษคือนั่งยอง ๆ ไม่ชอบนั่งพับเพียบเหมือนพระภิกษุทั่วไป เมื่อมีคนถามว่า ทำไมหลวงพ่อชอบนั่งยอง ๆ หลวงพ่อตอบว่า "กูไม่ชอบดอกไอ้หลานเอ๊ย มันนั่งของมันอย่างนี้เอง" แล้วเมื่อถามอีกว่า "นั่นสิครับหลวงพ่อ ทำไมถึงเป็นอย่างนี้" หลวงพ่อตอบด้วยสำเนียงชาวโคราชว่า "กูว่า มันเป็นท่าเตรียมพร้อม คือ กูจะลุกยืนก็ลุกได้ทันที กูจะนั่งพับเพียบก็นั่งได้ทันที นั่งยอง ๆ นี่ มันดีแท่ ๆ เด๊"[๓๒] และวาสนานี้คนทั่วไปหรือแม้แต่พระอรหันต์ก็ละขาดไม่ได้ มีแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ที่ทรงละวาสนาพร้อมกับกิเลสทั้งปวงได้ พระอรหันต์นั้นละได้เฉพาะกิเลสเท่านั้น ไม่สามารถละวาสนาได้[๓๓]

---

[๓๑] มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๙๖), หน้า ๔๑-๔๓.

[๓๒] เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, หน้า ๙๘.

[๓๓] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๕.

๓.๖ ปัจจุบันกรรมที่สัมพันธ์กับการเกิดใหม่

ในบรรดากรรมทั้ง ๒ คืออดีตกรรมและปัจจุบันกรรม กรรมที่มีความสำคัญมากที่สุดคือปัจจุบันกรรม เพราะอดีตกรรมทั้งที่เป็นกรรมดีและกรรมชั่ว เมื่อถึงคราวให้ผลย่อมให้ผลดีและชั่วตามความเหมาะสมแห่งกรรมที่ได้ทำไว้ จึงเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ เช่น ความเป็นผู้มีอายุยืนหรืออายุสั้น ความเป็นผู้ร่ำรวยหรือยากจน การที่เกิดในตระกูลสูงหรือต่ำ เป็นต้น เมื่อบุคคลได้เกิดมาแล้ว ก็เลือกไม่ได้ เปลี่ยนแปลงไม่ได้ กล่าวคือบุคคลจะปฏิเสธไม่ยอมรับสิ่งเหล่านี้ที่ได้เกิดขึ้นกับตนเองไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นผลของกรรมดีและชั่วที่บุคคลได้ทำไว้แล้วในอดีตให้ผลนั่นเอง ดังนั้น อดีตกรรมทั้งดีและชั่วที่ให้ผลในปัจจุบัน จึงเป็นความจริงที่บุคคลต้องยอมรับ แต่ไม่ควรจะยอมจำนนต่อสถานะที่เป็นอยู่ กล่าวคือ หากเราเกิดมาในตระกูลต่ำมีฐานะยากจนขัดสน ก็ไม่ควรยอมจำนนต่อชีวิตต้องหาทางต่อสู้พัฒนาไปสู่ฐานะที่ดีให้ได้ ด้วยการพัฒนาปัจจุบันกรรม เช่น มีความพากเพียรในการทำงานแสวงหาทรัพย์ เมื่อได้มาก็รู้จักเก็บออมและใช้จ่ายอย่างประหยัด ในที่สุดก็สามารถที่จะพัฒนาจากฐานะที่ยากจนสู่ความร่ำรวยได้

เพราะฉะนั้น ในบรรดากรรมทั้ง ๒ (อดีตกรรมและปัจจุบันกรรม) ปัจจุบันกรรมจึงมีความสำคัญมากที่สุด ในการที่จะพลิกผันชีวิตของบุคคลในปัจจุบันชาติจากเลวไปสู่ดีหรือจากดีไปสู่เลวได้ และยังจะมีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นเหตุปัจจัยส่งผลต่ออนาคตชาติ(ชาติหน้า) คือการเกิดใหม่ของบุคคลต่าง ๆ อีกด้วย ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงบุคคลในโลกนี้ว่ามี ๔ ประเภท คือ[๓๔]

๑. บุคคลผู้มามืด ไปมืด (ตโม ตมปรายโน)

๒. บุคคลผู้มาสว่าง ไปมืด (โชติ ตมปรายโน)

๓. บุคคลผู้มามืด ไปสว่าง (ตโม โชติปรายโน)

๔. บุคคลผู้มาสว่าง ไปสว่าง (โชติ โชติปรายโน)

บุคคลทั้ง ๔ ประเภท มีคำอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

ประเภทที่ ๑ บุคคลผู้มามืด ไปมืด หมายถึง ผู้ที่เกิดในตระกลูต่ำ มีความเป็นอยู่แร้นแค้นขัดสน แม้กระนั้น ก็ยังประกอบกรรมชั่ว ทุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ (ประพฤติในอกุศลกรรมบถ ๑๐) เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ย่อมไปสู่อบายภูมิ จึงเรียกว่า ไปมืด

---

[๓๔] สํ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๒/๑๖๑.

ประเภทที่ ๒ บุคคลผู้มาสว่าง ไปมืด หมายถึง ผู้ที่เกิดในตระกูลสูง พรั่งพร้อมด้วยโภคทรัพย์สมบัติ แต่กลับประพฤติทุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ (ประพฤติในอกุศลกรรมบถ ๑๐) เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ย่อมเข้าสู่อบายภูมิ จึงเรียกว่า ไปมืด

ประเภทที่ ๓ บุคคลผู้มามืด ไปสว่าง หมายถึง ผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำ ยากจนขัดสน มีความเป็นอยู่ที่ลำบากแร้นแค้น แต่มีความประพฤติสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ (ประพฤติในกุศลกรรมบถ ๑๐) เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ย่อมเข้าสู่สุคติภูมิ จึงเรียกว่า ไปสว่าง

ประเภทที่ ๔ บุคคลผู้มาสว่าง ไปสว่าง หมายถึง ผู้ที่เกิดในตระกูลสูง พรั่งพร้อมด้วยโภคทรัพย์สมบัติ และยังได้ประพฤติสุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ (ประพฤติในกุศลกรรมบถ ๑๐) เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ย่อมเข้าสู่สุคติภูมิ จึงเรียกว่า ไปสว่าง

ปัจจุบันกรรม นอกจากจะเป็นเหตุปัจจัยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะของบุคคลในปัจจุบันชาติและให้ผลโดยการนำบุคคลไปเกิดใหม่แล้ว จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัจจุบันกรรมนี้ ยังสามารถกำหนดความเป็นไปในภพภูมิใดภพภูมิหนึ่งที่บุคคลต้องการไปเกิดใหม่ได้อีกด้วย ถ้าบุคคลผู้ทำปัจจุบันกรรมแล้วตั้งอธิษฐาน[๓๕]แสดงความปรารถนา คือมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนเองต้องการ ดังเช่น พระราชธิดาองค์โตของพระเจ้าพันธุมะแห่งเมืองพันธุมดี(พระเจ้าพันธุมะมีพระราชธิดา ๒ พระองค์ แต่ในงานวิจัยนี้ ขอกล่าวถึงเฉพาะพระราชธิดาพระองค์โตเท่านั้น) ที่ได้ทำบุญให้ทานด้วยการถวายผงไม้แก่นจันทร์หอมแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี แล้วพระนางได้ตั้งอธิษฐานเปล่งวาจาแสดงความปรารถนาเพื่อเป็นพระมารดาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตว่า “ขอเดชะ ด้วยอำนาจที่หม่อมฉันทำสักการบูชาพระพุทธองค์ ด้วยผงแห่งแก่นจันทร์นี้ ขอให้หม่อมฉันสำเร็จความปรารถนา ได้เป็นมารดาแห่งพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณเลิศดังพระองค์ ในกาลข้างหน้าเถิด ขออำนาจบารมีทาน จงปกป้องประคองเหตุ อย่าให้หม่อนฉันคลาดจากผลที่ปรารถนานี้เสียเลย”[๓๖]

ด้วยผลแห่งบุญที่พระนางได้กระทำในครั้งนั้น จึงส่งผลให้พระนางเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในสุคติภูมิจนกระทั่งถึงกัปป์ที่ ๙๑ พระนางได้บังเกิดเป็นพระพุทธมารดามีพระนาม

---

[๓๕] อธิษฐาน หมายถึง ความตั้งใจมั่น, การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว, ความมั่นคง เด็ดเดี่ยว แน่วแน่ในทางดำเนินและจุดมุ่งหมายของตน. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมฯ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๓๖๔.)

[๓๖] ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๖๐๒.

ว่ามหามายาเทวี กล่าวคือ พระนางได้บังเกิดเป็นพระพุทธมารดาของพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันนั่นเอง

เพราะฉะนั้น ในการทำบุญทุกครั้งผู้ทำจึงควรตั้งอธิษฐาน เพราะการอธิษฐานจะทำให้เรามุ่งไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ[๓๗] ดังเช่นพระราชธิดาพระองค์โตของพระเจ้าพันธุมะที่กล่าวข้างต้น[๓๘] แต่อย่างไรก็ตาม ในการทำบุญแล้วอธิษฐานนั้น ก็ควรอธิษฐานในขอบเขตที่เป็นไปได้ จึงจะได้รับผลตามที่ตนมุ่งหมายไว้ และไม่ควรอธิษฐานพร่ำเพรื่อไปเสียทุกเรื่อง มิฉะนั้นแล้ว จะไม่ได้ผลในเรื่องที่หวังผลเกินกว่าเหตุ และจะเข้าลักษณะอ้อนวอน เหมือนอย่างศาสนาประเภทเทวนิยมทั้งหลาย ที่ถือพระเจ้าสร้างโลกไปเสีย[๓๙]

จากการที่ได้ศึกษา เรื่องความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้น ทำให้สามารถสรุปถึงความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่มีต่อกันได้ ๓ ประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. กรรมและการเกิดใหม่มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑) สัมพันธ์กับหลักปฏิจจสมุปบาทในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเห็นได้ชัดเมื่อแยกส่วนในกระบวนการนั้นออกเป็น ๓ คือ กิเลส กรรมและวิบาก

๒) สัมพันธ์กับหลักนิยาม ๕ ในฐานะเป็นนิยามหนึ่งในนิยาม ๕ ที่จำแนกออกจากธรรมนิยาม เรียกว่า กรรมนิยาม ซึ่งวัตถุประสงค์ในการจำแนกออก ก็เพื่อใช้เป็นหลักธรรม ที่สามารถอธิบายเรื่องเหตุและผลให้ชาวบ้านและคนทั่วไปเข้าใจและมองเห็นได้ง่ายขึ้น

๓) สัมพันธ์กับหลักวิชชา ๓ ในฐานะที่เป็นหลักฐานหรือเป็นพยานบุคคลที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อบุคคลบรรลุ วิชชา ๓ แล้ว ย่อมสามารถมองเห็นการเวียนว่ายตายเกิดทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตของสัตว์ทั้งหลายได้จริง โดยวิชชา ๒ ในวิชชา ๓ อย่าง ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสติญาณวิชชา วิชชาคือความรู้จักระลึกชาติก่อนได้ ใช้ตรวจสอบการเวียนว่ายตายเกิด

---

[๓๗] พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๘.

[๓๘] ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๖๐๒.

[๓๙] พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๕๘.

ในอดีตชาติของสัตว์ทั้งหลาย ส่วนจุตูปปาตญาณวิชชา วิชชาคือความรู้จักกำหนดจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ใช้ตรวจสอบการเวียนว่ายตายเกิดในอนาคตชาติของสัตว์ทั้งหลาย หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ได้ว่าวิชชา ๓ มีความสัมพันธ์กับกรรมและการเกิดใหม่ ในฐานะที่เป็นเครื่องตรวจสอบและยืนยันว่ากรรมและการเกิดใหม่ (วิบาก) หรือการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลายนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง

๒. กรรมและการเกิดใหม่มีความสัมพันธ์กับกรรมทั้ง ๒ คือ อดีตกรรมและปัจจุบันกรรม ดังนี้

๑) สัมพันธ์กับกรรมพันธุ์ ในฐานะที่เป็นผลของกรรมพันธุ์หรือผลของอดีตกรรม ซึ่งเห็นได้จากการที่สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมามีความแตกต่างกัน คือทรามและดีต่างกัน เช่น อายุสั้นอายุยืนต่างกัน โรคมากโรคน้อยต่างกัน เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะกรรมพันธุ์หรืออดีตกรรมเป็นเครื่องจำแนกให้แตกต่างกัน

๒) สัมพันธ์กับกรรมใหม่หรือปัจจุบันกรรม ในฐานะที่เป็นวาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อกรรมใหม่ที่บุคคลกระทำชาติในปัจจุบัน อิทธิพลของวาสนาต่อกรรมใหม่ ก็คือการที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่คนทั่วไปเห็นแล้ว จะมองว่าเป็นพฤติกรรมที่แปลกโดยไม่มีเจตนา และวาสนานี้ อีกนัยหนึ่งก็คือ “วิบาก” หรือผลของกรรมเก่าจากอดีตชาติที่ติดตามบุคคลมา เมื่อบุคคลได้มาเกิดใหม่ในชาติปัจจุบัน ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกโดยอิทธิพลของวาสนานี้ จะไม่ก่อให้เกิดผลเป็นบุญบาปใด ๆ ทั้งสิ้นต่อผู้กระทำ ทั้งนี้เนื่องมาจากว่าผู้กระทำนั้น ทำโดยไม่มีเจตนา ดังพฤติกรรมแปลก ๆ ของอุบาสกทั้งห้าและหลวงพ่อคูณวัดบ้านไร่ ที่กล่าวแล้วข้างต้น วาสนานี้ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อกรรมใหม่หรือปัจจุบันกรรมของบุคคลแล้ว ยังเป็นสิ่งที่คนทั่วไปหรือแม้แต่พระอรหันต์ละขาดทั้งหมดไม่ได้ กล่าวคือ พระอรหันต์ละขาดได้ทั้งหมดเฉพาะกิเลส ส่วนวาสนาละได้บ้าง แต่ไม่ทั้งหมด สำหรับบุคคลที่ละกิเลสและวาสนาได้ทั้งหมด มีแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น

๓. กรรมและการเกิดใหม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในฐานะของเหตุและผล กล่าวคือ กรรมทั้งดีและชั่วที่บุคคลทำไว้ในชาติปัจจุบัน ที่เรียกว่า ปัจจุบันกรรมเป็นเหตุ การเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสุคติภพและทุคติภพเป็นผล ปัจจุบันกรรมนี้ นอกจากจะนำบุคคลผู้ยังไม่สิ้นกิเลสไปเกิดใหม่แล้ว ยังเป็นกรรมที่สามารถกำหนดความเป็นไปในภพภูมิใดภพภูมิหนึ่ง ที่บุคคลต้องการไปเกิดใหม่ได้อีกด้วย ถ้าบุคคลผู้ทำปัจจุบันกรรมแล้วตั้ง

อธิษฐาน คือ แสดงความปรารถนาเพื่อต้องการผลอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนเองต้องการ ดังเช่น พระราชธิดาองค์โตของพระเจ้าพันธุมะ ตามที่แสดงไว้แล้วข้างต้น และที่สำคัญที่สุด ปัจจุบันกรรม เป็นกรรมที่มีอิทธิพลต่อการพลิกผันชีวิตของบุคคล จากเลวไปสู่ดีหรือจากดีไปสู่เลวที่ให้ผลในชาติปัจจุบัน เช่น บุคคลที่เกิดมาในตระกูลต่ำมีฐานะยากจนขัดสน แต่ไม่ยอมจำนนต่อชีวิต มีความพากเพียรในการทำงานแสวงหาทรัพย์ เมื่อได้มาก็รู้จักเก็บออมและใช้จ่ายอย่างประหยัด ในที่สุดก็จะเปลี่ยนแปลงสถานะจากคนที่ยากจน กลับกลายเป็นคนร่ำรวยได้ เป็นต้น

บทที่ ๔
ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ

บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นในโลกทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ตลอดถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งดีและร้ายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ในโลกใบนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นจากฤทธิ์อำนาจของพระผู้เป็นเจ้าหรือผู้วิเศษใดบันดาลให้เกิดขึ้น และก็ไม่ได้เกิดขึ้นเองหรือเกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่สรรพสิ่งทั้งหลายและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนเกิดจากเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ดังพระพุทธพจน์ที่พระอัสสชิเถระเจ้าอัญเชิญมาแสดงแก่สารีบุตรปริพาชกว่า "ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้"[๑] การระลึกชาติได้ของบุคคลต่าง ๆ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศก็เป็นเช่นเดียวกัน กล่าวคือไม่ได้เกิดขึ้นเองลอย ๆ หรือเกิดขึ้นโดยความบังเอิญ แต่ที่เกิดขึ้นได้นั้นล้วนแล้วแต่เกิดจากเหตุปัจจัยทั้งสิ้น จึงเห็นว่าควรที่จะทำการศึกษาเรื่องนี้ต่อไป

๔.๑ เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเรื่องการระลึกชาติได้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ปรากฏว่าได้พบหลักฐานในเรื่องนี้มีปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ จำนวนมาก แต่ขอนำมาแสดงในงานวิจัยนี้ พอเป็นตัวอย่างเฉพาะข้อความที่กล่าวถึงการระลึกชาติ จำนวน ๒ พระสูตร คือ จากเทวธาวิตักกสูตร[๒]และสามัญญผลสูตร[๓] ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติหนหลังได้ โดยในเทวธาวิตักกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

> ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก...ดูกรภิกษุ

---

[๑] วิ. ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๓.

[๒] ม.มู.(ไทย) ๑๒/๒๐๖/๒๑๘.

[๓] ที.สี.(ไทย) ๙/๑๕๐/๔๘.

ทั้งหลาย วิชชาที่หนึ่งนี้แล เราบรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรี เรากำจัดอวิชชาเสียแล้ววิชชาจึงบังเกิดขึ้น กำจัดความมืดเสียแล้ว ความสว่างจึงบังเกิดขึ้น ก็เพราะเราไม่ประมาทมีความเพียรเครื่องเผากิเลส ส่งตนไปอยู่ ฉะนั้น”[๔]

และในสามัญญผลสูตรที่ทรงตรัสแก่พระอชาตศัตรูว่า

ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง...ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น...ดูกรมหาบพิตร...เมื่อจิตเป็นสมาธิเธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้[๕]

จากข้อความซึ่งเป็นพระพุทธพจน์ทั้ง ๒ พระสูตร ที่นำมาแสดงข้างต้นนี้ พระสูตรแรกพระองค์ทรงแสดงถึงขั้นตอนการบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณในคืนวันตรัสรู้แก่ภิกษุทั้งหลาย ในพระสูตรนี้พระองค์ตรัสว่าเมื่อทรงเจริญสมาธิจนบรรลุจตุตถฌานแล้วทรงโน้มจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ พระองค์ก็ทรงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก

ส่วนพระสูตรที่สอง พระองค์ตรัสกับพระเจ้าอชาตศัตรูว่า “เมื่อภิกษุมีจิตเป็นสมาธิ. . . ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว แล้วโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ก็ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากเช่นกัน” จากข้อความในพระสูตรทั้ง ๒ นี้ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้พระพุทธองค์ทรงระลึกชาติก่อนได้ก็คือ “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ที่เกิดจากการบำเพ็ญทางจิตจนตั้งมั่นเป็นสมาธิในระดับจตุตถฌาน และจากการศึกษาก็ยังทำให้ทราบอีกว่าปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ ก็ไม่ได้มีเฉพาะพระองค์หรือผูกขาดอยู่เฉพาะพระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้น เพราะจากพระพุทธดำรัสที่ตรัสกับพระเจ้าอชาตศัตรูว่า “ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ . . . ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ”[๖]

---

[๔] ม.มู.(ไทย) ๑๒/๒๑๒/๒๒๒.

[๕] ที.สี.(ไทย) ๙/๒๔๔-๒๔๕/๘๑-๘๒.

[๖] อ้างแล้ว.

คำว่า "ภิกษุ" ในพระสูตรนี้ หมายถึง บุคคลอื่นที่นอกเหนือจากพระองค์ คือใครก็ได้ที่บำเพ็ญเพียรทางจิต จนจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิในระดับจตุตถฌาน แล้วโน้มน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ บุคคลนั้นหรือภิกษุนั้น ก็ย่อมสามารถระลึกชาติก่อนได้เช่นพระองค์ ดังที่พระอุปติสสเถระได้กล่าวไว้ในคัมภีร์วิมุตติมรรคว่า "บุคคลผู้เข้าถึงฌานที่สี่มีในกสิณ ๘ และกสิณ ๒ เป็นผู้สามารถทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณได้"[๗] และท่านยังได้กล่าวอีกว่า "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณมีอยู่ ๓ ชนิด คือ การระลึกได้หลายชาติ การระลึกได้โดยกำเนิด และการระลึกได้โดยการปฏิบัติ"[๘]

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณทั้ง ๓ ชนิดนี้ ท่านได้อธิบายความหมายไว้ว่า "การระลึกได้หลายชาติ หมายถึง ปุพเพนิวาสานุสสติญาณที่เกิดได้ด้วยวิธี ๔ อย่าง คือ บุคคลทำนิมิตให้เจริญดีแล้ว จากนั้นเธอจึงกำหนดนิมิตทางใจ ทำอินทรีย์ให้สงบแล้วทำความสามารถให้เจริญวิธีทั้ง ๔ นี้ ทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ บรรดาการระลึกชาติในอดีตชนิดนี้อย่างดีที่สุด คือ การระลึกชาติในอดีตได้ ๗ ชาติ ถือว่าดีที่สุด การระลึกชาติได้โดยกำเนิด หมายถึง พวกเทวดา นาค ครุฑ (อมนุษย์) ย่อมระลึกชาติในอดีตของตนได้โดยธรรมชาติ บรรดาการระลึกชาติในอดีตชนิดนี้อย่างดีที่สุดคือ ระลึกชาติในอดีตได้ ๑๔ ชาติ ส่วนการระลึกชาติได้โดยการปฏิบัติ หมายถึง การทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ โดยอาศัยพื้นฐานของอิทธิวิธีทั้ง ๔"[๙] เพียงแต่ว่าขีดความสามารถในการระลึกชาติได้นั้น ไม่มากเท่าพระพุทธองค์ หมายความว่า บุคคลอื่น ๆ มีขีดจำกัดในการระลึกชาติด้วยอำนาจแห่ง ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ แต่สำหรับพระพุทธองค์การระลึกชาติได้ด้วยอำนาจแห่งปุพเพนิวาสานุสสติญาณนั้นไร้ขีดจำกัด ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวถึงบุคคลที่สามารถระลึกชาติได้ด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ไว้ในคัมภีร์วิสุทธมรรคว่ามีอยู่ ๖ จำพวก ได้แก่

๑. เดียรถีย์ หมายถึง บุคคลภายนอกพระพุทธศาสนา เช่น โยคี ฤาษี ดาบส เป็นต้น สามารถระลึกชาติได้อย่างมาก ๔๐ มหากัป ทั้งนี้ก็เพราะว่า เป็นผู้ที่มีปัญญาน้อย กล่าวคือ ขาดปัญญาที่จะกำหนดพิจารณารูปนามหรือขันธ์ห้าได้ จึงระลึกได้ไม่เกิน ๔๐ มหากัป

---

[๗] พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, **วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๕.

[๘] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

[๙] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๐๖.

๒. พระสาวกปกติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถระลึกชาติได้ ๑๐๐ – ๑,๐๐๐ มหากัป เพราะมีปัญญามากกว่าพวกเดียรถีย์ และมีปัญญาที่กำหนดพิจารณารูปนามหรือขันธ์ห้าได้

๓. พระอสีติมหาสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถระลึกได้ถึง ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป เพราะมีปัญญาแก่กล้ามากกว่าพระสาวกปกติ

๔. พระอัครสาวกทั้งสองของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ สามารถระลึกชาติได้ ๑ อสงไขย กับเศษอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป เพราะมีปัญญาแก่กล้ามากกว่าพระอสีติมหาสาวก

๕. พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้บรรลุปัจเจกสัมมาสัมโพธิญาณ สามารถระลึกชาติได้ ๒ อสงไขย กับเศษอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป

๖. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงระลึกชาติได้อย่างไม่มีขีดจำกัด[๙๐]

นอกจากขีดจำกัดแห่งปุพเพนิวาสานุสสติญาณที่บุคคลอื่นมี แต่พระพุทธองค์ไม่มีแล้ว ความแตกต่างกันของปุพเพนิวาสานุสสติญาณระหว่างพระพุทธองค์กับบุคคลอื่นอีกประการหนึ่งก็คือ พระองค์สามารถบันดาลให้ปุพเพนิวาสานุสสติญาณเกิดได้ทุกขณะที่ทรงปรารถนา หมายความว่า เมื่อพระองค์ต้องการที่จะระลึกชาติก่อนของพระองค์เองหรือของบุคคลต่าง ๆ ก็ทรงระลึกได้ทันทีโดยไม่เข้าสมาธิ (เหมือนกับตัวอย่างที่ทรงตรัสถึงอดีตชาติของพราหมณ์และพราหมณีแก่ภิกษุทั้งหลายที่จะได้กล่าวข้างหน้า) และไม่ต้องระลึกไปตามลำดับชาติ เช่น ถ้าพระองค์ต้องการทราบว่าชาติก่อนที่พราหมณ์และพราหมณีจะได้เกิดเป็นมารดาบิดาของพระองค์นั้น ได้เกิดเป็นใครมาก่อนก็ทรงทราบได้ทันที โดยไม่ต้องเรียงไปตามลำดับชาติก่อนหลัง เช่น จากชาติปัจจุบันย้อนหลังไป ชาติที่หนึ่งพัน ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สองพัน ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สามพัน เป็นต้น[๙๑] แต่สำหรับบุคคลอื่นการระลึกชาติด้วยอำนาจแห่งปุพเพนิวาสานุสสติญาณนั้น จะเกิดขึ้นได้จะต้องเข้าสมาธิก่อน และการระลึกชาตินั้น ก็จะต้องเรียงไปตามลำดับก่อนหลัง เช่น จากชาติปัจจุบันย้อนหลังไป ชาติที่หนึ่ง ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สอง ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สาม เป็นต้น ดังคำที่พระอุปติสสเถระกล่าวไว้ว่า “ชนที่เหลือย่อมระลึกได้เพียงอดีตของตนเอง และอดีตชาติเพียงไม่กี่ชาติของบุคคลอื่น

---

[๙๐] สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, หน้า ๖๘๑ – ๖๘๒.

[๙๑] ขุ.ชา.อ.(ไทย) ๕๖/๖๘/๑๕๙-๑๖๑.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงระลึกทุกสิ่งที่พระองค์ทรงปรารถนา จะระลึกถึงได้ เหล่าชนย่อมระลึกได้ตามลำดับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ว่าจะทรงเข้าสมาธิหรือไม่ทรงเข้าสมาธิ ก็ทรงสามารถระลึกได้ตลอดเวลา ชนที่เหลือย่อมระลึกได้ด้วยการเข้าสมาธิเท่านั้น"[๑๒] และท่านยังได้กล่าวถึงอารมณ์ ที่ทำให้ปุพเพนิวาสานุสสติญาณเกิดขึ้นไว้ด้วยว่า "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณย่อมดำเนินไปในอารมณ์ ๗ อย่าง อารมณ์เหล่านั้น ได้แก่ อารมณ์ที่มีกำหนด มหัคคตารมณ์ อารมณ์อันหาประมาณมิได้ อารมณ์ในอดีต อารมณ์ภายใน อารมณ์ภายนอก และอารมณ์ทั้งภายในและภายนอก"[๑๓] สำหรับเรื่องการระลึกชาติก่อนของพระองค์และการที่พระองค์ทรงระลึกชาติก่อนของคนอื่น ด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ จะมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและในคัมภีร์อรรถกถาจำนวนมาก จึงขอนำเรื่องราวแห่งปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ที่พระองค์ทรงใช้ตรวจสอบอดีตชาติของบุคคลอื่นในคัมภีร์อรรถกถา มาแสดงในที่นี้เพื่อเป็นตัวอย่าง ดังนี้

> เช้าวันหนึ่ง ในขณะที่พระพุทธองค์ทรงบิณฑบาตอยู่เมืองสาเกต พร้อมกับพระภิกษุสงฆ์ ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งหมอบลงแทบพระยุคลบาท พร้อมกับใช้มือทั้งข้างของตนจับข้อพระบาทของพระองค์ไว้ พร้อมกับกราบทูลว่า พ่อมหาจำเริญ ธรรมดาว่าบุตรต้องปรนนิบัติมารดาบิดายามแก่มิใช่หรือ แล้วพราหมณ์นั้นก็พาพระพุทธองค์เสด็จไปเรือนของตน ฝ่ายพราหมณีเมื่อได้ทราบข่าวว่า บัดนี้ บุตรของตนมาแล้ว ก็รีบมาที่เรือน เมื่อมาถึงแล้วก็หมอบแทบยุคลบาทของพระพุทธองค์ แล้วพากันถวายมหาทาน พระพุทธองค์เมื่อเสวยเสร็จแล้ว ก็ตรัสชราสูตรแก่พราหมณ์ทั้งสอง เมื่อพระสูตรจบลงทั้งสองก็ตั้งอยู่ในอนาคามิผล เมื่อเสด็จกลับถึงอัญชนวันแล้ว ภิกษุทั้งหลายก็นำเรื่องนี้มาสนทนากัน พระพุทธองค์จึงตรัสอดีตชาติของพราหมณ์ทั้งสองแก่ภิกษุสงฆ์ว่า ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์นี้ในอดีตชาติได้เป็นบิดา เป็นอาและเป็นปู่ของเราอย่างละ ๕๐๐ ชาติ ส่วนนางพราหมณีนี้ ก็เคยเป็นมารดา เป็นน้าและเป็นย่าของเราอย่างละ ๕๐๐ ชาติ เมื่อทรงตรัสจบแล้ว ก็ทรงตรัสพระคาถานี้ว่า

---

[๑๒] พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, **วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, หน้า ๒๐๗.

[๑๓] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๐๗.

"ใจจดจ่ออยู่ในผู้ใด แม้จิตเลื่อมใสในผู้ใด
บุคคลพึงคุ้นเคยสนิทสนม แม้ในผู้นั้น
ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเห็นกันมาก่อน"

พระพุทธองค์เมื่อตรัสอดีตชาติของพราหมณ์จบแล้ว ก็ทรงกล่าวสรุปว่า พราหมณ์และพราหมณีในชาติก่อน ๆ นั้น ได้มาเป็นพราหมณ์และพราหมณีในชาตินี้ ส่วนบุตรของพราหมณ์ทั้งสองในชาติก่อน ๆ นั้น ได้มาเป็นเราตถาคตในชาตินี้"[๑๔]

เพราะฉะนั้น เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าได้ ก็คือ "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ" ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น ๓ ประเภท คือ ระลึกได้หลายชาติ ระลึกได้โดยกำเนิดและระลึกได้โดยการปฏิบัติ ส่วนอารมณ์แห่งปุพเพนิวาสานุสสติญาณมีทั้งสิ้น ๗ อย่าง คือ อารมณ์ที่มีกำหนด มหัคคตารมณ์ อารมณ์อันหาประมาณมิได้ อารมณ์ในอดีต อารมณ์ภายใน อารมณ์ภายนอก และอารมณ์ทั้งภายในและภายนอก ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลเจริญสมาธิในระดับฌานที่สี่ และการระลึกชาติด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ มีความแตกต่างกันระหว่างพระพุทธองค์กับบุคคลอื่น ๆ กล่าวคือพระพุทธองค์ไม่มีขีดจำกัด ในการระลึกชาติด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ส่วนบุคคลอื่น ๆ มีขีดจำกัด เพราะกำลังแห่งการบำเพ็ญวาสนาบารมีและสติปัญญา น้อยกว่าพระพุทธองค์

อนึ่ง ตามที่ได้แสดงถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาตั้งแต่ต้นจนจบ ได้กล่าวถึงเฉพาะเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ว่าเกิดจากอำนาจแห่งปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ซึ่งเกิดขึ้นจากการบำเพ็ญเพียรทางจิต จนจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิในขั้นจตุตถฌาน แต่มีสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ายังขาดไป ถ้ามีก็จะทำให้การระลึกชาติด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้มีความสมบูรณ์ สิ่งที่ขาดไปก็คือ วิธีการบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิในขั้นจตุตถฌาน และวิธีการน้อมนำจิตที่เกิดจตุตถฌานแล้วนี้ ไปสู่การกำหนดเพื่อให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ควรที่จะนำวิธีการบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้เป็นสมาธิในขั้นจตุตถฌาน และวิธีการกำหนดเพื่อให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ มาแสดงไว้ในที่นี้ด้วย เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจที่จะฝึกจิตให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และเพื่อประกาศว่าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นมีความเป็น

---

[๑๔] ขุ.ชา.อ.(ไทย) ๕๖/๖๘/๑๕๙-๑๖๑.

วิทยาศาสตร์ กล่าวคือ ผู้ที่สนใจหรือสงสัยสามารถพิสูจน์ ทดลอง โดยการปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

การฝึกจิต หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "การบำเพ็ญกรรมฐาน" ในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง คือ สมถและวิปัสสนากรรมฐาน โดยกรรมฐานทั้งสองอย่างนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำจิตใจให้สงบและเกิดปัญญา[๙๕] แต่ในงานวิจัยนี้ จะขอกล่าวเฉพาะการบำเพ็ญสมถกรรมฐาน ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เพราะเป็นกรรมฐานที่ฝึกแล้ว จะทำให้จิตเกิดสมาธิในขั้นจตุตถฌาน อันเป็นบาทฐานที่จะทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณต่อไป

วิธีการฝึกจิตด้วยสมถกรรมฐานนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้วางวิธีฝึกไว้ทั้งหมด ๔๐ วิธีด้วยกัน เรียกว่า อารมณ์ของสมถกรรมฐาน ๔๐ ชนิด โดยอารมณ์ของกรรมฐานทั้งหมดนั้น มีวิธีการกำหนดต่างกันไป ตามชนิดของอารมณ์กรรมฐาน แต่วิธีการทั้งหมดนั้นสรุปได้เป็น ๓ วิธี คือ

๑. การเพ่งมอง หมายถึง การใช้สายตาจ้องมองไปยังชนิดของกรรมฐานนั้น ๆ สักพักแล้วหลับตาลงนึกถึงภาพกรรมฐานนั้น เพื่อให้กรรมฐานนั้นติดตาสลับกันไปมา จนกว่าจะจำภาพสัญญานั้นไว้ได้ เหมือนกรรมฐานจริงจึงให้หยุดเพ่ง กรรมฐานชนิดนี้มีหลายอย่าง เช่น กสิณ อสุภะ และกายคตาสติ เป็นต้น

๒. การกระทบหรือสัมผัส หมายถึง การใช้สติกำหนดไปยังประสาทสัมผัสที่กระทบกับอารมณ์ของกรรมฐานนั้น ๆ กรรมฐานวิธีนี้ มีกรรมฐานเพียง ๒ ชนิดเท่านั้น ที่ใช้วิธีการกำหนดแบบนี้ คือ วาโยกสิณและอานาปานสติ

๓. การฟัง หมายถึง การรับฟังจากอาจารย์หรือเรียนจากตำราแล้วนำไปใคร่ครวญพิจารณาก่อน เพื่อให้จิตนิ่งอยู่กับการคิดนั้น จัดว่าเป็นวิธีการแบบฟังกรรมฐาน เช่น เรื่องอนุสสติ คือ การฟังเรื่องราวของพระพุทธองค์ แล้วคิดใคร่ครวญต่อ หรือเรื่องสีลานุสสติ คือการคิดทบทวนดูศีลของตนว่ามีความบริสุทธิ์มากน้อยเพียงใด เป็นต้น กรรมฐานชนิดนี้ต้องได้รับการฟังมาก่อนแล้วจึงมาทำต่อ ซึ่งจะทำให้จิตนิ่งอยู่กับการนึกคิดนั้นไปเรื่อย ๆ จัดเป็นสมาธิอย่างหนึ่ง แต่เป็นได้เพียงขั้นอุปจารสมาธิ ไม่มีพลังมากมายนัก[๙๖]

---

[๙๕] พระธรรมวิสุทธิกวี, **การบริหารจิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เซเว่น พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

[๙๖] จรูญ วรรณกสิณานนท์, **กสิณ กรรมฐานที่ทรงพลัง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ไตรรงค์การพิมพ์, ๒๕๔๙) หน้า ๒๔ - ๒๕.

การกำหนดกรรมฐานทั้ง ๔๐ ชนิด และทั้ง ๓ วิธีการนี้ อาจแยกออกให้เห็นรายละเอียดว่า กรรมฐานชนิดใดต้องใช้วิธีการกำหนดอย่างไร ให้ได้ดูง่าย ๆ ตามตาราง ดังนี้

ตารางแสดงการกำหนดสมถกรรมฐาน ๔๐ ชนิด ๓ วิธี

ลำดับ	กรรมฐาน	วิธีกำหนด ๓ วิธี			จำนวน	หมายเหตุ
		เพ่งมอง	กระทบ	ฟัง		
๑.	กสิณ	✓	–	–	๙	
๒.	วาโยกสิณ	✓	✓		๑	ทำได้ ๒ วิธี
๓.	อสุภะ	✓	–	–	๑๐	
๔.	อนุสสติ	–	–	✓	๘	
๕.	กายคตาสติ	✓	–	–	๑	
๖.	อานาปานสติ	–	✓	–	๑	
๗.	พรหมวิหาร	–	–	✓	๔	อุเบกขาต้องเจริญต่อจาก ๓ ข้อแรก
๘.	อรูปฌาน	–	–	✓	๔	ต้องเจริญต่อจากกสิณ ๙ ชนิด
๙.	อาหารเรปฏิกูลสัญญา	–	–	✓	๑	
๑๐.	จตุธาตุววัฏฐาน	–	–	✓	๑	
	รวม	๒๑	๒	๑๙	๔๐	

ตัวอย่างวิธีการกำหนดกรรมฐานตามตาราง

การเพ่งกสิณ ๙ ชนิด คือ ปฐวีกสิณ อาโปกสิณ เตโชกสิณ นีลกสิณ ปีตกสิณ โลหิตกสิณ โอทาตกสิณ อาโลกกสิณและอากาสกสิณ ทั้งหมดนี้ มีวิธีการกำหนดด้วยการเพ่งแล้วหลับตานึกภาพของกสิณนั้น ๆ เพื่อให้นิมิตติดตาแล้วนำมาฝึกแทนกสิณจริง เรียกว่าทำอุคคหนิมิตและปฏิภาคนิมิตให้เกิด

ส่วนวาโยกสิณนั้น มีวิธีกำหนดควบคู่กัน ๒ วิธี คือ ทั้งเพ่งมองลมที่กำหนดอยู่ที่ใดที่หนึ่งซึ่งเคลื่อนไหวไปมา เช่น ต้นหญ้าต่าง ๆ และในขณะเดียวกันนั้น ก็กำหนดลมที่มา

กระทบร่างกายของตนด้วยพร้อม ๆ กันไป ดังนี้ เป็นต้น แม้กรรมฐานอื่นนอกจากที่ยกตัวอย่างมานี้ ก็พึงเข้าใจตามหลักการดังกล่าวมานี้[๑๗]

สมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ ชนิด ตามที่แสดงมาทั้งหมดนั้น กรรมฐานแต่ละอย่างให้ผลทางฌานสมาธิได้ไม่เท่ากัน ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับกรรมฐานชนิดใดจะมีอารมณ์นิ่งหรือละเอียดต่างกันอย่างไร ขึ้นอยู่กับกรรมฐานและวิธีการกำหนดเป็นสำคัญ โดยกรรมฐานทั้งหมดนั้นมีตั้งแต่ให้ผลได้ในระดับธรรมดา ๆ จนละเอียดลึกลงไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นละเอียดที่สุดถึงการดับจิตได้

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แยกชนิดของกรรมฐานที่สามารถทำให้เกิดฌานสมาธิได้ในระดับต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียด เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจ ในที่นี้จะทำเป็นตารางเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างว่า กรรมฐานชนิดใดสามารถทำฌานสมาธิแบบใดได้บ้าง เพื่อผู้ที่ต้องการได้ฌานสมาธินั้น ๆ จะได้ฝึกกรรมฐานให้ตรงกับฌานสมาธิที่ตนต้องการได้[๑๘]

ตารางแสดงกรรมฐานและผลที่เกิดขึ้น (สมาธิ / ฌาน)[๑๙]

ชนิดกรรมฐาน	รวม (ชนิด)	สมาธิและฌานที่เกิดขึ้น
อนุสสติ ๖ : พุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ จาคานุสติ สีลานุสติ เทวตานุสติ มรณานุสติ อุปมานุสติ อาหาเรปฏิกูลสัญญา จตุธาตุวัฏฐาน	๑๐	ขณิกสมาธิ - อุปจารสมาธิ
อสุภะ ๑๐, กายคตาสติ	๑๑	ปฐมฌาน
ไม่มีกรรมฐานที่ทำได้เพียงชั้นนี้โดยตรง		ทุติยฌาน
พรหมวิหาร ๓ เมตตา กรุณา มุทิตา	๓	ตติยฌาน
กสิณ ๑๐ , อุเบกขา, อานาปานสติ	๑๒	จตุตถฌาน
กสิณ ๙ (ยกเว้น อากาสกสิณ)	๙	อากาสานัญจายตนฌาน
อากาสานัญจายตนะ	๑	วิญญาณัญจายตนฌาน
วิญญาณัญจายนตนะ	๑	อาจิญจัญญายตนฌาน
อาจิญจัญญายตนะ	๑	เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน

[๑๗] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๕ – ๒๗.

[๑๘] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๘.

[๑๙] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๙.

เนวสัญญานาสัญญายตนะ	๑	สัญญาเวทยิตนิโรธ (จิตดับ)

จากตารางแสดงให้ทราบว่า กรรมฐานและฌานที่ทำได้ทั้งหมดนี้มีศักยภาพต่างกัน บางกรรมฐานทำได้เพียงสมาธิขั้นต่ำ ๆ บางกรรมฐานก็ทำให้ได้สมาธิขั้นสูง ๆ ขึ้นไปจนถึงสุดยอดของสมาธิได้[๒๐] แต่สำหรับกรรมฐานที่ฝึกแล้วทำให้เกิดสมาธิในขั้นจตุตถฌานได้ในตารางแสดงให้ทราบว่ามีอยู่ ๑๒ ชนิด คือ กสิณ ๑๐ อุเบกขาพรหมวิหารและอานาปานสติ

ส่วนในขณะที่ฝึกกรรมฐานเพื่อให้เกิดสมาธิในขั้นฌานต่าง ๆ คือ ฌานที่ ๑ – ๒ - ๓ และ ๔ นั้น ผู้ฝึกจะรู้ได้ว่าจิตของตนเกิดสมาธิในขั้นฌานใดแล้ว ผู้ฝึกจะต้องกำหนดรู้จากองค์ฌานทั้ง ๕ ที่เกิดขึ้นในแต่ละฌาน ดังนี้

- ปฐมฌาน มีองค์ฌานครบทั้ง ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา
- ทุติยฌาน จิตละวิตกและวิจารได้ จึงยังเหลือองค์ฌานเพียง ๓ คือ ปีติ สุข และเอกัคคตา
- ตติยฌาน จิตละปีติได้ เหลือแต่สุขกับเอกัคคตา
- จตุตถฌาน จิตละสุขได้ เหลือแต่เอกัคคตากับอุเบกขา คือ เมื่อจิตละสุขได้แล้วก็กลายเป็นอุเบกขา คือ มีความวางเฉยนิ่งอยู่ในอารมณ์กรรมฐานนั้น

สำหรับในการฝึกเพื่อให้เกิดฌานในขั้นต่าง ๆ นั้น ผู้ฝึกจะต้องอาศัยวสี คือ ความชำนาญในฌาน ๕ อย่าง คือ[๒๑]

๑. **อาวัชชนวสี** ชำนาญในการนึก หมายถึง ท่านผู้ได้ฌานอาจน้อมจิตไปตามองค์ฌานทั้ง ๕ ในเวลาใด ความสามารถในการนึกถึงองค์ฌาน ก็สำเร็จแก่ท่านได้ในเวลานั้น

๒. **สมาปัชชนวสี** ชำนาญในการเข้า หมายถึง ท่านผู้ที่ได้ฌานนั้นสามารถเข้าฌานนั้น ๆ ได้อย่างฉับพลัน ตามประสงค์

๓. **อธิฏฐานวสี** ชำนาญในการยับยั้งไว้ หมายถึง ท่านผู้ที่ได้ฌานอธิษฐานจิตยับยั้งอยู่ในฌานนั้น ๆ จะนานหรือช้าได้ตามความประสงค์

๔. **วุฏฐานวสี** ชำนาญในการออก หมายถึง ท่านผู้ที่ได้ฌานสามารถจะออกจากฌานนั้น ๆ ได้อย่างฉับพลัน

๕. **ปัจจเวกขณวสี** ชำนาญในการพิจารณา หมายถึง ท่านผู้ที่ได้ฌานสามารถพิจารณาองค์ฌานได้อย่างคล่องแคล่ว

---

[๒๐] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๘ – ๒๙.

[๒๑] พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **การพัฒนาจิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๘๙.

การที่ผู้ฝึกสามารถยกระดับจิตผ่านฌานแต่ละขั้นไปตามลำดับ จนถึงฌานที่ ๔ ได้นั้น นับเป็นการพัฒนาจิตที่สูงมาก แต่ก็ยังนับว่าเป็นการพัฒนาจิตระดับปานกลางในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะในพระพุทธศาสนายังมีการพัฒนาจิตที่สูงขึ้นไปกว่านี้ คือให้ถึงขั้นอรูปฌาน และขั้นวิปัสสนาอยู่อีก[๒๒] แต่ตามที่ได้ชี้แจงไว้แล้วในเบื้องต้นว่า จะขอกล่าวถึงเฉพาะการฝึกสมาธิเพื่อให้เกิดจตุตถฌาน อันจะเป็นบาทฐานให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณเท่านั้น

ส่วนการกำหนดจิตเพื่อให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ก็มีวิธีการฝึกดังต่อไปนี้ กล่าวคือ เมื่อผู้ฝึกจิตจนตั้งมั่นเป็นสมาธิในระดับสูง คือ ได้ฌาน ๔ หรือจตุตถฌานแล้ว สมาธิในระดับนี้ จิตจะมีความแน่วแน่สงบนิ่งมีกำลัง จากนั้นก็ให้ระลึกย้อนเหตุการณ์ในอดีตตั้งแต่ที่ผ่านมายังจำได้ชัดเจน ถอยหลังไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงวัยเยาว์ หากติดขัดก็ให้หยุดทำสมาธิให้จิตสงบใหม่ เพื่อเพิ่มกำลังของจิต แล้วกลับไปนึกถึงเยาว์วัย จนกระทั่งอยู่ในครรภ์มารดา ทำความระลึกรู้ในช่วงที่อยู่ในครรภ์มารดาให้ชัดเจน แล้วรวมกำลังจิตถามตนเองว่าก่อนอยู่ในครรภ์มารดาเราเป็นใครอยู่ที่ไหน ถ้ากำลังสติสมาธิมีมากพอก็จะเห็นภาพอดีตชาติปรากฏเป็นตอน ๆ และหากฝึกจนคล่องแคล่วหรือเป็นวสี ก็จะระลึกชาติของตนได้เร็วขึ้นและย้อนไปได้หลายชาติ

ซึ่งการระลึกชาติด้วยการฝึกจิตเป็นสมาธิในขั้นจตุตถฌาน แล้วน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ เมื่อจิตเข้าสมาธิก็นึกน้อมกำหนดให้เห็นอดีตชาติของตน จะมีภาพปรากฏเหมือนแผ่นฟิล์มภาพยนตร์ ผ่านให้เห็นเป็นภาพ ๆ ไป หากภาพใดเป็นอดีตชาติของตนก็จะมีมงกุฎครอบศีรษะภาพนั้น[๒๓]

๔.๒ เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในทรรศนะของนักปราชญ์

---

[๒๒] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๘-๙๙.

[๒๓] พระชาญชัย อธิปัญโญ, **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, (วัดตาดน้ำพุ ต.คำด้วง อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

นอกจากเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติก่อนได้ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าในพระไตรปิฎกและอรรถกถาแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาค้นคว้าจากตำราของนักปราชญ์อีก ๓ ท่าน คือ เสถียร โพธินันทะ ศาสตราจารย์ ดร.เอียน สตีเวนสัน และพร รัตนสุวรรณ

จากการศึกษาถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในทรรศนะของนักปราชญ์ทั้ง ๓ ท่าน ทำให้ได้ทราบถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติได้ เพิ่มขึ้นอีกหลายประการนอกเหนือจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ผู้วิจัยจึงขอสรุปทรรศนะของแต่ละท่าน ดังนี้

๑) **เสถียร โพธินันทะ** ได้แสดงทรรศนะว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้เกิดจาก "ชาติอนุสรณญาณ" แต่ว่าชาติอนุสรณญาณนี้ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยประการใดประการหนึ่งใน ๒ ประการนี้ คือ

๑. เกิดจากอำนาจสะกดของคนอื่น หรือจากอำนาจบันดาลของผู้ที่มีกระแสจิตสูงกว่า บันดาลให้เป็นไป

๒. ความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว

๒) **ศาสตราจารย์เอียน สตีเวนสัน** ได้แสดงทรรศนะว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้มี ๓ ประการ คือ

๑. ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง

๒. ความฝันในเรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง

๓. การสะกดจิต

๓) **พร รัตนสุวรรณ** ได้แสดงทรรศนะว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้เกิดจากอำนาจแห่ง "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ" หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ "สมาธิ"

ดังนั้น จากการศึกษาถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตลอดถึงจากทรรศนะของนักปราชญ์ทั้ง ๓ ท่าน ผู้วิจัยจึงขอนำมาประมวลลงในเหตุปัจจัย ๓ ประการใหญ่ ๆ โดยอาศัยอารมณ์ ๗ ประการ ที่ทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณตามที่ปรากฏในคัมภีร์วิมุตติมรรค[๒๔]เป็นเกณฑ์ในการประมวล ดังนี้

๑.ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และความฝันในเรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง ประมวลลงในเหตุปัจจัยภายใน (อารมณ์ภายใน)

๒.ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงและการสะกดจิต ประมวลลงใน เหตุปัจจัยภายนอก (อารมณ์ภายนอก)

---

[๒๔] พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, **วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, หน้า ๒๐๗.

๓.ชาติอนุสรณญาณ ประมวลลงใน เหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก (อารมณ์ทั้งภายในและภายนอก) อย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ถ้าเกิดชาติอนุสรณญาณ เพราะการสะกดจิต จัดเป็นเหตุปัจจัยภายนอก แต่ถ้าเกิดชาติอนุสรณญาณ เพราะความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว จัดเป็นเหตุปัจจัยภายใน

เพราะฉะนั้น เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในงานวิจัยนี้ มีทั้งสิ้น ๓ ประการคือ เหตุปัจจัยภายใน เหตุปัจจัยภายนอก และเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ส่วนตัวอย่างของบุคคลที่ระลึกชาติได้ที่เกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ตามที่กล่าวข้างต้น จะนำไปแสดงไว้ในส่วนภาคผนวกต่อไป

๔.๓ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัวอย่างระลึกชาติได้

ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เมื่อบุคคลได้ยินได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากแหล่งข่าว เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ บุคคลผู้มีชื่อเสียง และจากคำบอกเล่าของผู้ที่น่าเชื่อถือ เป็นต้น ในฐานะของชาวพุทธก็อย่าพึ่งด่วนเชื่อในเรื่องที่น่าเชื่อถือได้ หรือด่วนปฏิเสธในเรื่องที่คิดว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ ดังเช่น เรื่องราวของบุคคลที่สามารถระลึกชาติได้ตามตัวอย่าง ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้แสดงไว้ในภาคผนวก (หน้า ๑๐๐) กล่าวคืออย่าพึ่งเชื่อหรือปฏิเสธ แต่ควรรับฟังไว้โดยใช้หลัก ๑๐ ประการ แห่งกาลามสูตร ในการตรวจสอบข้อมูลว่าควรเชื่อไม่ควรเชื่ออย่างไร หลัก ๑๐ ประการ มีดังนี้[๒๕]

๑. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
๒. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
๓. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
๔. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
๕. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
๖. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน
๗. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
๘. อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

---

[๒๕] องฺ.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

๙. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้
๑๐.อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

แต่เมื่อใด ได้รู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละ ธรรมเหล่านั้นเสีย. . .แต่เมื่อใด ได้รู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรมเหล่านี้ เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลเพื่อสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้น[๒๖]

เพราะฉะนั้น จากการศึกษาเรื่องราวของบุคคลที่ระลึกชาติได้ ตามที่ได้แสดงไว้ในภาคผนวกทั้งหมด จึงเห็นควรที่จะได้ทำการตรวจสอบ วิเคราะห์หาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติได้ โดยการวิเคราะห์ครั้งนี้ ก็จะยึดหลักแห่งเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ในพระไตรปิฎก อรรถกถาและทรรศนะของนักปราชญ์ตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น เป็นแนวทางแห่งการวิเคราะห์ และในการวิเคราะห์นี้ หากเรื่องราวของบุคคลที่ระลึกชาติได้มีลักษณะเหมือนกัน เช่น ตายโหง ใช้เหตุปัจจัยเดียวกันในการวิเคราะห์ และเป็นคนกลุ่มเดียวกัน เป็นต้น ก็จะได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ดังนี้

๔.๓.๑ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้

จากการศึกษาเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างที่ระลึกชาติได้ทั้งหมด มีบุคคลตัวอย่าง ๓ คน คือ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง และพระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ ซึ่งมีลักษณะการตาย เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ที่เหมือนกัน และเป็นคนกลุ่มเดียวกัน คือเป็นชาวไทย จึงขอนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ส่วนในขณะวิเคราะห์ถ้าพบบางแง่บางประเด็นที่แตกต่างกันและน่าสนใจ ก็จะนำไปวิเคราะห์โดยแยกเป็นรายบุคคล หลังจากการวิเคราะห์ร่วมกันเสร็จสิ้นแล้ว

---

[๒๖] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๖๒.

บุคคลทั้ง ๓ นี้ เมื่อตอนอายุ ๒-๓ ขวบ ได้เล่าการระลึกชาติได้ของตนให้บุคคลในครอบครัวฟัง และได้มีการพิสูจน์จากสมาชิกในครอบครัวเดิมของตนในชาติก่อน เช่น ถามถึงสาเหตุการตาย สิ่งของต่าง ๆ ที่ตนเองเคยใช้ ตลอดถึงอาหารที่ชอบกิน เป็นต้น ก็สามารถบอกทุกอย่างได้ จนครอบครัวเดิมของตน ยอมรับว่ากลับชาติมาเกิดใหม่จริง สำหรับการระลึกชาติได้ของบุคคลเหล่านี้ ประเด็นที่จะนำมาวิเคราะห์ เพื่อหาเหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาระลึกชาติก่อนได้นั้น ก็คือลักษณะการตาย ซึ่งการตายของพวกเขา ถ้าเป็นภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ตายโหง” หมายถึง ตายผิดธรรมดา เช่น ถูกฆ่าตาย อุบัติเหตุตาย (violent death)[๒๗] เป็นการตายก่อนวัยอันควร หรือตายก่อนสิ้นอายุขัย การตายในลักษณะนี้ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อกาลมรณะ” คือ การตายเพราะถูกกรรมเข้ามาตัดรอน เป็นสาเหตุประการหนึ่งแห่งการตายของคน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงสาเหตุแห่งการตายของคนมี ๔ ประการ คือ ตายเพราะสิ้นอายุขัย ตายเพราะสิ้นกรรม ตายเพราะสิ้นอายุและกรรมพร้อมกัน และตายเพราะถูกกรรมเข้ามาตัดรอน[๒๘]

เมื่อเอาเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้จากทรรศนะของนักปราชญ์ คือ จากทรรศนะของท่านอาจารย์เสถียร โพธินันทะ ที่ได้กล่าวไว้ว่า “เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในพระพุทธศาสนาที่นอกเหนือจาก “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ซึ่งเกิดจากอำนาจฌานสมาบัติแล้ว อีกอย่างก็คือ “ชาติอนุสรณญาณ” ซึ่งชาติอนุสรณญาณนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยประการใดประการหนึ่งใน ๒ ประการนี้ คือ

๑.เกิดจากอำนาจสะกดของคนอื่นหรือจากอำนาจบันดาลของผู้ที่มีกระแสจิตสูงกว่า บันดาลให้เป็นไป

๒. ความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว”[๒๙] มาเป็นหลักในการวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาระลึกชาติได้ ก็ทำให้ทราบว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาระลึกชาติก่อนได้นั้น ก็คือ “ชาติอนุสรณญาณ” ซึ่งเกิดขึ้นจากความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว เป็นการระลึกชาติโดยอาศัยเหตุปัจจัยภายใน (อารมณ์ภายใน) กล่าวคือ ครูบัวไข หล่อนาค (อดีตชาติของ ด.ช.ชนัย ชูมาลัย

---

[๒๗] มานิต มานิตเจริญ, **พจนานุกรมไทย** พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๘๓.

[๒๘] ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๓๙๕.

[๒๙] เสถียร โพธินันทะ, **เวียนว่ายตายเกิด**, หน้า ๔๔ - ๔๕.

วงศ์) ถูกยิงตาย ด.ช.สมเกียรติ ทนสูงเนิน (อดีตชาติของ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง) ตกต้นมะขามตาย และนายจันดี จินาวัน (อดีตชาติของพระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ) ถูกฆ่าตาย ซึ่งการตายของพวกเขาภาษาชาวบ้านเรียกกันว่า "ตายโหง" เป็นการตายที่ไม่ทันรู้ตัวว่าจะตาย การเตรียมตัวตายไม่มี ความอาลัยอาวรณ์ ความไม่อยากจะพรากจากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องผูกพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เช่น พ่อแม่ ลูกและเมีย เป็นต้น คงมีอยู่อย่างรุนแรง ทำให้เมื่อได้มาเกิดเป็นคนในชาติปัจจุบันจึงเกิด**ชาติอนุสรณญาณ** คือการระลึกชาติก่อนได้ ซึ่งชาติอนุสรณญาณนี้ ตามที่ท่านกล่าวเอาไว้ว่าเป็นญาณที่เกิดขึ้นกับปุถุชนคนธรรมดา กล่าวคือ ปุถุชนคนธรรมอาจจะมีชาติอนุสรณญาณได้ และการระลึกชาติด้วยชาติอนุสรณญาณนี้ จะระลึกได้ไม่เกิน ๒ ชาติ แต่ส่วนใหญ่แล้วระลึกได้มากเพียงชาติเดียว คือชาติที่แล้วเท่านั้น[๓๐] สำหรับการระลึกชาติได้ของพวกเขานี้ เป็นการระลึก ๒ ชาติ ๒ ชาติที่ว่า ก็คือ ชาติที่เกิดเป็นคน(เป็นครูบัวไข เด็กชายสมเกียรติ และนายจันดี) และชาติที่เกิดเป็นโอปปาติกะ คือชาติก่อนที่จะเกิดมาเป็นคนในชาติปัจจุบัน (คือก่อนที่จะเกิดมาเป็น ด.ช.ชนัย น.ส.สุดารัตน์ และพระเดชฤทธิ์)

อนึ่ง จากการวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาทั้งสามระลึกชาติได้ นอกเหนือจากจะมีลักษณะการตาย เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ที่เหมือนกัน และเป็นคนกลุ่มเดียวกัน คือเป็นชาวไทย ตามที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ไปแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบเรื่องราวบางแง่บางประเด็นที่น่าสนใจของพวกเขาทั้งสามอีก จึงใคร่ขอนำมาวิเคราะห์โดยแยกเป็นรายบุคคล ดังต่อไปนี้

ก) ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์

ตามคำบอกเล่าของ ด.ช.ชนัยที่ตอบคำถามของคุณประสิทธิ์ การุณยวณิช ที่ไปสัมภาษณ์แล้วถามว่า "แล้วหนูรู้จักชื่อเสียงตัวคนร้ายที่ยิงหนูไหม แล้วเวลาตายรู้สึกอย่างไรบ้าง ใจวูบไปเลยหรือเจ็บปวดสาหัสก่อนจะตาย หรือเหมือนหลับไปเฉย ๆ" ด.ช.ชนัย ตอบว่า "ไม่หรอกครับ คนยิงไม่รู้จักว่าเป็นใคร เพราะเขายิงผมข้างหลัง ไม่รู้ตัวเวลาตาย รู้สึกวิญญาณออกจากร่างแล้ว ผมยังมองเห็นตัวเองนอนอยู่บนถนน ขายังสั่นกระติก ๆ เลือดออกทางแผลถูกยิงตรงหัวไหลเลือดนองถนน" และอีกคำถามที่คุณประสิทธิ์ ถามว่า "เมื่อวิญญาณออกจากร่างแล้ว ล่องลอยไปอยู่ที่ไหน พบปะอะไรบ้าง หนูยังจำได้ไหม ก่อนจะกลับมาเกิดใหม่ มี

[๓๐] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๓.

ความรู้สึกอย่างไรบ้าง” ด.ช.ชนัย ตอบว่า “วิญญาณผมเร่ร่อนไปในที่ต่าง ๆ วนเวียนไปหลายแห่ง จะไปไหนบ้างเวลานี้ผมจำไม่ได้ ผมลืมไปหมดแล้วครับ”[๓๑]

จากคำบอกเล่าเหล่านี้ สิ่งที่ผู้วิจัยมีความสนใจ ก็คือคำว่า “วิญญาณ” ที่ ด.ช.ชนัย กล่าวถึง ซึ่งเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจคำ ๆ นี้ ก็เนื่องมาจากว่า คำ ๆ นี้ เป็นคำที่ชาวบ้านทั่วไปมักจะเรียกกันว่า “ผี” หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สัมภเวสี” และมีความเข้าใจว่า “ผี” หรือ “สัมภเวสี” นี้ ก็คือ วิญญาณของคนที่ตายไปแล้ว ยังไม่ได้ไปเกิดใหม่ กำลังรอเวลาที่จะไปเกิดใหม่อยู่ และจะต้องเป็นวิญญาณอยู่อย่างนี้จนครบ ๗ วัน เป็นเวลาอย่างน้อยจึงจะได้ไปเกิดใหม่ ซึ่งความเข้าใจอย่างนี้ เป็นความเข้าใจที่ผิดตามหลักความจริงในทางพระพุทธศาสนา เพราะคำว่า “วิญญาณ” ที่ด.ช.ชนัย กล่าวถึง และที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “ผี” หรือ“สัมภเวสี”นั้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “โอปปาติกะ” ซึ่งการเกิดเป็นโอปปาติกะนี้ ถือว่าเป็นการเกิดในชาติใหม่ ต่อจากชาติที่เกิดเป็นครูบัวไข และก่อนที่จะมาเกิดเป็น ด.ช.ชนัย แล้ว ดังคำที่อาจารย์พร รัตนสุวรรณ กล่าวไว้ว่า “ผีสาง นางไม้ เทวดา พรหม ตลอดทั้งพวกเปรต และอบายภูมิอื่น ๆ ทั้งหมด ทางพระพุทธศาสนารวมเรียกว่าพวกโอปปาติกะ ผู้ที่ตายไปเกิดเป็นโอปปาติกะนั้น ถือว่าเป็นชีวิตที่เกิดใหม่ ไม่ใช่เป็นชีวิตที่ยังไม่เกิด ความจริงเขาเกิดแล้ว คือเกิดเป็นโอปปาติกะ”[๓๒] และโอปปาติกะนี้ ก็จัดเป็นกำเนิดหนึ่งในสี่แห่งกำเนิดชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ตรัสแก่พระสารีบุตรว่า

> ดูก่อนสารีบุตร กำเนิดชีวิตมีอยู่ ๔ อย่าง คือ ๑. กำเนิดอัณฑชะ สัตว์ที่เกิดในไข่ ๒. กำเนิดชลาพุชะ สัตว์ที่เกิดในมดลูก ๓. กำเนิดสังเสทชะ สัตว์ที่เกิดในปลาเน่า ซากศพเน่า ขนมบูด น้ำครำ หรือเถ้าไคล และ ๔. กำเนิดโอปปาติกะ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก[๓๓]

เพราะฉะนั้น หลังจากที่ครูบัวไขตายแล้ว ก็ไปเกิดเป็นโอปปาติกะ ประเภทใดประเภทหนึ่งตามกำลังแห่งกรรมชั่วที่ตนได้ทำไว้ และจากคำบอกเล่าของ ด.ช.ชนัย ที่บอกแก่นางสวน (อดีตภรรยา) เมื่อเธอถามว่า “เกิดมาชาตินี้ จะเจ้าชู้มีเมียมากอีกไหม” ด.ช.ชนัย

---

[๓๑] ฐิตวณฺโณ ภิกฺขุ, **ตายแล้วไปไหน** พิมพ์ครั้งที่ ៩, หน้า ๖๒ - ๖๓.

[๓๒] พร รัตนสุวรรณ, **ผีและเทวดามีจริง** พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

[๓๓] ม.มู.(ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑ – ๑๕๒.

ตอบว่า "ฉันเข็ดแล้วไม่เอาอีก" แล้วเล่าให้นางสวนฟังว่า "เขาบังคับทำโทษให้ฉันแก้ผ้าหมดเหลือแต่ตัวเปล่าล่อนจ้อน เขาพาไปที่สระบัวกว้างใหญ่ เขาให้ฉันเดินลัดบุกฝ่าป่าดงเหมือนทำโทษที่ฉันเจ้าชู้มีเมียมาก ฉันได้รับความลำบากมาก กว่าจะเดินฝ่าดงบัวออกมาได้ เมื่อพ้นแล้วเขาก็ให้ใส่เสื้อผ้า มีคนมาประกบคุมตัวอยู่สองข้าง พาฉันให้เดินมาพักหนึ่งแล้ว เขาก็บอกว่า ให้ไปเกิดได้ เขาส่งได้แค่นี้ ฉันก็มาเกิดตามที่เขาสั่งที่เขาเกณฑ์ให้เกิด แล้วฉันก็หมดความรู้สึก"[๓๔]

ซึ่งจากคำบอกเล่านี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในชาตินี้ เขาได้รับผลแห่งกรรมชั่วโดยได้ไปเกิดในกำเนิดแห่งโอปปาติกะ ประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทนี้ คือ สัตว์นรกหรือเปรตบางจำพวก (รวมอสุรกายด้วย)[๓๕] ประเภทใดประเภทหนึ่งอย่างแน่นอน เพราะกรรมชั่วคือการล่วงละเมิดศีล ๕ ที่ครูบัวไขได้ประพฤติในขณะที่มีชีวิตอยู่ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในจูฬกัมมวิภังคสูตรว่า "คนที่มีอายุสั้น ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบฆ่าสัตว์ด้วยผลแห่งกรรมชั่วนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก"[๓๖] (อบาย ทุคติ วินิบาต นรก มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งตามนัยแห่งอรรถกถาว่า ติรัจฉานภูมิ อสุรกายภูมิ เปตติวิสัยภูมิ นิรยภูมิ)[๓๗]

ข) นางสาวสุดารัตน์ สนั่นเมือง

จากการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง ระลึกชาติได้ ผู้วิจัยยังพบประเด็นที่น่าสนใจเป็นพิเศษ ในชาติที่เกิดเป็นโอปปาติกะ ก่อนที่จะมาเกิดเป็น น.ส.สุดารัตน์ ในชาติปัจจุบันอยู่อีก ๒ ประเด็น จึงเห็นควรที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อไป

ประเด็นแรก ตามเรื่องราวการระลึกชาติที่ได้กล่าวข้างต้น ตอนที่คุณตารัง ทนสูงเนิน ได้เล่าว่า "หลังจากเจ้าเอสตายแล้ว ได้นำศพไปเผาที่วัดป่าวิเวกธรรม รุ่งขึ้นก็พากันเก็บ

---

[๓๔] ฐิตวณฺโณ ภิกฺขุ, **ตายแล้วไปไหน** พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๖๑ – ๖๒.

[๓๕] พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๐.

[๓๖] ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๙๐/๓๕๐.

[๓๗] ฟื้น ดอกบัว, **แนวความคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏ : การเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

อัฐิเพื่อนำไปทำบุญต่อที่บ้านกุดยม ก่อนออกจากวัดได้เรียกวิญญาณเจ้าเอส (โอปปาติกะ)ให้กลับบ้านด้วย เมื่อเดินทางถึง บ.ข.ส.ชุมแพ ก็เป็นเวลาเกือบเที่ยง ทั้งหมดจึงพากันรับประทานอาหารที่นี่ หลังจากรับประทานเสร็จก็ขึ้นรถ โดยลืมเรียกวิญญาณเจ้าเอสให้กลับบ้านด้วย” จากคำบอกเล่านี้ แสดงให้เห็นว่าระหว่างโลกมนุษย์ (ภพภูมิของมนุษย์) กับโลกแห่งโอปปาติกะ (ภพภูมิของโอปปาติกะ) บางประเภท เช่น เทวดาบางเหล่า หรือเปตรและอสุรกายบางจำพวกสามารถสื่อสารติดต่อกันได้ กล่าวคืออยู่ในฐานะที่ติดต่อกันได้ ดังเช่นการที่ชาวพุทธเราทำทานในโลกนี้แล้วอุทิศไปให้ญาติสายโลหิตที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งอยู่ในโลกอื่น ถ้าหากว่าญาติเหล่านั้นอยู่ในฐานะที่รับได้ ทานที่อุทิศไปให้นี้ก็สำเร็จแก่เขา แต่ถ้าหากไม่อยู่ในฐานะที่รับได้ ทานที่อุทิศไปนี้ก็ไม่สำเร็จแก่เขา ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเรื่องฐานะและอัฏฐานะแก่ชาณุสโสณิพราหมณ์มีใจความว่า

> พราหมณ์ บุคคลบางคนเป็นผู้ฆ่าสัตว์...เป็นมิจฉาทิฏฐิ หลังจากตายแล้ว เขาไปเกิดในนรก...เขาไปเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน... พราหมณ์ ภูมิที่ทานไม่สำเร็จแก่สัตว์ผู้ดำรงอยู่ นี้แลเป็นอัฏฐานะ พราหมณ์ บุคคลบางคนเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์... เป็นสัมมาทิฏฐิ หลังจากตาย...เขาไปเกิดเป็นมนุษย์...เขาไปเกิดเป็นเทวดา...พราหมณ์ ภูมิที่ทานไม่สำเร็จแก่สัตว์ผู้ดำรงอยู่ นี้แลเป็นอัฏฐานะ... พราหมณ์ บุคคลบางคนเป็นผู้ฆ่าสัตว์...เป็นมิจฉาทิฏฐิ หลังจากตายแล้ว เขาไปเกิดในภูมิแห่งเปรต...เลี้ยงอัตภาพดำรงอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้นด้วยปัตติทานมัยกุศล จากมนุษยโลกนี้ ที่มิตร อำมาตย์ หรือญาติสายโลหิตของตนอุทิศให้...พราหมณ์ ภูมิที่ทานสำเร็จแก่สัตว์ผู้ดำรงอยู่ นี้แลเป็นฐานะ[๓๘]

ซึ่งการที่โลกมนุษย์สามารถติดต่อกับโลกแห่งโอปปาติกะ คือ เปตรหรืออสุรกายบางประเภทได้นี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โลกทั้งสองนี้อยู่ใกล้กันเหมือนกับประเทศไทยที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ติดกับประเทศพม่า ลาว เขมร เป็นต้น จึงทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันง่ายกว่าประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไป

ประเด็นที่สอง ซึ่งสืบต่อจากประเด็นแรกที่ผู้วิจัยสนใจก็คือ หลังจากที่วิญญาณเจ้าเอส (โอปปาติกะ) รู้ว่าตนเองพลัดหลงกับคณะที่มีคุณตารัง ทนสูงเนิน เป็นหัวหน้าแล้ว จึงออกตามหา เมื่อเจอใครก็ถามว่า ทางไปบ้านกุดยมไปทางไหน ? แต่ก็ไม่มีใครสนใจ เดินวน

---

[๓๘] องฺ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๗/๓๒๕-๓๒๖.

ไปวนมาภายใน บ.ข.ส.ชุมแพ ประมาณ ๑ ชั่วโมง จนกระทั่งพบกับคุณแม่สมบัติ (แม่ในชาติปัจจุบัน) ที่กำลังจะขึ้นรถสองแถวกลับบ้าน แล้วคุณแม่สมบัติเหลือบมาเห็นตน จึงพูดขึ้นว่า "ไปอยู่กับแม่นะ ที่บ้านแม่มีขนมให้กินเยอะ" แต่วิญญาณเจ้าเอสปฏิเสธว่า "ไม่ไป ผมจะไปบ้านกุดยม" แล้วต่อจากนั้น วิญญาณเจ้าเอสก็มีความรู้สึกว่าดับวูบไป ซึ่งเมื่อ น.ส.สุดารัตน์ (หนุ่ย) เล่าถึงตรงนี้ ผู้วิจัยได้ถามคุณแม่สมบัติถึงเหตุการณ์ตอนนี้ว่า ได้ชวนเจ้าเอสมาอยู่ด้วยจริงหรือ คุณแม่สมบัติได้ตอบว่า "วันที่ไปซื้อของที่ บ.ข.ส.ชุมแพ ไม่ว่าวันไหน แม่ก็ไม่เคยชวนเด็กผู้ชาย หรือใครมาอยู่ด้วยเลย" ซึ่งเหตุการณ์ตอนนี้ เป็นเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจและสงสัยว่าทำไมวิญญาณเจ้าเอส จึงรู้ว่าคุณแม่สมบัติชวนมาอยู่ด้วย แต่คุณแม่สมบัติบอกว่าไม่รู้และไม่เคยชวนใครมาอยู่ด้วย ซึ่งในเรื่องนี้เมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าก็พบคำตอบจาก พระเทพวรคุณ เจ้าคณะภาค ๘ เจ้าอาวาสวัดป่าแสงอรุณ ที่ท่านได้เคยไปสัมภาษณ์และพิสูจน์เรื่องราวการระลึกชาติของหนุ่ย แล้วท่านได้แสดงทรรศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า

ที่เป็นเช่นนี้ น่าจะเป็นเพราะผลกรรมฝ่ายดี ที่แม่ลูกทั้งสอง รวมไปถึงพ่อที่บ้านด้วยได้เคยร่วมสร้างบุญกุศลด้วยกันมา ถึงเวลาที่จะมาเกิดร่วมกัน จึงทำให้เกิดความคิดผูกพันรักใคร่เสน่หาเกิดขึ้นในจิตวิญญาณของเจ้าเอส โดยแรงแห่งกรรมอันเป็นธรรมชาติ คล้ายกับรู้สึกว่า แม่เป็นผู้ออกปากชักชวนให้ไปอยู่ด้วย[๓๙]

ค) พระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ

หลังจากที่ได้วิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้พระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ ระลึกชาติได้ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วนั้น ทำให้ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนมากเป็นพิเศษ ประเด็นที่ว่าก็คือ ความฝันของนางประหยัด อิ๋นอ้อย (โยมแม่ของพระเดชฤทธิ์) ที่นางได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าก่อนที่จะตั้งครรภ์พระเดชฤทธิ์ได้ฝันว่า "มีเด็กผู้ชายคนหนึ่ง ผิวขาว นุ่งกางเกงตัวเดียว ไม่สวมเสื้อมาขออยู่ด้วย และได้ฝันเช่นนี้อีกเป็นเวลา ๓ คืน ติดต่อกัน" ซึ่งเมื่อนำความฝันของนางประหยัดมาวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าจะเกิดจากเหตุปัจจัย ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เกิดจากอำนาจแห่งกรรมที่บุคคลทั้งสอง คือ นางประหยัดและลูกที่จะมาเกิด (พระเดชฤทธิ์) ได้เคยกระทำร่วมกัน เพราะอำนาจแห่งกรรมนี้ เป็น ๑ ใน ๔ แห่ง

---

[๓๙] สุเมโธ ภิกฺขุ, **อดีตเป็นชาย หลังตายแล้วเกิดเป็นหญิง**, (ขอนแก่น : หจก.ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

สาเหตุที่ทำให้บุคคลฝัน ดังที่ปรากฏในคัมภีร์สัทธัมมปัชโชติกา อรรถกถาของขุททกนิกาย มหานิทเทส ที่แสดงสาเหตุของความฝันไว้ว่ามี ๔ ประการ คือ[๔๐]

๑. ธาตุกำเริบ (ธาตุกฺโขภ) คือ อาการที่ร่างกายมีความผิดปรกติจากธรรมดา กินมาก ทำให้อาหารย่อยไม่ทัน เวลานอนทำให้หลับไม่สนิท จึงทำให้ฝันไปต่าง ๆ นานา เช่น ฝันว่าตกจากภูเขา เหาะไปบนอากาศ ถูกสัตว์ร้ายไล่ตาม ความฝันประเภทนี้เป็นอิทธิพลทางร่างกาย

๒. จิตนิวรณ์ (อนุภูตปุพฺพ) คือ การที่จิตใจยังวิตกกังวลถึงเรื่องที่เคยได้เห็น ได้ฟัง แล้วเก็บมาฝัน

๓. เทพสังหรณ์ (เทวโตปสํหรณ) คือ เทวดาดลใจให้ฝันเห็นเป็นสิ่งต่าง ๆ มีทั้งเหตุร้ายและดี

๔. บุพนิมิต (ปุพฺพนิมิตฺต) คือบุญ (กุศล) และบาป (อกุศล) ที่ได้สั่งสมไว้ในอดีต จะบันดาลให้ฝันเห็นเหตุดีและเหตุร้าย

ในสาเหตุของความฝันทั้ง ๔ ประการนี้ บุพนิมิตเป็นเรื่องจริง ควรเชื่อได้ ถ้าฝันดีก็เป็นดีจริง ๆ (ดังความฝันของนางประหยัด) ถ้าฝันร้ายก็เป็นร้ายจริง ๆ ส่วนธาตุกำเริบกับจิตนิวรณ์ไม่แน่นอน จะเชื่อว่าเป็นจริงไม่ได้ และเทพสังหรณ์ก็เชื่อได้บ้าง เชื่อไม่ได้บ้าง เพราะถ้าเทวดามีความรักหวังประโยชน์ก็บอกจริง แต่ถ้าเทวดาเกลียดชัง ก็หลอกลวงได้[๔๑]

ประการที่ ๒ เกิดจากการที่โอปปาติกะต้องการจะติดต่อกับนางประหยัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะขอมาเกิดเป็นลูก จึงมาเข้าฝันเพื่อบอกให้นางประหยัดได้ทราบล่วงหน้า ซึ่งการเข้าฝันนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่โอปปาติกะใช้ติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในโลกมนุษย์ นอกเหนือไปจากการปรากฏตัวให้เห็น

๔.๓.๒ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ นายแพทย์ชินโอสถ หัศบำเรอ ระลึกชาติได้

จากเรื่องราวการระลึกชาติที่คุณหมอชินเล่าว่า "ได้รับเชิญให้ไปดูงานที่ประเทศเชคโกสโลวาเกีย. . .และได้ใช้เวลาส่วนหนึ่งทำสมาธิในโรงแรม ขณะที่จิตสงบอยู่ในสมาธิภาพนิมิตได้ปรากฏขึ้นมา เห็นอดีตชาติของตนเป็นชาวยุโรปมีหนวดเครา กำลังเล่นไวโอลินอย่างคล่องแคล่วเพลิดเพลิน จากนั้นก็มีภาพนิมิตอีกภาพหนึ่งปรากฏให้เห็นต่อมา เห็น

---

[๔๐] ขุ.ม.อ. (ไทย) ๖๖/๔๒๙.

[๔๑] มานพ นักการเรียน, **พุทธทำนายและโลกพระศรีอาริย์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๕-๗.

อดีตชาติของตนเป็นซินแสจีนมีหนวดเครา กำลังยุ่งอยู่กับการปรุงยา" ตลอดถึงจากประวัติของคุณหมอชิน ที่มีความสนใจในการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัย ที่ทำให้คุณหมอระลึกชาติได้ว่าเกิดจาก "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ" เพราะปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ เป็นญาณที่เกิดขึ้นจากการบำเพ็ญเพียรทางจิต จนตั้งมั่นเป็นสมาธิในระดับจตุตถฌาน ซึ่งจากศึกษาทำให้ทราบว่า ใครก็ตามที่เจริญสมาธิจนถึงขั้นจตุตถฌานก็สามารถน้อมจิตไปเพื่อให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า "ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก"[๔๒] และที่พระอุปติสสเถระได้อรรถาธิบายไว้ว่า "บุคคลผู้เข้าถึงฌานที่สี่มีในกสิณ ๘ และกสิณ ๒ เป็นผู้สามารถทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณได้"[๔๓] และที่ท่านกล่าวไว้อีกว่า "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณมีอยู่ ๓ ชนิด คือ การระลึกได้หลายชาติ การระลึกได้โดยกำเนิด และการระลึกได้โดยการปฏิบัติ"[๔๔]

เพราะฉะนั้น ด้วยหลักฐานการระลึกชาติที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา จึงทำให้สามารถวิเคราะห์เหตุปัจจัย ที่ทำให้คุณหมอชินระลึกชาติได้ว่าเกิดจาก "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ" อันเป็นเหตุปัจจัยภายใน ที่เกิดขึ้นจากการบำเพ็ญเพียรทางจิต จนจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิในขั้นจตุตถฌานนั่นเอง

อนึ่ง จากเรื่องราวที่คุณหมอเล่าก่อนที่จะระลึกชาติได้ มีสองเรื่องที่สะดุดใจผู้วิจัยสองเรื่องที่ว่าก็คือ การที่สามารถเล่นไวโอลีนได้ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเล่นดนตรีมาก่อน ตลอดทั้งสามารถฟังภาษาจีนออกและพูดภาษาจีนกับคนจีนได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเรียนภาษาจีนมาก่อน มารู้จักภาษาจีน ก็ตอนที่ได้ไปเมืองจีน ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้ ทำความประหลาดใจให้กับคุณหมอเป็นอย่างมาก ดังนั้น เรื่องทั้งสองนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรที่จะได้นำมาวิเคราะห์หาเหตุปัจจัย ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรด้วยเช่นกัน

สำหรับเรื่องทั้งสองที่เกิดขึ้นนี้ ในทรรศนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่า เกิดขึ้นเพราะอำนาจแห่ง "วาสนา" หมายถึง ลักษณะประจำตัวที่แต่ละคนได้สั่งสมอบรมมาจนเคยชิน[๔๕]

---

[๔๒] ม.มู.(ไทย) ๑๒/๒๑๒/๒๒๒.

[๔๓] พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, **วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, หน้า ๒๐๕.

[๔๔] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๐๕ – ๒๐๖.

[๔๕] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **เมืองไทยจะวิกฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๕๒.

ในอดีตชาติหลายภพหลายชาติสืบต่อสัมพันธ์มายังปัจจุบันชาติ ซึ่งวาสนานี้ ก็คือ "วิบาก" หรือผลของกรรมเก่า ที่มีอิทธิพลต่อกรรมใหม่ กล่าวคือ จะทำให้บุคคลแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเดิม ที่ตนเคยกระทำมาแล้วจนเคยชินแต่อดีตชาติในปัจจุบันชาติ ดังพฤติกรรมของคุณหมอที่เล่าว่า

> วันหนึ่งขณะเดินออกจากบ้านได้ยินเสียงเพลงคลาสสิค บรรเลงด้วยไวโอลินดังมาจากวิทยุ เสียงเพลงสะกดให้หมอชินหยุดฟังด้วยความตั้งใจ และเกิดความรู้สึกขึ้นมาทันทีว่า เพลงอย่างนี้ตนก็เล่นได้ ทั้งที่ไม่เคยเล่นดนตรีมาก่อนเลย แรงบันดาลใจทำให้หมอชินไปซื้อไวโอลินที่เวิ้งนาครเขษม กลับมาถึงบ้านก็ขึ้นสายเล่นเพลงคลาสสิคได้เหมือนอย่างที่ได้ฟังมา สร้างความประหลาดใจให้กับตัวเอง และไม่เข้าใจว่าทำไมตนจึงเล่นได้ และครั้งหนึ่งหมอชินได้รับเชิญให้ไปดูงานที่ประเทศจีน พร้อมกับคณะแพทย์ไทยจำนวนหนึ่ง เมื่อเดินทางถึงประเทศจีนมีล่ามมาต้อนรับ ขณะที่ล่ามสนทนาภาษาจีนกันอยู่หมอชินฟังภาษาจีนรู้เรื่องและคิดว่าตนก็พูดได้ จึงพูดจีนโต้ตอบไป สร้างความอัศจรรย์ให้กับคณะล่ามและเพื่อนหมอที่เดินทางไปดูงาน เพราะสำเนียงจีนที่หมอชินพูดนั้น เป็นสำเนียงที่คนจีนพูดกัน หมอชินก็แปลกใจว่าเหตุใดตนจึงฟังและพูดจีนได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเรียนภาษาจีนมาก่อน และมารู้เรื่องภาษาจีนเอาที่ประเทศจีนนี่เอง

ซึ่งพฤติกรรมของคุณหมอที่เล่นไวโอลีนได้ โดยที่ไม่เคยเล่นดนตรีมาก่อน และฟังพูดภาษาจีนได้ ทั้งที่ไม่เคยเรียนภาษาจีนมาก่อน ก็เพราะชาติก่อนเคยเกิดเป็นชาวยุโรปที่มีความสามารถในการเล่นไวโอลิน และที่ฟังพูดจีนได้ก็เพราะเคยเกิดเป็นคนจีนในชาติก่อน ซึ่งทราบได้จากคำบอกเล่าของคุณหมอ ตอนที่ระลึกชาติได้ว่า "ขณะที่จิตสงบอยู่ในสมาธิภาพนิมิตได้ปรากฏขึ้นมา เห็นอดีตชาติของตนเป็นชาวยุโรปมีหนวดเครา กำลังเล่นไวโอลินอย่างคล่องแคล่วเพลิดเพลิน จากนั้นก็มีภาพนิมิตอีกภาพหนึ่งปรากฏให้เห็นต่อมา เห็นอดีตชาติของตนเป็นซินแสจีนมีหนวดเครา กำลังยุ่งอยู่กับการปรุงยา"

เพราะฉะนั้น เหตุปัจจัยที่ทำให้คุณหมอเล่นไวโอลินได้ และฟังพูดจีนได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่เล่นดนตรีและไม่เคยเรียนภาษาจีนมาก่อน ก็คืออำนาจของ "วาสนา" และวาสนานี้คน

ทั่วไปหรือแม้แต่พระอรหันต์ก็ละไม่ได้ มีแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ที่ทรงละวาสนาพร้อมกับกิเลสทั้งปวงได้ พระอรหันต์นั้นละได้เฉพาะกิเลสเท่านั้น ไม่สามารถละวาสนาได้[๔๖]

๔.๓.๓ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ ลีนา – แมรี่ โปรแมน ระลึกชาติได้

จากเรื่องราวการระลึกชาติของลีนา – แมรี่ โปรแมน เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แล้วโดยอาศัยเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในทรรศนะของนักปราชญ์ คือ ทรรศนะของ ดร.เอียน สตีเวนสัน มีความเห็นว่าน่าจะเกิดจากเหตุปัจจัย ๒ อย่าง คือ เหตุปัจจัยภายในและภายนอก เหตุปัจจัยภายใน คือ ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง โดยวิเคราะห์จากเรื่องราวที่เธอเล่าว่า "ในปี ค.ศ.๑๙๘๙ วันหนึ่งขณะที่โบรแมนและสามีขับรถอยู่บนถนนเล็ก ๆ สายหนึ่งพอขับมาถึงด่านตรวจของทหาร สภาวะขณะนั้น ก็แวบเข้ามาเกิดปฏิกิริยาขึ้นในความทรงจำจนเธอร้องออกมาว่า ตรงนี้แหละ !" คำว่า "ตรงนี้แหละ !" หมายถึง ในขณะที่รถแล่นมาถึงด่านตรวจของทหาร เธอก็เริ่มระลึกเหตุการณ์ในชาติก่อนได้ เพียงแต่ยังไม่สามารถบรรยายออกมาเป็นคำพูดได้ คล้ายกับว่าเหตุการณ์ที่ระลึกได้นั้น ยังขาดความชัดเจน

ซึ่งต่อมาภายหลัง เธอจึงเล่าเรื่องเหตุการณ์ในชาติก่อน ที่เธอระลึกได้ในขณะที่เธอกับสามีขับรถมาถึงด่านตรวจของทหารในวันนั้นว่า "ฉันรู้สึกได้ว่าตัวเองได้เดินเข้าไปในอุโมงค์อันมืดมิดและน่ากลัว ฉันยังมองเห็นตัวเองเดินทางมาถึงพร้อมกับรถของหน่วยกาชาด (Red Cross) และยังรู้ได้ว่าตัวเองเสียชีวิตที่ค่ายกักกันเชลย ครั้งแรกฉันเข้าใจว่าเป็นดาชัว (Dachau) ต่อมาจึงทราบว่าที่แท้เป็นบูเชนวอลด์ (Buchenwald) ตอนนั้นฉันมีลูกสองคนซึ่งพวกเขาได้หายสาบสูญไปในเหตุการณ์ พอรถเราเลยไปอีกราว ๑๐๐ เมตร ฉันมีความรู้สึกเสียใจ เมื่อหยิบกระจกขึ้นมาส่อง พบว่าเครื่องสำอางเลอะเทอะเพราะคราบน้ำตา ฉันพยายามตั้งสติเพื่อจะเขียนปากใหม่ แต่แล้วก็เหลือบไปเห็นรอยแผลเป็นสีขาวเล็ก ๆ บนแก้มอย่างชัดเจน" ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงที่ทำให้เธอระลึกชาติได้ ก็คือ การที่เธอต้องพลัดพรากจากลูกทั้งสองคน ที่ค่ายกักกันเชลยแห่งนี้

แต่การระลึกชาติในครั้งนี้ เธอยังไม่สามารถระลึกได้ทั้งหมด เพราะยังมีความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง อีก ๒ เรื่อง ที่เธอได้ทราบเมื่อได้รับการสะกดจิต ทั้งสองเรื่องก็คือ การที่

---

[๔๖] เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, หน้า ๙๘.

เธอต้องตกเป็นภรรยาลับของนายพลโคช และการถูกทารุณกรรมอย่างแสนสาหัสจากพวกนา-ซี จากคำบอกเล่าจากปากของเธอในขณะที่ถูกสะกดจิตว่า "ชาติก่อนเธอเป็นหญิงสาวชาวยิว ชื่อแอนนา-แมรี่ เคลเลอร์แมน (ANNA – MARIE KELLERMAN) ได้แต่งงานอยู่กินกับนักดนตรีคนหนึ่ง และได้เป็นแม่ของลูกสองคนที่ชื่อไนมา (NAIMA) และไฮนซ์ (HEINZ) ในขณะนั้น เธอยังตกเป็นภรรยาลับของพลเอกโคช (KOCH) อาศัยอยู่ ณ บูเชนวอลด์ ระหว่างสงครามเมื่อกองกำลังนาซีแผ่อิทธิพลไปทั่ว ในที่สุดลูกของเธอทั้งสองก็ต้องพลัดพรากจากกันไปคนละทิศคนละทาง ส่วนเธอเองถูกทารุณกรรมจากพวกเยอรมันอย่างแสนสาหัส"

เพราะฉะนั้น เหตุปัจจัยที่ทำให้ ลีน่า – แมรี่ โปรแมน ระลึกชาติได้ ตามทรรศนะของนักปราชญ์ คือ ดร.เอียน สตีเวนสัน ได้แก่ ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง ซึ่งจัดเป็นเหตุปัจจัยภายใน และการสะกดจิต ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยภายนอก แต่ว่า จากการวิเคราะห์เรื่องการระลึกชาติของเธอ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกเหนือจาก เหตุปัจจัยทั้ง ๒ อย่างนี้แล้ว ยังมีเหตุปัจจัยอีกอย่าง ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยภายนอกที่ทำให้เธอระลึกชาติได้ เหตุปัจจัยที่ว่า ก็คือ การได้กลับมาพบเห็นสถานที่เกิดเหตุ ที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงในชาติก่อนอีกครั้งในชาติปัจจุบัน ดังเรื่องราวที่เธอเล่าว่า "พอขับมาถึงด่านตรวจของทหาร สภาวะขณะนั้น ก็แวบเข้ามาเกิดปฏิกิริยาขึ้นในความทรงจำ จนเธอร้องออกมาว่า ตรงนี้แหละ !" กล่าวคือ เธอเริ่มระลึกชาติได้ เมื่อขับรถมาถึงด่านตรวจของทหาร ซึ่งในชาติก่อนก็คือค่ายกักกันเชลยมีชื่อว่า "บูเชนวอลด์"

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้ลีน่า – แมรี่ โปรแมน ระลึกชาติได้ มีอยู่ ๓ อย่าง คือ

๑. ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง (เหตุปัจจัยภายใน)

๒. การสะกดจิต (เหตุปัจจัยภายนอก)

๓. การได้กลับมาพบเห็นสถานที่เกิดเหตุ ที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงอีกครั้งในชาติปัจจุบัน (เหตุปัจจัยภายนอก)

๔.๓.๔ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ เด็กชายเจอเรมี แอนเดอร์สัน ระลึกชาติได้

จากการศึกษาเรื่องราวการระลึกชาติของ เด็กชายเจอเรมี แอนเดอร์สัน ทำให้สามารถวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้เขาระลึกชาติได้ โดยในทรรศนะของอาจารย์เสถียร โพธินันทะ ได้กล่าวไว้ว่า การระลึกชาติได้นอกจาก "ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ" แล้ว อีกอย่าง

หนึ่งก็คือ "ชาติอนุสรณญาณ" ที่เกิดจากการสะกดจิต และเกิดจากความประทับใจในอารมณ์เก่าอย่างรุนแรง"[๔๗] ในกรณีของเด็กชายเจอเรมี แอนเดอร์สัน ที่ระลึกชาติได้นี้ จัดเป็นการระลึกชาติได้ด้วยอำนาจแห่ง "ชาติอนุสรณญาณ" ที่เกิดจากความประทับใจในอารมณ์เก่าอย่างรุนแรง เป็นการระลึกชาติได้ที่เกิดจากเหตุปัจจัยภายใน โดยวิเคราะห์จากคำสนทนาของเจอเรมี (ชาติก่อนคือจิมมี) กับคุณปู่ว่า "ปู่รู้ไหมตอนหนูปวดหลัง หลังของหนูถูกกระแทกอย่างแรงจนหนูตาย"

ในเรื่องการระลึกชาติได้ของเจอเรมีนี้ ได้มีการพิสูจน์โดยได้นำเขาไปยังสถานที่เกิดอุบัติเหตุ ซึ่งเขาได้อธิบายเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างละเอียด ตามคำที่เขาเล่าว่า "ตอนเกิดอุบัติเหตุ ร่างของเขากระเด็นออกมาจากรถราวกับลูกระเบิด ตกลงมากระแทกพื้นอย่างแรง จึงทำให้เขาขาดใจตาย" และอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า น่าจะเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เจอเรมีระลึกชาติได้ เหตุปัจจัยที่ว่าก็คือ การได้กลับมาเกิดใหม่อีกครั้งในครอบครัวเดิม โดยจากประวัติของเจอเรมีกล่าวไว้ว่า "เขาเริ่มระลึกชาติได้เมื่ออายุ ๒ ขวบ โดยเขาได้บอกกับนางแนนซี่ แอนเดอร์สันว่า เขาคือจิมมีลูกชายของนางกลับชาติมาเกิด แต่นางไม่เชื่อจึงไม่สนใจ"

สำหรับเหตุผลที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การได้กลับมาเกิดใหม่อีกครั้งในครอบครัวเดิม เป็นเหตุปัจจัยให้ระลึกชาติได้นั้น ก็คือ เมื่อได้กลับมาอยู่ในครอบครัวเดิม ได้มาอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดิมที่ตนเองเคยอยู่มา เป็นสิ่งแวดล้อมที่ตนเองคุ้นเคยไม่ว่าจะเป็นบุคคล และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบกาย ก็จะทำให้เกิดระลึกนึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นกับตนเองได้ และในกรณีของเจอเรมีนี้ ระยะเวลาระหว่างชาติก่อนกับชาติปัจจุบันของเขาห่างกันเพียง ๘ ปี (จิมมีตาย ค.ศ.๑๙๖๗ ส่วนเจอเรมีเกิด ค.ศ.๑๙๗๕) เมื่อเขาได้กลับมาเกิดใหม่ในครอบครัวเดิม ได้อยู่กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมเดิมที่ตนคุ้นเคย จึงน่าที่จะเป็นเหตุปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เขาระลึกชาติก่อนได้

เพราะฉะนั้น เหตุปัจจัยที่ทำให้เจอเรมีระลึกชาติได้ จึงมี ๒ อย่าง คือ

๑. ชาติอนุสรณญาณ ที่เกิดจากความประทับใจในอารมณ์เก่าอย่างรุนแรง (เหตุปัจจัยภายใน)
๒. การได้กลับมาเกิดใหม่อีกครั้งในครอบครัวเดิม (เหตุปัจจัยภายนอก)

---

[๔๗] เสถียร โพธินันทะ, **เวียนว่ายตายเกิด**, หน้า ๔๔ - ๔๕.

๔.๓.๕ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ บอนนี บราวน์ ระลึกชาติได้

จากเรื่องราวของบอนนี บราวน์ ที่ระลึกชาติได้เพราะเหตุปัจจัยภายนอกคือการสะกดจิต ซึ่งเหตุปัจจัยนี้ตรงกับทรรศนะของอาจารย์เสถียร โพธินันทะ และดร.เอียน สตีเวนสัน การสะกดจิตนี้เป็นวิธีการที่ชาวตะวันตกใช้เป็นเครื่องมือ ในการค้นคว้าเรื่องราวในอดีตชาติกันอย่างกว้างขวาง โดยมีจุดประสงค์เพื่อพิสูจน์ทฤษฎีการเวียนว่ายตายเกิด ที่นอกเหนือไปจากการสะกดจิตเพื่อบำบัดรักษาโรค เพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า จิตของคนเราอย่างน้อยแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ จิตใต้สำนึกและจิตสำนึก จิตใต้สำนึกมีหน้าที่เก็บเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผ่านมาในอดีตไว้โดยเฉพาะเรื่องเด่นที่กระทบใจหรือที่คุ้นเคย ส่วนจิตสำนึกมีหน้าที่ในการนึกคิดจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน[๔๘]

สำหรับวิธีการสะกดจิตนั้น ก็จะเริ่มจากการที่ผู้สะกดโน้มนำให้ผู้ถูกสะกดจิตเข้าถึงความสงบและให้ระลึกย้อนอดีตของตน ให้ลึกลงไปนับจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาไม่นานจนถึงวัยเยาว์ เป็นต้นว่าเริ่มเข้าโรงเรียนที่ไหน ครูประจำชั้นชื่ออะไร ใครเป็นเพื่อนรัก ชอบของเล่นอะไร ผู้ถูกสะกดจะอยู่ในภวังค์ มีลักษณะครึ่งหลับครึ่งตื่น ความจำที่ถูกโน้มนำไปให้คิดถึงอดีตอันยาวไกล จะช่วยให้นำข้อมูลที่เก็บไว้ในระดับจิตใต้สำนึก ที่ปกติจะจำไม่ได้ ผุดขึ้นมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งให้ผู้ถูกสะกดจิตทำความรู้สึก ขณะที่ตนอยู่ในครรภ์มารดา และจากนั้นก็ถึงช่วงสำคัญที่ผู้สะกดจิตจะถามผู้ถูกสะกดจิตว่า ก่อนที่จะมาอยู่ในครรภ์มารดาคุณเป็นใคร มาจากไหน[๔๙] ดังเช่น เรื่องราวของบอนนี บราวน์ ที่เธอได้เล่าในขณะที่ถูกสะกดจิต ซึ่งเหตุปัจจัยที่ทำให้เธอระลึกชาติได้ คือการสะกดจิต ผู้วิจัยคงไม่ต้องวิเคราะห์ เพราะทราบได้จากเรื่องราวของเธอแล้ว แต่สิ่งที่ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการสะกดจิต เพื่อให้เกิดการระลึกชาติได้นี้ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเรื่องราวการระลึกชาติของบุคคลต่าง ๆ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาในกรณีที่ระลึกชาติได้เพราะการสะกดจิต ทำให้ได้ข้อสังเกตอย่างใหญ่ ๆ อยู่ ๕ ประการ คือ

ข้อสังเกตประการที่ ๑ บุคคลต่าง ๆ ที่ระลึกชาติได้เพราะการสะกดจิตนั้น ส่วนใหญ่ในชาติก่อนมักจะเป็นผู้ที่ตายผิดธรรมชาติ เช่น ถูกฆ่าตาย ฆ่าตัวตาย ตายเพราะอุบัติเหตุ ถูกทรมานจนตาย ตรอมใจตาย ตายเพราะโรคระบาด (ตายหมู่) เป็นต้น ดังที่ได้มีนักจิตบำบัด

---

[๔๘] พระชาญชัย อธิปัญโญ, **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, หน้า ๒๐.

[๔๙] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๐ – ๒๑.

ชาวตะวันตก ได้ศึกษาวิจัยการระลึกชาติด้วยการสะกดจิต จากกลุ่มอาสาสมัครที่เข้ารับการสะกดจิต แล้วได้บันทึกเป็นหลักฐานไว้ว่า

โดยมากผู้ถูกสะกดจิตจะระลึกย้อนกลับไปกลับมาในช่วงระยะเวลาในอดีตนั้นแล้ว ก็หยุดลงที่จุดสำคัญ ๆ ซึ่งบางครั้งเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขสันต์ มีเหตุการณ์น่ายินดีในอดีต ซึ่งเนื้อหาของเหตุการณ์นั้น มีพลังมากพอที่จะดึงเอาจิตใต้สำนึกที่กำลังล่องลอยอยู่ให้หยุดตรงนั้นได้ การให้กำเนิดบุตรและการแต่งงานก็จัดอยู่ในเหตุการณ์ประเภทนี้

แต่การระลึกถึงอดีตที่แสนสุขเหล่านี้มีเป็นส่วนน้อยโดยมากเสียงกรีดร้องด้วยความเจ็บปวด จะทำลายความสงบในห้องปรึกษาไข้ของผู้วิจัยมากกว่า เมื่ออดีตชาติถูกเรียกกลับมา . . .มันทรมานมากจนเราต้องหยุดอยู่แค่นั้น และถามตัวเองอย่างจริงจังว่า การบังคับให้คนระลึกถึงความสยดสยองเป็นครั้งที่สอง เพียงเพราะคนสอดรู้สอดเห็นในเชิงวิทยาศาสตร์บางคน อยากแอบดูเรื่องอดีตของคนคนนั้น เป็นการกระทำที่มีมนุษธรรมแล้วหรือ นี่เป็นปัญหาที่อาจทำให้นักปรัชญาต้องขบคิดไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อไรล่ะที่การระลึกอดีตที่ไม่น่ายินดี ได้กลายเป็นสิ่งที่ไม่น่ายินดีไปด้วยโดยตัวมันเอง[๕๐]

ข้อสังเกตประการที่ ๒ บุคคลที่ตายผิดธรรมชาติในชาติก่อน ซึ่งระลึกชาติได้ด้วยการสะกดจิต เมื่อได้เกิดเป็นคนใหม่ในชาติปัจจุบัน ก็มักจะเป็นผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยทางจิตและที่สำคัญมักจะมีแนวโน้มว่าจะฆ่าตัวตายอีกครั้งในชาติปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น มีคนป่วยทางจิตคนหนึ่งก่อนที่จะพบกับ ดร.ไปรอัน แอล ไวส์ ผู้เชี่ยวชาญการสะกดจิต เธอมีความคิดที่จะฆ่าตัวตายอย่างรุนแรง เคยคิดจะฆ่าตัวตายด้วยวิธีเฉือนเส้นเลือดใหญ่ที่ข้อมือ และกินยาเกินขนาด แต่สามารถระงับยับยั้งความคิดนี้เอาไว้ได้ กระทั่งมาพบกับ ดร.ไบรอัน แอล ไวส์ และได้รับการสะกดจิตให้ย้อนระลึกไปถึงอดีตชาติ ในชาติก่อนเธอเกิดเป็นหลานสาวเจ้าของโรงสี และได้ฆ่าตัวตายด้วยการโดดลงมาจากห้องใต้หลังคา หล่นลงมากระแทกพื้นด้านล่างเสียชีวิตคาที่ วิธีแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีโง่เขลาเช่นนี้ ได้ติดมาใน “สัญญา” คือความจำ ข้ามภพข้ามชาติจนมาถึงชาติปัจจุบัน

ในชาติปัจจุบัน เมื่อเธอมีความทุกข์รุมเร้าจิตใจ แทนที่จะคิดหาทางออกด้วยวิธีอื่นด้วยสติปัญญา แรงกระตุ้นที่ติดตัวมาจากความจำในอดีตชาติ กลับผลักดันให้คิดฆ่าตัวตาย

---

[๕๐] ปางปรายะภพ, **ระลึกชาติในต่างแดน**, (กรุงเทพมหานคร : ไพลิน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘ – ๒๙.

เป็นทางออก เมื่อได้รับการสะกดจิตจาก ดร.ไปรอัน แอล ไวส์ ให้ระลึกชาติ เธอผู้นี้จึงได้เกิดสติ ล้มเลิกความคิดฆ่าตัวตายอย่างเด็ดขาด และค้นพบความสุขอย่างแท้จริงได้ในเวลาต่อมา[๕๑]

ข้อสังเกตประการที่ ๓ ในการสะกดจิต เพื่อให้ระลึกชาติได้นั้น ผู้หญิงจะตอบสนองการสะกดจิตได้ดีกว่าผู้ชาย ทั้งนี้ก็เพราะว่า ผู้หญิงจะแสดงความเหมาะสมในการเป็นผู้ถูกสะกดจิตสู่ภวังค์ได้ดีกว่าผู้ชาย[๕๒]

ข้อสังเกตประการที่ ๔ การสะกดจิตนอกจากจะทำให้ผู้ที่ไม่สามารถระลึกชาติด้วยตนเองระลึกชาติได้แล้ว ยังช่วยรื้อฟื้นความจำของบุคคลที่เคยระลึกชาติได้ด้วยตนเองในวัยเด็ก แต่ในปัจจุบันได้ลืมเรื่องราวที่เคยระลึกชาติได้ ให้กลับมาระลึกชาติอีกครั้งได้ด้วย ดังที่ ดร.ปีเตอร์ เฟนวิค แพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางสรีรวิทยาแห่งโรงพยาบาลโทมัสในลอนดอน และเป็นอาจารย์สอนเกี่ยวกับด้านนี้ (การสะกดจิต) ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “เป็นที่น่าสังเกตว่าเด็กที่เพิ่งอายุ ๒ – ๓ ขวบ จะเล่าเรื่องอดีตชาติก่อนให้ใคร ๆ ฟัง ซึ่งพ่อแม่เด็กมักคิดว่าเป็นความเพ้อฝันจินตนาการเอาเองตามประสาเด็ก แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่ มันเป็นเหตุการณ์จริง ๆ ที่ประสบมา แต่พอถึงวัยเข้าเรียนแกจะเลิกพูดเรื่องอดีต แล้วเก็บอดีตส่วนนี้ไว้ในจิตใต้สำนึก และรื้นฟื้นได้ด้วยการสะกดจิต”[๕๓]

ข้อสังเกตประการที่ ๕ บุคคลที่ระลึกชาติได้ เพราะการสะกดจิต ในชาติก่อนนอกจากจะตายผิดธรรมชาติแล้ว ยังตายในขณะที่อายุไม่มาก กล่าวคือ ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในวัยเด็กและวัยหนุ่มสาว

ฉะนั้น จากการวิเคราะห์ตัวอย่างบุคคลที่ระลึกชาติได้ชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ จากพระไตรปิฎก อรรถกถาและทรรศนะของนักปราชญ์ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าการที่บุคคลสามารถระลึกชาติได้นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือเกิดขึ้นเอง แต่การที่บุคคลระลึกชาติได้นั้นล้วนเกิดจากเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัวอย่างแต่ละคนระลึกชาติได้นั้น ล้วนเกิดจากเหตุปัจจัยตามที่ได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก อรรถกถาและทรรศนะของนักปราชญ์ทั้งสิ้น กล่าวคือ ระลึกชาติได้เพราะปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ชาติอนุสรณญาณ

---

[๕๑] นที ลานโพธิ์, **ตายแล้วเกิด คนระลึกชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฮาซันพรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗๐ – ๗๑.

[๕๒] ปางปรายะภพ, **ระลึกชาติในต่างแดน**, หน้า ๓๘.

[๕๓] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๘๔.

และการสะกดจิต เป็นต้น และนอกจากเหตุปัจจัยที่ได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก อรรถกถาและทรรศนะของนักปราชญ์แล้ว ผู้วิจัยยังค้นพบเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้เพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่าง คือ

๑. การได้พบเห็นสถานที่เกิดเหตุ ที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงก่อนตายในชาติก่อน อีกครั้งในชาติปัจจุบัน (วิเคราะห์ได้จากการระลึกชาติของ ลีนา – แมรี่ โปรแมน)

๒. การได้กลับมาเกิดใหม่อีกครั้งในครอบครัวเดิม (วิเคราะห์ได้จากการระลึกชาติของ เด็กชายเจอเรมี แอนเดอร์สัน)

อนึ่ง จากการศึกษาบุคคลที่ระลึกชาติได้ ทั้งที่ได้นำมาแสดงเป็นตัวอย่างและไม่ได้นำมาแสดงไว้ในงานวิจัยนี้ ทำให้ทราบว่าบุคคลที่ระลึกชาติได้เพราะอำนาจแห่งชาติอนุสรญาณ จะระลึกชาติได้ในขณะที่อยู่ในวัยเด็ก มีอายุประมาณ ๒ – ๓ ขวบ และเมื่อโตขึ้นส่วนใหญ่ก็จะลืมเรื่องที่ตนระลึกชาติได้ อีกประการหนึ่ง จากการศึกษาทำให้ได้ข้อสังเกตในกรณีของบุคคลที่ระลึกชาติได้เพราะชาติอนุสรณญาณและการสะกดจิต ข้อสังเกตที่ว่า ก็คือ

๑. บุคคลเหล่านี้ในชาติก่อนมักตายในขณะที่อายุยังน้อย กล่าวคือ ตายในขณะที่อยู่ในวัยเด็กและหนุ่มสาว เป็นส่วนมาก

๒. สาเหตุแห่งการตายของบุคคลเหล่านี้ในชาติก่อน ส่วนใหญ่เป็นการตายที่ผิดธรรมชาติ เช่น ถูกฆ่าตาย ฆ่าตัวตาย ถูกทรมานจนตาย และตายเพราะอุบัติเหตุ เป็นต้น

๓. ได้กลับมาเกิดเป็นคนในชาติปัจจุบันเร็ว

๔.๔ ผลดีทางจริยธรรมจากการระลึกชาติได้

ผลดีทางจริยธรรมที่จะได้จากการระลึกชาติ ก็คือ เรื่องราวการทำกรรมดีชั่วที่บุคคลระลึกชาติได้ทำไว้ในชาติก่อน ซึ่งได้ผ่านการพิสูจน์โดยบุคคลที่น่าเชื่อถือ และวิธีการพิสูจน์ที่มีหลักฐานชัดเจนว่าเขาเหล่านี้ ได้ผ่านการเกิดมาแล้ว เช่น บุคคลที่ผู้ระลึกชาติกล่าวถึงว่าเป็นอดีตชาติของตนนั้น เคยมีตัวตนอยู่จริง มีที่อยู่ซึ่งสามารถไปตรวจสอบได้ตลอดถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอดีตชาติของเขานั้น ในปัจจุบันก็ยังคงมีชีวิตอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นพยานวัตถุและพยานบุคคล เป็นเครื่องยืนยันเรื่องการระลึกชาติได้ว่าเป็นเรื่องจริง ดังเช่นเรื่องราวการระลึกชาติได้ของ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง และพระเดชฤทธิ์ อิณฐาณโณ เป็นต้น

จึงเห็นว่าควรช่วยกันนำเรื่องราวการระลึกชาติได้ของบุคคลเหล่านี้ ที่ได้ทำกรรมดีชั่วและได้รับผลดีชั่ว ตลอดถึงการได้กลับมาเกิดเป็นคนอีกครั้งในชาติปัจจุบันเผยแพร่ เช่น จัดพิมพ์เป็นหนังสือ จัดทำเป็นแผ่นCD นำเรื่องราวของผู้ระลึกชาติได้เหล่านี้ประกอบการเทศน์และบรรยาย เชิญผู้ระลึกชาติได้เหล่านี้ไปเล่าเรื่องราวการระลึกชาติได้ของตนในงานต่าง ๆ หรือนำเรื่องราวของผู้ระลึกชาติได้ไปสร้างเป็นละครหรือภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งการช่วยกันนำเรื่องการระลึกชาติได้ไปเผยแพร่นี้ ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า จะทำให้บุคคลที่ยังไม่เชื่อหรือยังไม่มั่นใจในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตลอดถึงการเวียนว่ายตายเกิดนั้น หันมาเชื่อและมีความมั่นใจเพิ่มมากขึ้น หรือถ้าบุคคลเหล่านี้ยังไม่เชื่อหรือยังไม่มั่นใจว่าเป็นเรื่องจริงที่เดียว ก็น่าจะยังคงมีผลให้บุคคลเหล่านี้ได้ฉุกคิด กล่าวคือมีหิริโอตัปปะ ได้แก่ มีความอายชั่วกลัวบาป เชื่อกรรมและการให้ผลของกรรมเพิ่มขึ้นมาบ้าง ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ ย่อมจะเกิดผลดีทางจริยธรรมที่สังคมไทย จะได้รับจากการศึกษาเรื่องราวการระลึกชาติได้

๔.๕ สรุป

จากการศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา ทำให้ทราบว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้พระพุทธองค์และพระอริยสาวกทั้งหลายระลึกชาติได้นั้น คือ “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ซึ่งเกิดจากการบำเพ็ญเพียรทางจิต จนจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิในขั้นจตุตถฌาน ซึ่งปุพเพนิวาสานุสสติญาณที่เป็นเหตุปัจจัยให้ระลึกชาติได้นี้ ระหว่างพระพุทธองค์กับพระอริยสาวก และกับบุคคลอื่น ๆ จะมีความแตกต่างกัน กล่าวคือพระพุทธองค์จะไม่มีขีดจำกัดในการระลึกชาติ ส่วนพระอริยสาวกและบุคคลอื่น ๆ จะมีขีดจำกัด ทั้งนี้ ก็เพราะว่ากำลังแห่งการบำเพ็ญวาสนาบารมีและสติปัญญาน้อยกว่าพระพุทธองค์

ส่วนเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ในทรรศนะของนักปราชญ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนั้น จากการศึกษาทำให้ทราบว่าเกิดจากเหตุปัจจัยเหล่านี้ คือ ๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ๒. ชาติอนุสสรณญาณ ๓. ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง ๔. ความฝันในเรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง ๕. การสะกดจิต และจากการวิเคราะห์ตัวอย่างบุคคลที่ระลึกชาติได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้ทราบว่าเกิดจากเหตุปัจจัยตามที่ได้แสดงไว้ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และในทรรศนะของนักปราชญ์ อีกทั้ง จากการวิเคราะห์ตัวอย่างบุคคลที่ระลึกชาติได้นี้ ผู้วิจัยยังได้พบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติได้เพิ่มขึ้นอีก ๒

อย่าง คือ ๑. การได้พบเห็นสถานที่เกิดเหตุ ที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงก่อนตายในชาติก่อน อีกครั้งในชาติปัจจุบัน ๒. การได้กลับมาเกิดใหม่อีกครั้งในครอบครัวเดิม ซึ่งเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ทั้งหมด สามารถนำมาประมวลลงได้ในเหตุปัจจัย ๓ ประการใหญ่ ๆ โดยอาศัยอารมณ์ ๗ ประการ ที่ทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสติญาณ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์วิมุตติมรรค เป็นเกณฑ์ในการประมวล[๕๔] ดังนี้

๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และความฝันในเรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง ประมวลลงในเหตุปัจจัยภายใน (อารมณ์ภายใน)

๒. ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง การสะกดจิต การได้พบเห็นสถานที่เกิดเหตุ ที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงก่อนตายในชาติก่อน อีกครั้งในชาติปัจจุบัน และการได้กลับมาเกิดใหม่อีกครั้งในครอบครัวเดิม ประมวลลงในเหตุปัจจัยภายนอก (อารมณ์ภายนอก)

๓. ชาติอนุสรญาณ ประมวลในเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก (อารมณ์ภายในและภายนอก) อย่างใดอย่างหนึ่ง (ถ้าเกิดเพราะความประทับใจอย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว จัดเป็นเหตุปัจจัยภายใน แต่ถ้าเกิดเพราะการสะกดจิต จัดเป็นเหตุปัจจัยภายนอก)

สำหรับผลดีทางจริยธรรมที่ได้จากการศึกษาเรื่องราวการระลึกชาตินี้ จะทำให้เกิดผลดีทางสังคม กล่าวคือ ทำให้บุคคลในสังคมมีความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมเพิ่มมากขึ้น เพราะเมื่อบุคคลเชื่อเรื่องนี้แล้ว ก็จะทำให้เขามีความละอายในการทำกรรมชั่ว และเกรงกลัวผลของกรรมชั่ว ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ ปัญหาจริยธรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างมากมายในปัจจุบัน ก็คงจะน้อยลงและคงหมดไปได้ในที่สุด

---

[๕๔] พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ.**วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, หน้า ๒๐๗.

บทที่ ๕
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติได้นี้ ทำให้ทราบว่า คำว่า “กรรม” เป็นคำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ดังพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ว่า “เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ”[๑] แปลว่า เรากล่าวว่าเจตนาเป็นตัวกรรม[๒] กรรมนี้เป็นตัวเหตุที่จะก่อให้เกิดผลดีผลชั่ว จะเป็นการแสดงออกทางกายก็ตาม วาจาก็ตาม หรือใจคิดก็ตาม จัดเป็นกรรมทั้งนั้น และกรรมนั้นก็ไม่ได้หมายถึงเฉพาะกรรมชั่วที่บุคคลทำไว้ในอดีต ตามที่คนทั่วไปเข้าใจเท่านั้น แต่หมายถึงกรรมทั้งดีและชั่ว ที่บุคคลได้ทำไว้ในอดีต ปัจจุบันและอนาคตด้วย

กรรมแบ่งออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ๒ กลุ่ม คือ กรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก ประกอบด้วยกรรม ๒ ประเภทบ้าง ๓ ประเภทบ้าง ๔ ประเภทบ้าง และกรรมตามนัยแห่งอรรถกถา ประกอบด้วยกรรม ๑๒ ประเภท หรือกรรมสี่ ๓ หมวด ได้แก่ หมวดที่ ๑ ว่าโดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาที่ให้ผล หมวดที่ ๒ ว่าโดยกิจ คือ จำแนกการให้ผลตามหน้าที่ หมวดที่ ๓ ว่าโดยปากทานปริยาย คือ จำแนกตามแง่ที่ยักเยื้องกัน

ส่วนการให้ผลของกรรมนั้น ก็จะเป็นไปตามกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้น”[๓] ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่ากรรมนั้นสามารถให้ผลได้ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า และการให้ผลของกรรมจะเป็นไปใน ๒ ทาง คือ ผลทางนามธรรมและผลทางรูปธรรม ผลทางนามธรรม ได้แก่ ความบริสุทธิ์ผ่องใสของจิตใจที่เกิดจากการทำดี และความเศร้าหมองของจิตใจที่เกิดจากการทำชั่ว ส่วนผลทางรูปธรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิด (การเกิดใหม่) ในภพภูมิต่าง ๆ ๓๑ ภูมิ กล่าวคือ ถ้ากรรมดีให้ผล ก็จะนำไปเกิดในสุคติภูมิ ได้แก่ การได้ไปเกิดใน กามสุคติภูมิ ๗ รูปาวจรภูมิ ๑๖ และอรูปาวจรภูมิ ๔ แต่ถ้ากรรมชั่วให้ผล ก็จะนำไปเกิดในทุคติภูมิ ได้แก่ การได้ไปเกิดใน

---

[๑] องฺ ฉกฺก. (บาลี) ๒๒/๖๓/๓๙๕.

[๒] องฺ ฉกฺก. (ไทย) ๒๒/๖๓/ ๕๗๗.

[๓] องฺ. ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

อบายภูมิ ๔ มีนรก เป็นต้น ซึ่งการให้ผลของกรรมที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือ การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ นี้ จะเห็นได้ชัดจากเรื่องราวของบุคคลที่ระลึกชาติได้ ตามที่ได้นำมาแสดงไว้ข้างต้น

กรรมและการให้ผลของกรรม (การเกิดใหม่) จะมีความสัมพันธ์กับหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ กรรมสัมพันธ์กับหลักปฏิจจสมุปบาท ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท ซึ่งจะเห็นได้ชัดเมื่อแยกส่วนในกระบวนการนั้นออกเป็น ๓ คือ กิเลส กรรมและวิบาก กรรมสัมพันธ์กับหลักนิยาม ๕ ในฐานะที่เป็นนิยามหนึ่งในนิยาม ๕ ที่จำแนกออกจากธรรมนิยาม เรียกว่า กรรมนิยาม กรรมสัมพันธ์กับหลักวิชชา ๓ ในฐานะที่เป็นหลักฐานหรือเป็นพยานบุคคลที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อบุคคลบำเพ็ญเพียรทางจิตจนบรรลุวิชชา ๓ แล้ว ย่อมสามารถมองเห็นการเวียนว่ายตายเกิดทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตของสัตว์ทั้งหลายได้จริง โดยวิชชา ๒ ในวิชชา ๓ อย่าง ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ การระลึกชาติก่อนได้ ใช้ตรวจสอบการเวียนว่ายตายเกิดในอดีตชาติของสัตว์ทั้งหลาย จตูปปาตญาณ การรู้จักกำหนดจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ใช้ตรวจสอบการเวียนว่ายตายเกิดในอนาคตของสัตว์ทั้งหลาย

จากการศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา ทำให้ทราบว่าเหตุปัจจัยที่เป็นอิทธิพลซึ่งทำให้พระพุทธเจ้า พระอริยสาวกและบุคคลต่าง ๆ สามารถระลึกชาติได้นั้น คือ “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ที่เกิดจากกรรมและการให้ผลของกรรม กล่าวคือ กรรม ได้แก่การบำเพ็ญเพียรทางจิต จนจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิในขั้นจตุตถฌาน แล้วบังเกิดผล คือ “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ญาณที่ทำให้ระลึกชาติหนหลังได้

ส่วนเหตุปัจจัยซึ่งทำให้บุคคลระลึกชาติได้ ในทรรศนะของนักปราชญ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนั้น เกิดจากปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ชาติอนุสสรณญาณ ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง ความฝันในเรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง การสะกดจิต และจากการวิเคราะห์บุคคลตัวอย่างที่ระลึกชาติได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้ทราบว่าการได้พบเห็นสถานที่เกิดเหตุ ที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงก่อนตายในชาติก่อนอีกครั้งในชาติปัจจุบัน และการได้กลับมาเกิดใหม่ในครอบครัวเดิมอีกครั้งในชาติปัจจุบัน ก็เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติก่อนได้เช่นกัน ซึ่งเหตุปัจจัยเหล่านี้ล้วนเกิดจากอิทธิพลของกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น การเกิดความประทับใจในอารมณ์เก่าอย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้วเป็นกรรม ส่งผลให้เกิดชาติอนุสสรณญาณ ญาณที่ทำให้

ระลึกชาติหนหลังได้ (กรณีการระลึกชาติได้ของ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง และพระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ) เป็นต้น

เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ทั้งในพระไตรปิฎก อรรถกถา และทรรศนะของนักปราชญ์ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตลอดถึงจากการวิเคราะห์ตัวอย่างบุคคลที่ระลึกชาติได้ชาวไทยและชาวต่างประเทศเหล่านี้ สามารถนำมาประมวลลงได้ในเหตุปัจจัย ๓ ประการใหญ่ ๆ โดยอาศัยอารมณ์ ๗ ประการ ที่ทำให้เกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์วิมุตติมรรค เป็นเกณฑ์ในการประมวล คือ เหตุปัจจัยภายใน เหตุปัจจัยภายนอก และเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก

ผลดีทางจริยธรรมที่ได้จากการศึกษาเรื่องราวการระลึกชาตินี้ จะทำให้เกิดผลดีทางสังคม กล่าวคือ จะทำให้บุคคลในสังคมมีความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมเพิ่มมากขึ้น เพราะเมื่อบุคคลเชื่อเรื่องนี้แล้ว ก็จะทำให้มีความละอายและเกรงกลัวผลของกรรมชั่ว หมั่นสร้างกรรมดีเพิ่มมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัญหาจริยธรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างมากมายในปัจจุบัน ก็มีแนวโน้มที่จะลดน้อยลงและหมดไปได้ในที่สุด

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติได้นี้ ย่อมจะก่อให้เกิดผลดีทางจริยธรรมต่อสังคมชาวพุทธไทย โดยเฉพาะหลักจริยธรรมขั้นต้นของสังคมกล่าวคือ จะทำให้บุคคลในสังคมตั้งมั่นในหลักเบญจศีล (ศีล ๕) และเบญจธรรม (ธรรม ๕) เพิ่มมากขึ้น เพราะหลักกรรมเป็นหลักธรรมที่สามารถอธิบายเรื่องเหตุและผล ที่ทำให้คนทั่วไปเข้าใจและมองเห็นได้ง่าย ทั้งนี้ ก็เพราะว่าการพูดถึงกรรมเป็นการพูดถึงกิริยาอาการ ซึ่งเป็นสิ่งที่หยาบ ปรากฏชัด เห็นง่าย เกี่ยวข้องอยู่เฉพาะหน้า ทุกขณะทุกเวลา และสามารถยกเอาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นกับคนทั้งในอดีตและปัจจุบันขึ้นมาเป็นตัวอย่างอธิบาย ดังเรื่องราวการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเป็นผลแห่งกรรมดีชั่วของบุคคลผู้ระลึกชาติก่อนได้ ที่ได้ผ่านการพิสูจน์โดยมีพยานบุคคลและหลักฐานที่น่าเชื่อถือ ได้นำมาถ่ายทอดเรื่องราวแห่งการทำกรรมดีชั่วและผลดีชั่วที่ตนเองได้รับ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้เมื่อคนทั่วไป โดยเฉพาะชาวบ้านได้รับรู้แล้ว ก็จะมีความเข้าใจได้ง่าย และยังจะมีอิทธิพลในการ

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในสังคม กล่าวคือ จะทำให้บุคคลที่ยังไม่เชื่อ หรือยังไม่มั่นใจเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตลอดถึงการเวียนว่ายตายเกิดนั้น จะได้หันมาเชื่อและมีความมั่นใจเพิ่มมากขึ้นว่า กรรมคือการกระทำต่าง ๆ ทั้งดีและชั่วที่ตนทำนั้น ย่อมให้ผลดีผลชั่วจริง การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ที่เป็นผลแห่งกรรมดีชั่วที่ตนทำนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และที่สำคัญที่สุด คือ จะทำให้บุคคลในสังคมได้มีหิริโอตัปปะ อันได้แก่ความอายชั่วกลัวบาปเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ สังคมไทยก็จะเป็นสังคมที่สงบสุขและน่าอยู่ยิ่งขึ้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติได้ ในงานวิจัยนี้ ย่อมจะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคม กล่าวคือทำให้คนในสังคมมีความเชื่อและมั่นใจเรื่องกฎแห่งกรรมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเมื่อเป็นนี้ก็จะช่วยแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมทางจริยธรรมของคนในสังคมลงได้ แต่ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของคนทั่วไป ไม่ได้เจาะจงบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าหากมีผู้สนใจที่จะศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรม ตามแนวทางที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาแล้วนี้ เพื่อเป็นการขยายความในบางแง่และเจาะจงกลุ่มบุคคล ก็ควรทำการศึกษาเรื่อง ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผล ในทรรศนะของคนรุ่นใหม่ (คนหนุ่มคนสาว)
๒. ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผล ในทรรศนะของชาวต่างประเทศ
๓. ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผล ศึกษากรณี การหยั่งรู้จุติและอุบัติ (จุตูปปาตญาณ)

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกํ ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

------------, **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ : ภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ฎีกาภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

------------,**ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสโส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, **อรรถกถา แปล. ชุด ๙๑ เล่ม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๗.** พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๙๖.

พระพุทธโฆษาจารย์, **วิสุทฺธิมคฺค ปกรณวิเสส. ภาค ๓.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๘๒.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, **วิมุตติมรรค.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๑.

๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ, **ตายแล้วไปไหน.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

กีรติ บุญเจือ, **ปรัชญาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๙.

จรูญ วรรณกสิณานนท์, **กสิณ กรรมฐานที่ทรงพลัง.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : หจก. ไตรรงค์การพิมพ์, ๒๕๔๙.

ฐิตวณฺโณ ภิกฺขุ, **ตายแล้วไปไหน.** พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ทองทิว สุวรรณทัต, **เกิดตามกรรม ภาค คนระลึกชาติ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กู๊ดมอร์นิ่ง, ๒๕๔๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์.** กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘.

นที ลานโพธิ์, **ตายแล้วเกิด คนระลึกชาติ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฮาซันพรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐.

บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจสมุปบาท.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

ประโยชน์ฐิติ นุตร์อำพันธ์, **ภายใต้กฎแห่งกรรมเดียวกัน.** กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.

-------------, **เพราะชีวิตถูกลิขิตโดยกรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.

ปางปรายะภพ, **ระลึกชาติในต่างแดน.** กรุงเทพมหานคร : ไพลิน, ๒๕๔๙.

พร รัตนสุวรรณ, **คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๒.

---------------, **ตายแล้วเกิด.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๖.

-------------, **พุทธวิทยา เล่ม ๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๗.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), **โลกทีปนี.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

--------------, **โลกนาถทีปนี.** กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๓๒.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

--------------, **การบริหารจิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เซเว่น พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

--------------, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

--------------, **พัฒนาตน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๔.

--------------, **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

--------------, **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

-------------, **พจนานุกรมพุทธศาสน์** ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

--------------, **นรก สวรรค์ในพระไตรปิฎก.** กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา. วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ๒๕๒๔.

--------------, **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

--------------, **เมืองไทยจะวิกฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาที่วิปริต.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **การพัฒนาจิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

--------------, **จิตวิทยาในพระอภิธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด.** กรุงเทพมหานคร:

ระฆังทอง, ๒๕๔๖.

พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัล ฐิตธมฺโม)**, กรรมกับอดีตแห่งการมรณะ.** กรุงเทพมหานคร :

กราฟแมนเพรส, ๒๕๓๒.

พระครูภาวนาวิสุทธิ์ (จรัส ฐิตธมฺโม), **กฎแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม ๒.** กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๑.

พระมหาชัยพร ชยวโร, **ธรรมะมหาเศรษฐี.** กรุงเทพมหานคร : ไพลิน, ๒๕๔๗.

พระชาญชัย อธิปญฺโญ, **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด.** วัดตาดน้ำพุ ต.คำด้วง อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ, **นรกกับสวรรค์.** กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖.

ฟื้น ดอกบัว, **แนวความคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏ:การเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๔๓.

มานพ นักการเรียน, **พุทธทำนายและโลกพระศรีอาริย์.** กทม. : โรงพิมพ์มหาจุฬาฯ, ม.ป.ป.

มานิต มานิตเจริญ, **พจนานุกรมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กทม. : อักษรพิทยา, ๒๕๓๘.

วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนิท เขมจารี), **ชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๒๑.

สมชาย บำรุงทรัพย์, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์** (ฉบับปรังปรุง). พิมพ์ครั้งที่ ๗. ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์, ๒๕๔๙.

สรเชต วรคามวิชัย. **พระไตรปิฎกสำหรับเยาวชน.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

สุจินต์ บริหารวนเขตต์, **จิตตสังเขป : ปรมัตถธรรมสังเขป บทที่ ๗.**กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ, ๒๕๔๓.

สุชีพ ปุญญานุภาพ, **นรกสวรรค์มีจริงหรือไม่.** กรุงเทพมหานคร : เลี่ยงเซียงจงเจริญการพิมพ์, ๒๕๐๖.

สุเมโธ ภิกฺขุ, **อดีตเป็นชาย หลังตายแล้วเกิดเป็นหญิง.** ขอนแก่น : หจก.ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๔.

เสถียร โพธินันทะ, **ตอบปัญหาพระธรรมทูต.** กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

-------------, **เวียนว่ายตายเกิด.** กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เมืองพิมพ์, ม.ป.ป.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม.** กรุงเทพมหานคร : หจก. หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๔.

โสรัจจ์ หงศ์ลดารมณ์, **ความตายกับการตาย : มุมมองจากศาสนาและวิทยาศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

หลวงตาแพรเยื่อไม้, **มหาเวสสันดรชาดก.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

(๒) วารสาร/บทความจากข้อมูลสารสนเทศทางเว็บไซต์ :

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปุตฺโต), **"จะอยู่อย่างเป็นเหยื่อหรือจะขึ้นตนเหนือไปนำเขา".** วารสารร่มโพธิ์แก้ว. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๖ พุทธศักราช ๒๕๓๙ : ๒๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ, หัวข้อที่ ๔ **"ทำไมเกิดมาไม่เหมือนกัน".** www. Dhamathai.org. ๒๔ กันยายน ๒๕๔๐.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

พระครูโสภณปริยัตยาทร (เชื่อม ชินวํโส/สอนรอด), **"การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท".** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระครูวินัยธรสุเทพ อกิญฺจโน (ทับทิมเทศ), **"การศึกษาเชิงเคราะห์เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท".** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระมหาทวี ฐานวโร (อ่อนปัสสา), **"ปาณาติบาติกับปัญหาจริยธรรมในพุทธปรัชญา".** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวํโส (ดอกรัก), **“การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔)

พระอุทัย จิรธมฺโม (เอกสะพัง), “**ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ราเชนทร์ สิงหเรศร์, **“การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์พระเวท”.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

นัฏกร อาชะวะบูล, **“ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์” : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

(๔) สัมภาษณ์ :

นายมงคล – นางสมบัติ – น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง. สัมภาษณ์. วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๐.

พระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ (อิ๋นอ้อย). สัมภาษณ์. วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๐.

นางประหยัด อิ๋นอ้อย. สัมภาษณ์. วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๐.

นายจรัส เลิศธนวรากุล. ผู้ใหญ่บ้าน ม.๓ ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์. วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๐.

นายอภัย ดอนศรี. ผู้ใหญ่บ้าน ม.๑๒ ต.ขัวเรียง อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น. สัมภาษณ์.

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๐

๒. ภาษาอังกฤษ :

หนังสือ : ภาษาอังกฤษ

Ajarnanda, Swami. **The Problem of Reincarnation**. Bangkok : The Buddhist University of Thailand, ๑๙๕๔.

Anand, Kewal Krishna. **Indian Philosophy**. Delhi : Arun Composing Agency, ๑๙๘๒.

David-Neel, Alexandra. **Immortality & Reincarnation**. Canada : Inner Traditions International, ๑๙๗๘.

Jayatilleke, K.N. **Survival and Karma** . Kendy : The Union Printing Works, ๑๙๖๙.

Mackenzie, Vicki. **Reincarnation.** New Delhi : Pritha Offsets, ๑๙๘๘.

O'Flaherty, Wendy D. **Karma and Rebirth in Classical Indian Traditions.** New Delhi : Shri Jainendra Press,๑๙๘๓.

Robert A.F. Thurman, **TheTibetan Book of the Dead.** New York : Quality Paperback Book Club, ๑๙๙๘.

ภาคผนวก ก.
ตัวอย่างบุคคลที่ระลึกชาติได้

๑. เด็กชายชนัย ชูมาลัยวงศ์

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับที่ ๗๔๒๓ วันศุกร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๒๑ ได้ลงข่าวว่า พบเด็กระลึกชาติรายใหม่ อายุเพียง ๓ ขวบ หนียายออกจากบ้านไปหาครอบครัวเมื่อชาติก่อน เผยความหลังชาติก่อนเป็นครู ถูกคนร้ายยิงตาย มีลูก ๔ คน เมียเก่าและลูกได้ยินเรื่องราวถึงกับตะลึง เพราะรู้เรื่องชาติก่อนได้ถูกต้อง เพื่อนเก่าเป็นตำรวจก็อัศจรรย์ใจเมื่อเด็ก ๓ ขวบ ทักทายว่าจำได้ไหม แล้วเล่าความหลังให้ฟัง

เด็กระลึกชาติรายใหม่ที่จำความชาติปางก่อนได้ถูกต้อง คือ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ บุตรของนายเบิ้มหรือคำรณ นางสมคิด อยู่บ้านเลขที่ ๑๘๙ หมู่ที่ ๑ กิ่งอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร นายเบิ้มผู้เป็นพ่อมีอาชีพเป็นช่างตัดผม แม่ตัดเย็บเสื้อผ้า ปัจจุบันได้ย้ายมาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร พักอยู่ที่บ้านเลขที่ ๒๐ ฎ ซอยโลหิตสุข ถนนดินแดง แขวงห้วยขวาง เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร แต่ ด.ช.ชนัย อาศัยอยู่กับยายที่พิจิตร ชื่อนางพรม เบ็ญทอง อายุ ๖๗ ปี พักอยู่ที่ ๖๐๘ หมู่ที่ ๑ ตำบลทับคล้อ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ร.ร.วัดเขาทราย อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

นางพรม เบ็ญทอง ผู้เป็นยาย ได้เปิดเผยกับผู้สื่อข่าวไทยรัฐว่า มารู้ว่าระลึกชาติได้ก็เพราะ ด.ช.ชนัย ได้เล่าเรื่องแต่ชาติปางก่อนให้ยายฟังว่า เมื่อชาติก่อนตัวเองเป็นครูชื่อ “บัวไข หล่อนาค” สอนประจำอยู่ที่ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร จากนั้น ด.ช.ชนัย ยังได้เล่าว่าแต่เดิมตนมีพ่อชื่อนายเขียน แม่ชื่อนางยวง ภรรยาชื่อนางสวน มีลูกด้วยกัน ๕ คน เป็นชายสอง หญิงสาม โดย ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ หรือนายบัวไข หล่อนาค เมื่อชาติก่อนได้เล่าเหตุการณ์ที่ตนต้องตายว่า ขณะภรรยาในชาติก่อน คือนางสวน ได้ตั้งท้องลูกสาวคนเล็ก คือ น.ส.น้ำค้าง ได้ ๓ เดือน นายบัวไขได้ขี่จักรยานจะไปสอนหนังสือที่โรงเรียน ได้ถูกคนร้ายไม่ทราบว่าเป็นใครลอบยิงข้างหลัง ซึ่งแผลเป็นรอยกระสุนยังติดตัวมาถึงชาตินี้ โดยถูกลอบยิงจากท้ายทอยทะลุหน้าผาก

ฝ่ายผู้เป็นยายคือนางพรม เมื่อรับฟังเรื่องราวจากหลานชายวัย ๓ ขวบ ในตอนแรกก็เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง อยู่มาวันหนึ่ง ด.ช.ชนัย ได้พยายามหนีออกจากบ้านขึ้นรถประจำ

ทางจากตำบลทับคร้อ อำเภอตะพานหิน ไปที่อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร เพื่อเยี่ยมครอบครัวของนางสวน ภรรยาในชาติก่อน นางพรมจึงต้องตามไปด้วย เมื่อพบกันและเล่าความหลังให้ฟัง ก็ปรากฏว่าครอบครัวของนางสวนเชื่อสนิทว่า ด.ช.ชนัย คือนายบัวไขในชาติก่อน นอกจากนี้ ด.ช.ชนัย ยังสอบถามนางสวนว่า ของมีค่าที่ให้เก็บไว้ในชาติก่อนนั้นยังดีอยู่หรือ ซึ่ง ด.ช.ชนัย หมายถึงปืนสองกระบอกพร้อมกับบอกที่ซ่อนของ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวเมื่อได้รับการบอกเล่า ถึงกับตะลึง

เรื่องที่เล่ามาข้างบนนี้ ถึงแม้ว่าข้าพเจ้ามิได้มีโอกาสไปสอบสวนพบปะกับครอบครัวของ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ ทั้งในปัจจุบันและในชาติก่อนด้วยตนเองก็ดี แต่บังเอิญมีสมาชิกของชมรมกฎแห่งกรรม คือคุณประสิทธิ์ การุณยวณิช ผู้จัดการสหธนาคาร จำกัด สาขาจังหวัดชลบุรี และสงบ แจ่มจันทร์ หรือ “อนามิส” แห่งหนังสือรายสัปดาห์ “บางกอก” ทั้งสองท่านนี้ได้เดินทางไปจังหวัดพิจิตรด้วยรถยนต์ส่วนตัว เมื่อเช้าวันจันทร์ที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๒๑ ได้ไปพบนางพรม เบ็ญทอง (ยาย) และ ด.ช.ชนัย พบนายเขียวและนางยวง (พ่อแม่) และนางสวน (ภรรยา) และลูก ๆ ในชาติก่อน ได้สัมภาษณ์อย่างละเอียดลออได้ความตรงกัน และยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมยืนยันอีกหลายอย่างที่แสดงว่า ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ นั้นเป็นคุณครูบัวไข หล่อนาค มาเกิดใหม่แน่นอน

การระลึกชาติของ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ นับว่าเป็นการพิสูจน์เรื่อง “การเวียนตายเวียนเกิด” ค่อนข้างจะสมบูรณ์ดีมาก เพราะได้รับการยืนยันจากหลายแหล่งด้วยกัน คือ

๑. จากปากคำของ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์

๒. จากปากของนางพรม เบ็ญทอง ยายของเด็ก

๓. จากนายเขียน และนางยวง หล่อนาค พ่อแม่ของเด็กในชาติก่อน

๔. จากนางสวน หล่อนาค ภรรยาครูบัวไข

๕. จาก จ.ส.ต.สนาน เพื่อนสนิทของครูบัวไข

๖. จาก น.ส.ติ๋ม และต๋อย หรือ น.ส.บรรจง และ น.ส.เบ็ญจา หล่อนาค บุตรสาวฝาแฝดของครูบัวไข

๗. จากทรัพย์สินของใช้ของครูบัวไขหลายอย่าง ซึ่ง ด.ช.ชนัย จำได้อย่างแม่นยำ

๘. จากแผลเป็นที่ถูกยิงตายจากท้ายทอยทะลุออกมาทางหน้าผาก ซึ่งติดตัว ด.ช.ชนัย มาในชาตินี้ด้วย

๔. จากปากคำของนายคำรณ หรือ "เบิ้ม" และนางสมคิด ชูมาลัยวงศ์ พ่อและแม่ของ ด.ช.ชนัย ในชาติปัจจุบัน[๑]

๒. นายแพทย์ชินโอสถ หัศบำเรอ

หมอชินได้เล่าเรื่องของตนในการอภิปรายเรื่องตายแล้วไปไหน ที่ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๔๒ ไว้ดังนี้

หมอชิน สนใจฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา และศึกษาพระพุทธศาสนา วันหนึ่งขณะเดินออกจากบ้านได้ยินเสียงเพลงคลาสสิค บรรเลงด้วยไวโอลินดังมาจากวิทยุ เสียงเพลงสะกดให้หมอชินหยุดฟังด้วยความตั้งใจ และเกิดความรู้สึกขึ้นมาทันทีว่า เพลงอย่างนี้ตนก็เล่นได้ ทั้งที่ไม่เคยเล่นดนตรีมาก่อนเลย แรงบันดาลใจทำให้หมอชินไปซื้อไวโอลินที่เวิ้งนาครเขษม กลับมาถึงบ้านก็ขึ้นสายเล่นเพลงคลาสสิคได้เหมือนอย่างที่ได้ฟังมา สร้างความประหลาดใจให้กับตัวเอง และไม่เข้าใจว่าทำไมตนจึงเล่นได้

ครั้งหนึ่งหมอชินได้รับเชิญให้ไปดูงานที่ประเทศจีน พร้อมกับคณะแพทย์ไทยจำนวนหนึ่ง เมื่อเดินทางถึงประเทศจีนมีล่ามมาต้อนรับ ขณะที่ล่ามสนทนาภาษาจีนกันอยู่หมอชินฟังภาษาจีนรู้เรื่องและคิดว่าตนก็พูดได้ จึงพูดจีนโต้ตอบไป สร้างความอัศจรรย์ให้กับคณะล่ามและเพื่อนหมอที่เดินทางไปดูงาน เพราะสำเนียงจีนที่หมอชินพูดนั้น เป็นสำเนียงที่คนจีนพูดกัน หมอชินก็แปลกใจว่าเหตุใดตนจึงฟังและพูดจีนได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเรียนภาษาจีนมาก่อน และมารู้เรื่องภาษาจีนเอาที่ประเทศจีนนี่เอง

หมอชินรับราชการอยู่กระทรวงสาธารณสุข คราวหนึ่งมีหมอจากประเทศเชคโกสโลวาเกีย เดินทางมาดูงาน ทางกระทรวงได้มอบหมายให้หมอชินเป็นพี่เลี้ยงนำการดูงานด้วยอัธยาศัยไมตรีของหมอชินทำให้หมอที่มาดูงานประทับใจมาก ก่อนจากกันหมออาคันตุกะเสนอให้หมอชินไปดูงานที่ประเทศเขาบ้าง หมอชินแสดงความเห็นว่าเรื่องดูงานไม่ค่อยจะสนใจเท่าใดนัก อยากจะหาเวลาและสถานที่สงบทำสมาธิมากกว่า หมอจากเชคโกตอบว่า ไปดูงานด้วยทำสมาธิด้วยก็ได้

---

[๑] ฐิตวณฺโณ ภิกฺขุ, ตายแล้วไปไหน พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔-๖๕.

หลังจากนั้นไม่นาน หมอชินก็ได้รับเชิญให้ไปดูงานที่ประเทศเชคโกสโลวาเกีย เพื่อนหมอเชคโกที่เดินทางมาดูงานที่เมืองไทย เป็นผู้ให้การต้อนรับเป็นการตอบแทน ได้จัดโรงแรมที่สงบให้พัก กำหนดการดูงานทำไว้อย่างหลวม ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้หมอชินมีเวลาทำสมาธิ

หมอชินได้ใช้เวลาส่วนหนึ่งทำสมาธิในโรงแรม ขณะที่จิตสงบอยู่ในสมาธิ ภาพนิมิตได้ปรากฏขึ้นมา เห็นอดีตชาติของตนเป็นชาวยุโรปมีหนวดเครา กำลังเล่นไวโอลินอย่างคล่องแคล่วเพลิดเพลิน จากนั้นก็มีภาพนิมิตอีกภาพหนึ่งปรากฏให้เห็นต่อมา เห็นอดีตชาติของตนเป็นซินแสจีนมีหนวดเครา กำลังยุ่งอยู่กับการปรุงยา

ภาพนิมิตทั้งสองทำให้หมอชินเข้าใจว่า ทำไมตนเล่นไวโอลินได้อย่างมืออาชีพ และพูดจีนได้อย่างคนจีนบนแผ่นดินใหญ่

วันอภิปราย หมอชินได้นำเทปเพลงที่ตนบรรเลงด้วยไวโอลินมาเปิดและได้พูดจีนให้ที่ประชุมฟังด้วย ผู้ฟังได้ฟังแล้วต่างยอมรับว่าฝีมือเล่นไวโอลินของหมอชินไม่ใช่มือสมัครเล่น และสำเนียงจีนกลางของหมอชิน เป็นสำเนียงของคนจีนแผ่นดินใหญ่[๒]

๓. ลีนา – แมรี่ โบรแมน (LENA – MARIE BROMAN)

ศาสตราจารย์สตีเวนสัน กล่าวถึงสาเหตุของการระลึกชาติ ตามประสบการณ์ที่ท่านได้ประสบมามีอยู่หลายสาเหตุด้วยกัน และสาเหตุหนึ่งที่ไม่พบบ่อยนัก คือเกิดจากการที่ผู้ระลึกชาติได้ ไปอยู่ในสถานการณ์ที่ที่ตนเชื่อว่า เคยมีความผูกพันมาก่อนเมื่อครั้งอดีตชาติ

สตรีชาวสวีดิชนามว่า ลีนา – แมรี่ โบรแมน กลายเป็นผู้บรรยายถึงประสบการณ์การระลึกชาติได้ในเวลาต่อมา ภายหลังจากที่เธอเกิดไปพบประสบการณ์นั้นเข้าระหว่างการเดินทางบนถนนสายเล็ก ๆ สายหนึ่งในสวีเดน โดยที่ก่อนหน้านี้เคยมีสัญญาณที่จะเกิดขึ้นกับเธอเมื่อตอนที่โบรแมนอายุ ๑๔ ปี ขณะที่ชมภาพยนตร์เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในครั้งแรก "ฉันเกิดความกลัวจนรู้สึกคล้ายกับจะหมดสติ" เรื่องมีอยู่ว่า

[๒] พระชาญชัย อธิปัญโญ, **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, หน้า ๑๘-๒๐.

ในปี ค.ศ.๑๙๘๙ วันหนึ่งขณะที่โบรแมนและสามีขับรถอยู่บนถนนเล็ก ๆ สายหนึ่ง พอขับมาถึงด่านตรวจของทหาร สภาวะขณะนั้น ก็แวบเข้ามาเกิดปฏิกิริยาขึ้นในความทรงจำ จนเธอร้องออกมาว่า “ตรงนี้แหละ !”

สร้างความงุนงงให้แก่สามี แต่เธอก็ไม่สามารถอธิบายได้ว่าเกิดอะไรขึ้น คล้ายกับยังจับต้นชนปลายไม่ถูก คือเริ่มรู้เรื่องราวในอดีตแต่ยังบรรยายออกมาเป็นคำพูดไม่ได้ ต่อมาภายหลังลีนา-แมรี่จึงค่อย ๆ เล่าเรื่องในอดีตให้ฟังว่า

ฉันรู้สึกได้ว่าตัวเองได้เดินเข้าไปในอุโมงค์อันมืดมิดและน่ากลัว ฉันยังมองเห็นตัวเองเดินทางมาถึงพร้อมกับรถของหน่วยกาชาด (Red Cross) และยังรู้ได้ว่าตัวเองเสียชีวิตที่ค่ายกักกันเชลย ครั้งแรกฉันเข้าใจว่าเป็นดาชัว (Dachau) ต่อมาจึงทราบว่าที่แท้เป็นบูเชนวอลด์ (Buchenwald) ตอนนั้นฉันมีลูกสองคนซึ่งพวกเขาได้หายสาบสูญไปในเหตุการณ์ พอรถเราเลยไปอีกราว ๑๐๐ เมตร ฉันมีความรู้สึกเสียใจ เมื่อหยิบกระจกขึ้นมาส่อง พบว่าเครื่องสำอางเลอะเทอะเพราะคราบน้ำตา ฉันพยายามตั้งสติเพื่อจะเขียนปากใหม่ แต่แล้วก็เหลือบไปเห็นรอยแผลเป็นสีขาวเล็ก ๆ บนแก้มอย่างชัดเจน

ต่อมาเธอได้ไปพบกับนักจิตบำบัดคนหนึ่งชื่อคาร์ล (CARL) เพื่อปรึกษาในเรื่องนี้ ซึ่งเขาได้ทำการสะกดจิตให้เธอเพื่อช่วยฟื้นความทรงจำในอดีต ต่อมาลีนา-แมรี่ ยังได้ไปพบกับหมอดมยา (วิสัญญีแพทย์) โกแรน กริพ (GORAN GRIP) การสะกดจิตครั้งนี้ได้ช่วยให้เธอได้ปรับสภาพจิตใจลงลึกไปในชาติก่อนได้สำเร็จ รับรู้เรื่องราวอันแสนเจ็บปวดที่ซุกซ่อนอยู่ในความทรงจำ ชาติก่อนเธอเป็นหญิงสาวชาวยิวชื่อแอนนา-แมรี่ เคลเลอร์แมน (ANNA – MARIE KELLERMAN) ได้แต่งงานอยู่กินกับนักดนตรีคนหนึ่ง และได้เป็นแม่ของลูกสองคนที่ชื่อไนมา (NAIMA) และไฮนซ์ (HEINZ) ในขณะนั้น เธอยังตกเป็นภรรยาลับของพลเอกโคช (KOCH) อาศัยอยู่ ณ บูเชนวอลด์ ระหว่างสงครามเมื่อกองกำลังนาซีแผ่อิทธิพลไปทั่ว ในที่สุดลูกของเธอทั้งสองก็ต้องพลัดพรากจากกันไปคนละทิศคนละทาง ส่วนเธอเองถูกทารุณกรรมจากพวกเยอรมันอย่างแสนสาหัส

วันหนึ่งเธอเดินทางไปยังกรุงเวียนนา (ประเทศออสเตรีย) ลีน่า – แมรี่ จำอพาร์ตเมนต์ที่เธอเคยอาศัยเมื่อครั้งนั้นได้ ลีนา-แมรี่ ยังพบร้านค้าของพ่อจากภาพที่เธอวาดขึ้นจากความทรงจำได้สำเร็จ แต่ดูเหมือนหลักฐานต่าง ๆ ที่เธอเพียรพยายามขุดค้นจนพบ ก็แทบไม่มีความหมายต่อเรื่องราวของเธอ

“เราไม่ได้มีการพิสูจน์หลักฐานที่เธออ้างถึงจริง ๆ จัง ๆ” นายแพทย์กริพกล่าว

หลังจากที่เธอระลึกชาติได้ หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มุมมองชีวิตกว้างไปจากเดิมที่เคยมี แม้แต่รอย สเทมแมน (ROY STMMAN) ผู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของเธอลงในหนังสือ Reincarnation ยังรู้สึกได้ถึงอิทธิพลจากเรื่องนี้ หลักฐานยืนยันเหตุการณ์ที่ ลีนา – แมรี่ อ้างถึง กลายเป็นสิ่งไร้ค่าไปในบัดดล ทั้ง ๆ ที่พอจะหลงเหลืออยู่ให้เห็น แต่ดูเหมือนจะไม่มีใครสนใจกับสิ่งนั้นอีกแล้ว เพราะในความรู้สึกรับรู้เรื่องราวที่หลุดจากปากของผู้หญิงคนนี้ เชื่อได้ว่าเธอไม่ได้โกหกหรือสร้างสถานการณ์แต่อย่างใด ไม่ใช่คำยืนยันของบรรดาแพทย์หรือนักจิตวิทยาที่มีส่วนร่วม ช่วยให้เธอกลับไปหาอดีตได้สำเร็จ หากแต่สัญชาตญาณของมนุษย์ ย่อมสัมผัสได้ในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

“เมื่อตอนที่ยังเด็ก ฉันไม่มีความรู้สึกถึงความอบอุ่นจากครอบครัวเลย รู้สึกแต่ว่าตัวเองเหมือนเหยื่อ ถึงทุกวันนี้ก็ยังอยากจะเข้ากับมันให้ได้ แต่ก็เป็นเรื่องไม่ง่ายเลยที่จะให้เป็นเช่นนั้น มันส่งผลกระทบชีวิตฉันมาโดยตลอด ฉันมักตกเป็นเหยื่ออยู่เสมอ แต่จะไม่เป็นเช่นนั้นอีกต่อไปแล้ว ฉันเคยจบชีวิตลงพร้อมกับความละอายใจต่อลูกและสามี แต่คราวนี้ฉันรู้และมีวิธีการที่จะจัดการกับมัน เวลาเป็นหนทางที่ช่วยสมานบาดแผลที่ฝังลึกข้างในนั้นได้” ลีนา-แมรี่กล่าว[๓]

๔. เด็กชายเจอเรมี แอนเดอร์สัน

เจอเรมี เกิดเมื่อ ค.ศ.๑๙๗๕ ที่เมืองวอโคมิส มลรัฐโอกลาโฮมา ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นบุตรคหบดีในตระกูลแอนเดอร์สัน เขาเริ่มระลึกชาติได้เมื่ออายุ ๒ ขวบ เคยบอกกับนางแนนซี่ แอนเดอร์สัน ซึ่งเป็นย่าว่าเขาคือจิมมีลูกของนางกลับชาติมาเกิด แต่นางไม่เชื่อจึงไม่สนใจ

จนกระทั่งวันหนึ่งเมื่อเจอเรมีอายุ ๕ ขวบ เขาเห็นแจ็ก แอนเดอร์สัน ซึ่งเป็นปู่นอนอยู่บนเตียงเพราะปวดหลัง จึงถามปู่ว่า

“ปู่...ปู่ หลังของปู่เป็นอะไร มันจะทำให้ปู่ตายหรือเปล่า”

“โอ๊ย...ไม่เป็นไร ไม่ถึงกับตายหรอก” ปู่ตอบ

“ปู่รู้ไหมตอนหนูปวดหลัง หลังของหนูถูกกระแทกอย่างแรงจนหนูตาย”

---

[๓] ประโยชน์ฐิติ นุตร์อำพันธ์, **เพราะชีวิตถูกลิขิตโดยกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙๗-๑๙๙.

ปู่งงกับคำพูดของหลาน เจอเรมีจึงเล่าให้ฟังว่า เขาคือจิมมีกลับชาติมาเกิด เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๑๙๖๗ จิมมีซึ่งอายุ ๑๕ ปี ได้ชวนเพื่อนชื่อเคลวิน ลูคัส ขับรถเก๋งยี่ห้อบูอิคไปเที่ยว เขาขับรถด้วยความเร็ว ๘๕ ไมล์ต่อชั่วโมง ได้เกิดอุบัติเหตุเพลาล้อรถหัก ทำให้รถเสียหลักพุ่งชนต้นไม้ข้างทางอย่างแรง ทั้งคู่กระเด็นออกนอกรถ ลูคัสได้รับบาดเจ็บสาหัส ส่วนจิมมีกระเด็นออกไปไกล หลังกระแทกพื้นอย่างแรงเสียชีวิตทันที

เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ค.ศ. ๑๙๘๐ ได้มีผู้นำเจอเรมีไปยังสถานที่เกิดเหตุ ปรากฏว่าเจอเรมีได้อธิบายเหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียด พร้อมทั้งเล่าว่าร่างของเขากระเด็นออกมาจากรถราวกับลูกระเบิดกระแทกพื้นอย่างแรงทำให้ขาดใจตาย[๔]

๕. บอนนี บราวน์

บอนนี บราวน์ เป็นนักออกแบบแฟชั่นที่มีชื่อเสียงโด่งดังคนหนึ่งในโตรอนโต ประเทศแคนาดา เธอเป็นตัวแบบให้ บีเวอรี เจนัส สะกดจิต เมื่อจิตของเธอเคลิ้มเข้าสู่ภวังค์ก็สามารถบอกเรื่องราวอดีตชาติของเธอได้อย่างชัดเจน

เธอเล่าว่าเมื่อ ๒๙ ปี ที่ผ่านมา ขณะนั้นเธอยังเป็นเด็กอยู่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ที่เมืองเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในประเทศฮังการี เธอและญาติถูกทหารนาซีจับเป็นเชลย บังคับให้ขึ้นรถไฟไปค่ายกักกัน พร้อมกับเชลยคนอื่น ๆ แออัดยัดเยียดกันอยู่ในตู้รถไฟ ซึ่งมีทั้งคนป่วย คนชรา เด็ก คนหนุ่มสาว กลางวันอากาศร้อนจัด เธอทั้งหนาวสั่นไอตลอดเวลา (เมื่อเล่าถึงตอนนี้บอนนีมีอาการหนาวพร้อมกับไอ ราวกับเป็นไข้หวัด)

หลังจากอยู่บนขบวนรถไฟหฤโหดหลายวันก็ถึงจุดหมาย บรรดาเชลยถูกนำไปขังไว้ในคุกแดนต่าง ๆ ในค่ายกักกันอันกว้างใหญ่ เธอเล่าว่าอาการของเธอรุนแรงถึงกับไอเป็นเลือด นอกจากนี้ก็ยังเล่ารายละเอียดที่ถูกบังคับทารุณอย่างเหี้ยมโหด[๕]

---

[๔] พระชาญชัย อธิปัญโญ, **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, หน้า ๙-๑๐.

[๕] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๑-๒๒.

๖. นางสาวสุดารัตน์ สนั่นเมือง[๖]

บิดา – มารดา ของน.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง หรือหนุ่ย ได้ผลัดกันเล่าเรื่องราวการระลึกชาติของหนุ่ยให้ผู้วิจัยฟัง โดยบิดาเป็นผู้เริ่มเล่าก่อนว่า

น้องหนุ่ยได้เล่าเรื่องการระลึกชาติ เมื่อตอนอายุได้ ๓ ขวบ โดยบอกว่าตนเองมาจากบ้านกุดยม และรบเร้าให้ช่วยพาไปเยี่ยมพ่อแม่เก่าที่บ้านกุดยม แต่ว่าไม่มีใครสนใจหรือถือเป็นสาระแต่อย่างใด เพราะเห็นว่าเป็นคำพูดของเด็กตัวเล็ก ๆ เพียงแต่เมื่อหนุ่ยพูดขึ้นตนเองก็จะตอบเพื่อเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าว่า “เออ พ่อแม่จะพาไป แต่เอาไว้ให้เรามีรถยนต์ส่วนตัวก่อนนะลูก”

หลังจากนั้น เมื่อหนุ่ยมีอายุได้ ๑๕ ปี หนุ่ยก็ได้มาทวงสัญญาที่พ่อแม่เคยให้ไว้ ตนเองจึงตอบตกลงว่าจะพาไปในวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยมีเหตุผลอยู่ ๒ ประการ คือ ๑. เพื่อทำตามสัญญาที่ได้ให้ไว้กับหนุ่ย ๒. เพื่อพิสูจน์ว่าสิ่งที่หนุ่ยพูดเป็นความจริงหรือไม่

เมื่อถึงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๒ ตนเองพร้อมคณะจำนวนประมาณ ๑๐ คน ก็ออกเดินทางไปบ้านกุดยม เมื่อเดินทางถึงบ้านกุดยม ก็แยกย้ายกันออกค้นหาบ้านเป้าหมาย โดยหนุ่ยได้เข้าไปถามชายวัยกลางคนที่กำลังนั่งพักผ่อนอยู่ใต้ถุนบ้าน เมื่อได้รับคำตอบว่าเด็กที่ตกต้นไม้ตาย อยู่บ้านหลังโน้น หนุ่ยจึงรีบวิ่งไปยังบ้านหลังดังกล่าว เมื่อไปถึงก็เดินเข้าไปในบ้านแล้วเล่าเรื่องราวของตนให้พี่สาวในชาติก่อนที่พบคนแรกฟัง ซึ่งในขณะนั้นแม่ของ ด.ช.เอส คือนางสังข์ ทนสูงเนิน ไม่อยู่ออกไปนอกบ้าน แต่เมื่อนางสังข์กลับเข้าบ้านแล้ว หนุ่ยเห็นก็รีบวิ่งเข้าไปกอดนางสังข์ร้องไห้โฮด้วยความดีใจ ซึ่งทำความประหลาดใจแก่นางสังข์ยิ่งนัก

หลังจากนั้น คนในบ้านของ ด.ช.เอส ซึ่งประกอบด้วยแม่ พี่สาว พี่ชาย ตลอดถึงญาติ ๆ และคนที่รู้เรื่องราวการตายของ ด.ช.เอส ได้ทราบเรื่องโดยละเอียดแล้ว ก็ได้มีการพิสูจน์โดยถามหนุ่ยถึงสาเหตุการตายของ ด.ช.เอส ตลอดถึงสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน ซึ่งหนุ่ยก็สามารถตอบได้ทุกเรื่อง ทำให้คนทั้งหมดเชื่อว่าเป็น ด.ช.เอส กลับชาติมาเกิดใหม่จริง แล้วทั้งหมดก็เล่าเรื่องการตายของ ด.ช.เอส ให้ตนเองและคณะฟัง โดยนายอุไร ทนสูงเนิน (พี่ชาย) เป็นคนเล่าคนแรกว่า

---

[๖] ประวัติอดีตชาติ-ปัจจุบันชาติ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง. ดูที่ภาพผนวก ค. หน้า ๑๑๔.

วันนั้น ตนเองพร้อมเพื่อน ๆ และเจ้าเอส ก็พากันไปขึ้นต้นมะขาม หลังจากขึ้นไปได้สักพัก เจ้าเอส ก็ตกต้นไม้ คุณตารัง ทนสูงเนิน ซึ่งมีฐานะเป็นตา พร้อมด้วยเพื่อนบ้านก็ทำการรักษาเจ้าเอสตามแบบแผนโบราณ แต่อาการก็ไม่ดีขึ้น เมื่อจวนจะค่ำจึงพาเจ้าเอสส่งโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น เมื่อถึงแพทย์ก็ทำการรักษา แต่ก็ไม่สามารถช่วยชีวิตเจ้าเอสได้ แล้วต่อจากนี้ คุณตารัง ทนสูงเนิน ก็เล่าต่อว่า

หลังจากเจ้าเอสตายแล้ว ก็นำไปเผาที่วัดป่าวิเวกธรรมซึ่งอยู่ใกล้โรงพยาบาลฯ เมื่อเผาเสร็จวันรุ่งขึ้นก็พากันเก็บอัฐิเจ้าเอส แล้วพากันออกเดินทางไปอำเภอชุมแพ เพื่อต่อรถเข้าบ้านกุดยม แต่ก่อนที่จะออกจากวัดคุณตารัง ก็ได้เรียกวิญญาณเจ้าเอสให้กลับบ้านด้วย เมื่อคณะเดินทางถึง บ.ข.ส.อำเภอชุมแพ ก็พากันเข้าไปรับประทานอาหารภายใน บ.ข.ส.อำเภอชุมแพ หลังจากรับประทานอาหารเสร็จทั้งหมดก็รีบขึ้นรถ โดยลืมเรียกวิญญาณเจ้าเอสให้กลับบ้านด้วย

ซึ่งเมื่อนายมงคลเล่าถึงตอนนี้ ผู้วิจัยจึงถามหนุ่ย ว่า “ตอนนี้ มีเหตุการณ์อะไรขึ้นเกิดขึ้นกับเราบ้าง” หนุ่ยก็เล่าให้ฟังว่า

เมื่อเดินทางถึง บ.ข.ส.ชุมแพ ก็รู้สึกสับสนวุ่นวายมาก เพราะทั้งคนและรถยนต์มากมาย มองไม่ออกว่าคุณตารังและคณะหายไปไหน ก็รู้ตัวทันทีว่าหลงจากคณะแล้ว จึงออกเดินตามหา เมื่อเจอใครก็ถามว่า ทางไปบ้านกุดยมไปทางไหน ? แต่ก็ไม่มีใครสนใจทำเหมือนกับว่าไม่ได้ยินเสียงและมองไม่เห็น จึงเกิดความท้อใจ เดินวนไปวนมาภายใน บ.ข.ส. ประมาณ ๑ ชั่วโมง ในขณะนั้น ก็เห็นคุณแม่สมบัติ (แม่ในชาติปัจจุบัน) กำลังจะขึ้นรถสองแถวเพื่อกลับบ้าน ในขณะที่คุณแม่กำลังจะขึ้นรถก็เหลือบมาเห็นตนเอง คุณแม่จึงพูดขึ้นว่า “ไปอยู่กับแม่นะ ที่บ้านแม่มีขนมให้กินเยอะ” พอคุณแม่พูดจบก็คว้าข้อมือฉุดขึ้นรถไปด้วย ซึ่งตนก็ร้องบอกว่า “ไม่ไป ผมจะไปบ้านกุดยม” แล้วต่อจากนั้น ความรู้สึกก็ดับวูบไป

เมื่อหนุ่ยเล่าถึงตรงนี้ ผู้วิจัยก็ถามคุณแม่สมบัติซึ่งอยู่ร่วมกับสนทนาด้วยว่า “วันนั้นที่ไป บ.ข.ส.ชุมแพ ไปทำอะไร” คุณแม่สมบัติ ตอบว่า “น่าจะไปซื้อของมาขาย เพราะที่บ้านเป็นร้านขายของชำ ซึ่งเมื่อของหมดก็จะไปที่ บ.ข.ส.ชุมแพ เพื่อซื้อของมาเพิ่มเป็นประจำ”

ผู้วิจัยจึงถามต่อว่า “วันที่ไปซื้อของ ที่ บ.ข.ส.ชุมแพ คือวันที่หนุ่ยบอกว่าคุณแม่ชวนมาอยู่ด้วย เรื่องราวเป็นอย่างไรบ้าง ช่วยเล่าให้ฟังหน่อย” คุณแม่สมบัติ ตอบว่า “วันที่แม่

ไปซื้อของที่ บ.ข.ส.ชุมแพ ไม่ว่าวันไหน แม่ก็ไม่เคยชวนเด็กผู้ชาย หรือใครมาอยู่ด้วยเลย” แล้วต่อจากนั้น คุณแม่สมบัติก็ตั้งครรภ์[๗]

ทรรศนะผู้นำชุมชนในเรื่องการระลึกชาติ

นอกจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ระลึกชาติได้คือ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมืองและบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นต้นว่า บิดา-มารดาของผู้ที่ระลึกชาติได้แล้ว ผู้วิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์ทรรศนะของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับเรื่องนี้ นั่นคือ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายอภัย ดอนศรี ผู้ใหญ่บ้าน ม.๑๒ ต.ขัวเรียง อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น ซึ่งผู้ใหญ่บ้าน ได้แสดงทรรศนะในเรื่องนี้ว่า

เรื่องราวการระลึกชาติได้ของหนุ่ย เป็นที่โจษขานกันมากไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านขามป้อม ชาวบ้านที่อาศัยในเขตตำบลขัวเรียง ชาวอำเภอชุมแพ และจากที่อื่น ๆ สำหรับผมเมื่อได้ทราบเรื่อง ในตอนแรก ๆ ก็รู้สึกงง โดยไม่คาดคิดว่าจะมีคนระลึกชาติก่อนได้ มีความรู้สึกว่าเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง แต่เมื่อมีการพิสูจน์โดยพาหนุ่ยไปบ้านเดิมในชาติก่อน แล้วหนุ่ยสามารถจดจำบุคคล เช่น พ่อแม่ พี่ ๆ ในชาติก่อนของตนได้ สาเหตุการตาย สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในบ้านเดิมซึ่งในวันที่พาหนุ่ยไปบ้านเดิม ผมไม่ได้เดินทางไปด้วยเพราะติดภารกิจที่สำคัญ จึงส่งให้แม่บ้านคือภรรยาผมไปแทน

หลังจากกลับมาภรรยาก็เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟัง ผมจึงมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่าหนุ่ยระลึกชาติก่อนได้จริง และการระลึกชาติได้ของหนุ่ยนี้ ทำให้ชาวบ้านขามป้อมหลายคนที่ทราบเรื่อง โดยเฉพาะคณะที่เดินทางไปพิสูจน์หลายคนได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตน คือ บางคนเมื่อก่อนไม่ค่อยสนใจในเรื่องการบุญทำทานมากนัก แต่พอได้ร่วมคณะไปพิสูจน์การระลึกชาติของหนุ่ยในวันนั้น กลับมาก็เอาใจใส่ในเรื่องการทำบุญทำทานเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งอีกหลายคน ๆ ที่แม้ไม่ได้ไปร่วมพิสูจน์ด้วย ก็หันหน้าเข้าวัดทำบุญทำทาน คือ เชื่อเรื่องของการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การเวียนว่ายตายเกิดเพิ่มขึ้นอีกนั่นเอง

แต่อย่างว่านะครับ คนที่ได้ฟังแล้วไม่เชื่อก็มี แต่สำหรับผมมีความเห็นว่าเรื่องการระลึกได้ของหนุ่ยเป็นเรื่องดี เพราะทำให้หลายคนเชื่อเรื่องบุญบาป เวรกรรม เป็นสิ่งที่มีจริง

---

[๗] สัมภาษณ์ นายมงคล – นางสมบัติ และน.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง, วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๐.

ทำให้หลาย ๆ คนมีความระมัดระวังในการกระทำของตนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผมปกครองดูแลชาวบ้านในหมู่บ้าน ง่ายขึ้นมาบ้างครับ[๕]

๗. พระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ[๖]

วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๐ ผู้วิจัยได้เดินทางไป จ.ศรีสะเกษ เพื่อไปสัมภาษณ์นายเดชฤทธิ์ อิ๋นอ้อย เมื่อเดินทางไปถึง ก็พบกับนางประหยัด อิ๋นอ้อย มารดาของเดชฤทธิ์ และได้ทราบว่าในขณะนี้ลูกชายได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุและจำพรรษา ณ วัดบ้านหนองแคน ผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์นางประหยัด อิ๋นอ้อย ถึงเรื่องราวการระลึกชาติได้ของพระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ ซึ่งเธอได้เล่าให้ฟังว่า

หลังจากแต่งงานแล้ว ๖ ปี ก็ยังไม่มีบุตร จึงได้เดินทางไปหาหลวงพ่อสมาน โอภาโส (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) ณ ศูนย์ปฏิบัติบ้านแก่นท้าว ต.เม็กดำ อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม เพื่อให้ท่านช่วยทำพิธีขอลูกให้ หลังจากนั้นนางก็ฝัน ๓ คืน ติดต่อกันว่า มีเด็กผู้ชายคนหนึ่ง ผิวขาว นุ่งกางเกงตัวเดียว ไม่สวมเสื้อ มาขออยู่ด้วย

จากนั้นในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๘ ก็ตั้งครรภ์ เมื่อครบกำหนดก็คลอดที่โรงพยาบาลราศีสไล เมื่ออ๊อบอายุได้ ๒ ขวบ ก็เริ่มเล่าเรื่องราวการระลึกชาติได้ของตนให้พ่อแม่ฟัง ดังนั้น เมื่ออ๊อบอายุได้ ๔ ปี ตนและสามีจึงพาอ๊อบไปบ้านสามขา ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านหนองแคน ประมาณ ๕ กิโลเมตร เมื่อไปถึงอ๊อบก็กระโดดลงจากรถจักรยาน แล้ววิ่งลัดเลาะอย่างคล่องแคล่วเป็นเหมือนกับว่าเคยมาอยู่เป็นประจำ เมื่อถึงบ้านของนางเผือ(ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ผู้เป็นภรรยาในชาติก่อน ก็ตรงเข้าไปจับไหล่พร้อมกับใช้คำผู้ทักทายอย่างคุ้นเคย สร้างความประหลาดใจแก่นางเผือและลูก ๆ เป็นอย่างยิ่ง หลังจากที่นางเผือและลูก ๆ ทราบเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว ทั้งหมดก็ทำการพิสูจน์หลายวิธี เช่น หยิบเอาผ้าโสร่งจำนวนหลายผืนมาวาง แล้วให้อ๊อบหยิบผ้าโสร่งที่นายจันดีชอบนุ่งว่าเป็นผืนไหน ซึ่งอ๊อบก็หยิบได้อย่างถูกต้อง เป็นต้น จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อ๊อบทำได้อย่างถูกต้อง จึงทำให้นางเผือพร้อมกับลูก ๆ เชื่อว่าอ๊อบคือนายจันดีกลับชาติมาเกิดใหม่จริง ๆ

---

[๕] สัมภาษณ์ นายอภัย คอนศรี, ผู้ใหญ่บ้าน ม.๑๒ ต.ขัวเรียง อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น, วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๐.

[๖] ประวัติอดีตชาติ – ปัจจุบันชาติ พระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ. ดูที่ภาพผนวก ง. หน้า ๑๑๗.

หลังจากได้สัมภาษณ์นางประหยัดแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เดินทางไปยังวัดบ้านหนองแคน เพื่อสัมภาษณ์พระเดชฤทธิ์ ซึ่งพระเดชฤทธิ์ได้เล่าเรื่องราวในชาติก่อนให้ผู้วิจัยฟังว่า

ชาติก่อนตนเป็นชาวบ้านสามขา มีชื่อว่านายจันดี จินาวัน เมื่อถึงวัยฉกรรจ์ ก็เป็นโจรขโมยวัวควายชาวบ้านอยู่ประมาณ ๑๐ กว่าปี จึงเลิกแล้วไปบำเพ็ญศีลอยู่ที่วัดบ้านเสียวเก่า ต.เสียวเก่า อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ เป็นเวลาประมาณ ๓ ปี และถูกพวกเพื่อน ๆ รุมฆ่าตาย แล้วเอาศพไปถ่วงน้ำ ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๘

จากนั้น ผู้วิจัยได้ถามต่อว่า หลังจากตายแล้วเกิดอะไรขึ้นบ้าง พระเดชฤทธิ์ จึงเล่าให้ฟังว่า

หลังจากตายแล้ว ตนเองก็กลายเป็นวิญญาณกลับไปที่บ้าน เพื่อบอกให้ลูกเมียรู้ แต่ทำอย่างไร ก็ไม่สามารถติดต่อกับลูกเมีย เมื่อถึงวันเผาวิญญาณของตนก็ไปอยู่ที่กอไผ่ เป็นเวลา ๒ เดือน จากนั้นวิญญาณของตนก็ไปที่เชิงตะกอนที่เผาร่างและได้พบกับยมบาล โดยยมบาลบอกว่าได้ทำชั่วไว้มาก จึงต้องไปนรก แต่ส่วนของความดีก็ยังคงเหลืออยู่จึงยังไม่ถึงเวลาไปนรก แล้วยมบาลก็พาวิญญาณของตนไปพบกับเทวดา ซึ่งเมื่อพบกันแล้ว เทวดาก็กล่าวว่า ตอนนี้มีคนมาขอเจ้าแล้ว เพราะฉะนั้น เจ้าจะต้องไปเกิดในครอบครัวของนายชู สุกเหลือง (ตาของพระเดชฤทธิ์)

ผู้วิจัยได้ถามถึงขั้นตอนการมาเกิดและอะไรที่ทำให้ระลึกชาติได้ ซึ่งพระเดชฤทธิ์ได้เล่าว่า

หลังจากที่เทวดาบอกว่า จะให้ตนมาเกิดในครอบครัวของนายชู สุกเหลือง ก็รู้สึกว่าเหมือนลมมากระทบผิวกาย ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่มีความรู้สึกเลย สำหรับช่วงที่จะมาเกิดในครรภ์มารดานั้น เกิดขึ้นในเวลาเช้าตรู่ ในขณะที่มารดาดื่มน้ำเข้าไป ก็รู้สึกว่าเข้าไปพร้อมกับน้ำที่มารดาดื่ม

ส่วนเหตุที่ทำให้เขาระลึกชาติได้นั้น น่าจะเป็นว่าก่อนที่จะมาเกิดนั้น เทวดาได้นำผลไม้ชนิดหนึ่งมีขนาดเท่าลูกหว้ามาให้กิน ซึ่งผลไม้นี้คนที่จะมาเกิดต้องกินทุกคน โดยเทวดาให้ตนอ้าปากแล้วป้อนผลไม้นี้ใส่ปากให้ แต่ในขณะนั้นตนเองไม่รู้สึกหิว จึงไม่กินโดยอบไว้ใต้ลิ้น เมื่อเทวดาไปแล้ว จึงคายออกแล้วโยนทิ้งไป คงจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมังจึงทำให้สามารถระลึกชาติได้อย่างชัดเจนและละเอียดมาจนถึงทุกวันนี้[๑๐]

---

[๑๐] สัมภาษณ์ นางประหยัด อิ่นอ้อย และพระเดชฤทธ์ อิญฐาณโณ, วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๐.

ทรรศนะของผู้นำชุมชนในเรื่องการระลึกชาติ

หลังจากที่ได้สัมภาษณ์พระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ม.๓ ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ คือนายจรัส เลิศธนวรากุล ในเรื่องการระลึกชาติได้ของพระเดชฤทธิ์ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้แสดงทรรศนะว่า

ในเรื่องการระลึกชาติได้ของพระเดชฤทธิ์นี้ ตนเองได้ทราบมานานแล้ว ตั้งแต่ที่เริ่มระลึกชาติเมื่ออายุได้ ๒ ขวบ ในครั้งแรก ๆ ที่ตนเองทราบ ก็ไม่เชื่อคิดว่าเด็กมันคงจะพูดไปเอง แต่เมื่อได้นำเด็กไปพิสูจน์โดยพาไปบ้านเดิมที่บ้านสามขาแล้ว เด็กสามารถจำสิ่งต่าง ๆ เป็นต้นว่า จำโสร่งที่ตนได้เคยนุ่งอยู่เป็นประจำ จำวันตายและเล่าสาเหตุการตาย ไม่ว่าสถานที่ตายและการตายได้อย่างถูกต้อง ผมจึงเชื่อว่าคนที่ตายแล้ว อาจจะกลับมาเกิดใหม่อีกได้ และจากการได้รู้เรื่องราวระลึกชาติได้ของพระเดชฤทธิ์นี้ ทำให้ผมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหลาย ๆ ที่ไม่ดีให้ดีขึ้น พูดง่าย ๆ ว่าทำให้ผมกลัวบาปกรรมเพิ่มมากขึ้น แล้วไม่ใช่เฉพาะผมเท่านั้นนะ ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ได้ทราบเรื่องนี้ ก็มีความเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง แล้วบางคนก็เลิกทำบาปกรรม หันมาเอาใจใส่เรื่องการทำบุญทำกุศลก็มีจำนวนหลาย ๆ คนด้วย แต่คนที่ไม่สนใจหรือไม่เชื่อก็มีบ้าง ซึ่งเรื่องแบบนี้ถือว่าเป็นธรรมดา เพราะเป็นความศรัทธาของแต่ละบุคคล แต่เมื่อเทียบกับแล้วคนที่เชื่อค่อนข้างจะมีมากกว่า[๑๑]

---

[๑๑] สัมภาษณ์ นายจรัส เลิศธนวรากุล, ผู้ใหญ่บ้าน ม.๓ ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ, วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๐.

ภาพผนวก ข.

(รูปแบบ) ข้อมูลเบื้องต้นผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ............................นามสกุล.............................อายุ........ปี บ้านเลขที่...................
หมู่ที่.......ตำบล/แขวง..........................อำเภอ/เขต.......................จังหวัด..............................
รหัสไปรษณีย์.....................โทรศัพท์...........................

ตารางแบบสัมภาษณ์บุคคลที่ระลึกชาติได้ และทรรศนะของผู้นำชุมชน

๑.	ชาติก่อนมีชื่อ – นามสกุล อะไร? เกิดที่ไหน?
๒.	พ่อแม่ พี่น้อง ในชาติก่อนคือใคร ?
๓.	ครอบครัวเดิม มีใครบ้าง ? (พ่อแม่ พี่น้อง สามี ภรรยา และลูก ๆ)
๔.	ครอบครัวปัจจุบันมีใครบ้าง ? (พ่อแม่ พี่น้อง สามี ภรรยา และลูก ๆ)
๕.	เริ่มระลึกชาติได้เมื่ออายุเท่าไร ?
๖.	ชาติก่อนตายเพราะสาเหตุอะไร ?
๗.	ตายแล้วเอาศพไปเผาหรือฝังที่ไหน ?
๘.	หลังจากตายไปแล้ว วิญญาณไปที่ไหนบ้าง ? (เหตุการณ์ต่าง ๆ หลังจากตายแล้วในชาติก่อน)
๙.	มาเกิดใหม่ได้อย่างไร ? (ความรู้สึกในขณะเข้าสู่ครรภ์มารดา)
๑๐.	มีอะไรที่ติดตัวจากชาติก่อนบ้าง เช่น ปาน ไฝ แผลเป็น ฯลฯ และจำอะไรในชาติก่อนได้บ้าง เช่น สิ่งของภายในบ้าน ของใช้ส่วนตัว ฯลฯ
๑๑.	บุคคลในชาติก่อนที่สนิทสนมมีใครบ้าง ? เช่น ญาติ เพื่อน ฯลฯ
๑๒.	การดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เช่น ความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผล (เรื่องบุญ-บาป) ฯลฯ
๑๓.	คิดว่าอะไรที่น่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ระลึกชาติได้ ?
๑๔.	มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการระลึกชาติอย่างไร ? (ทรรศนะผู้นำชุมชน)
๑๕.	การดำเนินชีวิตหลังจากได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับการระลึกชาติ ? (ทรรศนะผู้นำชุมชน)
๑๖.	พฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในการปกครอง มีพฤติกรรมอย่างไร เมื่อได้ฟังเรื่องราวการระลึกชาติ ? (ทรรศนะผู้นำชุมชน)

ภาพผนวก ค.
ประวัติอดีตชาติ และปัจจุบันชาติ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง

ประวัติอดีตชาติ

ชื่อ – นามสกุล: เด็กชายสมเกียรติ (เอส) ทนสูงเนิน
บิดา – มารดา: นายทองใส – นางสังข์ ทนสูงเนิน
เกิดที่: บ้านเลขที่ ๑๕๕ ม.๓ บ้านกุดยม ต.กุดยม อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ
เสียชีวิต: ปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เมื่ออายุได้ ๑๐ ขวบ โดยตกต้นมะขามตาย
อาหารที่ชอบ: ข้าวผัด ไข่ต้ม ไข่ทอด

ประวัติปัจจุบันชาติ

ชื่อ – นามสกุล: น.ส.สุดารัตน์ (หนุ่ย) สนั่นเมือง เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๗ ปัจจุบัน อายุ ๒๓ ปี (พ.ศ.๒๕๕๐)
ที่อยู่ปัจจุบัน: บ้านเลขที่ ๒๓๒ ม.๑๒ บ้านขามป้อม ต.ขัวเรียง อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น ๔๐๑๓๐ โทร.๐๘-๓๓๖๑-๗๓๗๕
บิดา – มารดา: นายมงคล – นางสมบัติ สนั่นเมือง
เรื่องอดีตชาติที่พูดถึง: อายุ ๓ ขวบ บอกบ้านเดิม สาเหตุการตาย สถานที่ตาย และเล่าเรื่องราวในอดีตชาติของตนได้อย่างต่อเนื่อง
สิ่งที่จำได้: ต้นมะขามหน้าบ้าน บริเวณบ้านเรือนติดม่านสีชมพู ห้องนอน เล้า บริเวณที่ตกต้นมะขาม
อาหารที่ชอบ: ข้าวผัด ไข่ต้ม ไข่ทอด

ภาพประกอบการสัมภาษณ์ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง

จากซ้าย ด.ช.สมเกียรติ ทนสูงเนิน (อดีตชาติของ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง)
ถ่ายภาพร่วมกับพี่ชายก่อนเสียชีวิต

สุดารัตน์ กับพี่สาวและพี่ชายในชาติอดีต

สุดารัตน์ กับพ่อแม่ในชาติปัจจุบันและชาติอดีต

น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง และบิดา-มารดา

นายอภัย ดอนศรี ผู้ใหญ่บ้าน ม.๑๒ ต.ขัวเรียง อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น

ทางเข้าบ้านขามป้อม ม.๑๒ ต.ขัวเรียง อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น

ภาพผนวก ง.

ประวัติอดีตชาติ และปัจจุบันชาติ พระเดชฤทธิ์ อิณฐาณโณ

ประวัติอดีตชาติ

ชื่อ – นามสกุล:	นายจันดี จินาวัน
เกิดที่:	บ้านสามขา ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ
เสียชีวิต:	เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๒๘ อายุ ๕๐ ปี โดยถูกฆ่าแล้วจับยัดกระสอบถ่วงน้ำ

ประวัติปัจจุบันชาติ

ชื่อ – นามสกุล:	พระเดชฤทธิ์ อิณฐาณโณ (อิ๋นอ้อย)
บิดา - มารดา	นายอุทัย – นางประหยัด อิ๋นอ้อย
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ ๑๔ ม.๕ บ้านหนองแคน ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ ๓๓๑๒๐ โทร.๐๘-๕๓๒๓-๔๓๙๘
เรื่องอดีตที่พูดถึง	อายุ ๒ ขวบ เล่าเรื่องชาติก่อน และสาเหตุการตายให้พ่อแม่ฟัง

ภาพประกอบการสัมภาษณ์ พระเดชฤทธิ์ อิณฐาณโณ

นายจันดี จินาวัน (อดีตชาติของพระเดชฤทธิ์ อิณฐาณโณ)

จากซ้าย ผู้วิจัยและพระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ

จากซ้าย คือ ยาย มารดาและตา ของพระเดชฤทธิ์ อิณฺฐาณโณ

นายจรัส เลิศธนวรากุล (เสื้อสีน้ำเงิน) ผู้ใหญ่บ้าน ม.๓ ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ

ทางเข้าบ้านหนองแคน ม.๕ ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระมหารังสรรค์ ธมฺมรโส / แสงสีสม

เกิด : วันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๐

สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๙๑/๑๔๒ หมู่ที่ ๖ ต.บางเสาธง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ

อุปสมบท : วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๑

การศึกษา : น.ธ.เอก., เปรียญธรรม ๔ ประโยค, พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๕

สถานภาพปัจจุบัน : สังกัด วัดโพธิ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘-๙๙๔๒-๗๗๖๑

ประสบการณ์ทำงาน :
- พ.ศ. ๒๕๓๔- ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม กรมการศาสนา
- พ.ศ.๒๕๓๗ – ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดโพธิ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๔๖ - ปัจจุบัน เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น